

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

«ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ»

**ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΜΠΑΡΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή αναφέρεται στο πρόβλημα της άνισης ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών, στους παράγοντες που το δημιουργούν και στο τι συνέπειες μπορεί να έχει αυτό το φαινόμενο για μια περιφέρεια ή για μια ευρύτερη χωρική ενότητα (π.χ Ελλάδα ή Ευρωπαϊκή Ένωση). Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Ποιές ανισότητες παρατηρούνται και σε τι βαθμό, σε τι κατάσταση βρίσκεται η Πελοπόννησος σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες της χώρας ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και τι κατάσταση παρατηρείται μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων της περιφέρειας; Ακόμα εξετάζεται ο ρόλος που έχει παίξει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα στην άμβλυνση ή όξυνση των ανισοτήτων αυτών. Τέλος προτείνονται και αναφέρονται ορισμένες περιφερειακές πολιτικές και δράσεις που αναμένεται να μειώσουν τις ανισότητες και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιφέρειας Πελοποννήσου και γενικότερα της χώρας.

Λέξεις κλειδιά:

Περιφερειακό Πρόβλημα, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Οικονομική Κρίση, Περιφερειακή Πολιτική

ABSTRACT

This paper refers to the problem of the unequal development between different regions, to the factors that create it and to the consequences this phenomenon may have for a region or a broader territorial unity. (for example Greece or European Union). Particular reference is made in the case of Greece and more specifically in the region of Peloponnese. What inequalities are observed and to what extent, in what condition is the Peloponnese compared with the other regions of the country, the European Union, but also what situation is observed among the regional entities of the region? Moreover the role of the financial crisis in Greece is examined and whether it has alleviate or exacerbate these inequalities. Finally some regional policies and actions are proposed and mentioned which are expected to reduce the inequalities and to contribute to the development of the region of Peloponnese and in general of the whole country.

Key words:

Regional Problem, Region of Peloponnese, Economic Crisis, Regional Policy

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρώτα απ' όλα, θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας Επίκουρο Καθηγητή κ. Δημήτριο Καλλιώρα, για την πολύτιμη βοήθεια του, που ήταν πάντα παρόν για να λύσει την οποιαδήποτε απορία μου και για την καθοδήγηση του κατά τη διάρκεια της δουλειάς μου. Επίσης είμαι ευγνώμων στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής της διπλωματικής εργασίας μου, Αναπληρωτές Καθηγητές Σεραφείμ Πολύζο και Μαρί Νοέλ Ντυκέν για τον χρόνο τους και για την προσεκτική ανάγνωση της εργασίας μου. Ευχαριστώ όλους μου τους φίλους και ιδιαίτερα τους συμφοιτητές μου Δημήτρη, Παρασκευή και Χρήστο και τον αδερφό μου Γιώργο, που με βοήθησαν να ξεπεράσω τις όποιες δυσκολίες προέκυψαν, και για την υπομονή και ηθική υποστήριξη τους. Ευχαριστώ τους γονείς μου Σταύρο και Σταυρούλα και την μικρή μου αδερφή Φωτεινή που με στηρίζουν όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
2. ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	8
2.1 ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	13
3. ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	14
3.1 ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ	15
3.2 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	18
3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	21
4. ΤΑ ΑΙΤΙΑ & Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	22
5. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.....	29
5.1 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	32
5.2 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	47
5.2.1 ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΣΜΑ	49
5.3 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	50
5.4 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	66
6. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	68
6.1 Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ & ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	68
6.2 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	71
6.3 ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.....	81
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.2.1: ΑΕΠ , ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	18
Πίνακας 3.2.2: ΜΕΤΑΒΟΛΗ Κ.Κ ΑΕΠ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2009 – 2010(σε τρέχουσες τιμές της αγοράς)	19
Πίνακας 4: Α.Π.Α (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία).....	26
Πίνακας 5.1.1: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΟ 2011 ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	33
Πίνακας 5.1.2: ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2011-2012.....	34
Πίνακας 5.1.3: Αριθμός απασχολούμενων και μή ανά τομέα παραγωγής και ανά περιφέρεια για το 2011.....	34
Πίνακας 5.1.4: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ κατά περιφέρεια για τα έτη 2008 έως 2011 (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς).....	35
Πίνακας 5.1.5: ΔΗΛΩΣΕΙΣ Φ.Π.Α. ΓΙΑ ΦΥΣΙΚΑ - ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΠΟΣΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ 01/01/2011 ΕΩΣ 31/12/2011 ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΣ Δ.Ο.Υ.....	36
Πίνακας 5.1.6: Οικογενειακό εισόδημα ανά περιφέρεια για τα έτη 2008 -2011.....	36
Πίνακας 5.1.7: Ποσά σε εκατομμύρια ευρώ του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων ανά περιφέρεια για το έτος 2013.....	37
Πίνακας 5.1.8: Πίνακας κατανομής των επενδύσεων ανά περιφέρεια σε εκατομμύρια ευρώ στα πλαίσια του προγράμματος ΕΣΠΑ 2014-2020.....	38
Πίνακας 5.1.9: Αριθμός Επιχειρήσεων στην μεταποίηση προϊόντων ανά περιφέρεια (2009-2012).....	38
Πίνακας 5.1.10: ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΕΤΗ 2007-2013.....	40
Πίνακας 5.1.11: ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ κατά ποσοστό επί του ετήσιου συνόλου ΕΤΗ 2007-2013.....	40
Πίνακας 5.1.12: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟ 2011.....	41
Πίνακας 5.1.13: Αριθμός νέων οικοδομών ανά Περιφέρεια για τα έτη 2009-2014.....	43
Πίνακας 5.1.14: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	44
Πίνακας 5.1.15: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ.....	44
Πίνακας 5.1.16: Αριθμός νεκρών και τραυματιών ανά περιφέρεια από οδικά ατυχήματα για το έτος 2013.....	45
Πίνακας 5.1.17: ΣΤΑΔΙΟ ΑΔΕΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΡΓΩΝ ΑΠΕ ΑΝΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ το έτος 2012.....	46
Πίνακας 5.2.1: ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2014.....	47
Πίνακας 5.2.2: ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΙΚΙΕΣ 15-64 ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2014.....	48

Πίνακας 5.2.3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς) κατά ποσοστό του Μ.Ο της Ε.Ε 28.....	48
Πίνακας 5.2.1.1: Μεταβολή του ΑΕΠ και της εγχώριας ζήτησης σε πραγματικούς όρους για διάφορες χώρες κατά την περίοδο 1995-2008.....	50
Πίνακας 5.3.1: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011 ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ ΔΗΜΩΝ ΑΝΑ Π.Ε ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.....	50
Πίνακας 5.3.2: Πληθυσμός των ακόλουθων ετών την 1 ^η Ιανουαρίου ανά Π.Ε.....	51
Πίνακας 5.3.3: ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2013.....	53
Πίνακας 5.3.4: ΘΑΝΑΤΟΙ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2013.....	53
Πίνακας 5.3.5 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008-2013.....	53
Πίνακας 5.3.6: ΔΗΛΩΣΕΙΣ Φ.Π.Α. ΓΙΑ ΦΥΣΙΚΑ - ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΠΟΣΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ 01/01/2011 ΕΩΣ 31/12/2011 ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΣ Δ.Ο.Υ.....	54
Πίνακας 5.3.7 Μέσο Οικογενειακό εισόδημα ανά πόλη για τα έτη 2009-2012.....	55
Πίνακας 5.3.8 Ποσοστιαία μεταβολή ΑΠΑ ανά περιφερειακή ενότητα μεταξύ 2008 -2011.....	55
Πίνακας 5.3.9 Ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ ανά περιφερειακή ενότητα μεταξύ 2008 -2011.....	55
Πίνακας 5.3.10: Α.Ε.Π ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΑΝΑ Π.Ε ΣΕ ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ.....	56
Πίνακας 5.3.11: ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008 ΕΩΣ 2011.....	56
Πίνακας 5.3.12: Αριθμός απασχολούμενων ατόμων ανά τομέα παραγωγής και ανά Περιφερειακή Ενότητα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου.....	57
Πίνακας 5.3.13: ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΤΗ 2011-2012.....	60
Πίνακας 5.3.14: Αριθμός νέων οικοδομών ανά Π.Ε για τα έτη 2009-2014.....	61
Πίνακας 5.3.15: Νέες εγγραφές οχημάτων (καινούριων-μεταχειρισμένων) ανά ΠΕ και τετραετία.....	62
Πίνακας 5.3.16: ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΠΕ ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011.....	62
Πίνακας 5.3.17: Εκπαιδευτικά ιδρύματα ανά πόλη για την περιφέρεια Πελοποννήσου.....	63

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΙ : Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΠΑ : Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

ΑΠΕ : Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΒΕΠΕ : Βιομηχανική Επιχειρηματική Περιοχή

ΒΙΟΠΑ : Βιοτεχνικό Πάρκο

ΒΠΕ : Βιομηχανική Περιοχή

ΓΠΧΣΑΑ : Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

ΔΕΗ : Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΔΟΥ : Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία

ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛΣΤΑΤ : Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

ΕΣΠΑ : Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς/ Εθνικό Συμβούλιο Ποιότητας για την ανάπτυξη

ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΟΟΣΑ : Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΑΘΕ : (Κύριος Οδικός άξονας) Πατρών Αθηνών Θεσσαλονίκης Ευζώνων

ΠΕ : Περιφερειακή Ενότητα

ΠΟΤΑ : Περιοχή Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης

ΠΠΧΣΑΑ: Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

ΡΑΕ : Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

ΣΔΕΑ : Σύνθετος δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης

ΤΕΙ : Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε όλες τις χώρες υπάρχει το πρόβλημα των χωρικών ανισοτήτων είτε με οικονομικά κριτήρια (ΑΕΠ, απασχόληση - ανεργία, κατανομή δημοσίων - ιδιωτικών επενδύσεων κ.α), είτε με κοινωνικά (άνιση κατανομή πληθυσμού, κοινωνικές και τεχνικές υποδομές κ.α), είτε με γεωγραφικά (παράκτιες - ορεινές περιοχές, αστικές – αγροτικές περιοχές). Τις ανισότητες αυτές στην χώρα μας προσπαθούν το Ελληνικό κράτος και η Ευρωπαϊκή Ένωση να εξαλείψουν μέσα από διάφορες εθνικές και περιφερειακές πολιτικές. Η διερεύνηση των περιφερειακών ανισοτήτων και η ύπαρξη τάσεων σύγκλισης ή απόκλισης μεταξύ διαφορετικών χωρικών ενοτήτων και οικονομιών αποτελεί βασικό θέμα όσον αφορά την περιφερειακή επιστήμη διότι προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο άσκησης περιφερειακών πολιτικών. «Σε πολιτικό επίπεδο, η διερεύνηση αυτών των τάσεων συνδέθηκε με τη διαμόρφωση της έντασης και της μορφής των ευρωπαϊκών και εθνικών περιφερειακών πολιτικών αλλά και της εκτίμησης της αποτελεσματικότητάς τους. Σε θεωρητικό επίπεδο, συνδέθηκε σε σημαντικό βαθμό με τον έλεγχο της εγκυρότητας των διάφορων εναλλακτικών θεωριών μεγέθυνσης» (Αρτελάρης, Καλλιώρας, Πετράκος, 2011).

1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία αυτή έχει ως σκοπό να μελετήσει το φαινόμενο του περιφερειακού προβλήματος, το πώς έχει επηρεάσει την κατάσταση στην Ελλάδα και τον ρόλο που έχει διαδραματίσει η οικονομική κρίση σε αυτό. Βασικά ερωτήματα που σκοπεύει η εργασία να απαντήσει στο βέλτιστο βαθμό αποτελούν τα εξής: τι αντίκτυπο είχε η κρίση χρέους της χώρας στις διάφορες περιοχές της; Ποιές περιοχές φάνηκαν να αντιστέκονται περισσότερο στην επίδραση της κρίσης; Ποιά χαρακτηριστικά μπορεί να συνέβαλαν στην ανθεκτικότητα αυτών των περιοχών; Τι ρόλο παίζει η γεωγραφική θέση μιας περιοχής στον βαθμό που την επηρεάζει η κρίση και στις αλληλεξαρτήσεις της με τις γύρω περιοχές; Και τέλος τι συνέπειες αναμένεται να έχουν τα μέτρα λιτότητας, που έλαβε η χώρα, στην άνιση χωρική ανάπτυξη των περιφερειών;

Η εργασία εστιάζει στην περιφέρεια Πελοποννήσου. Επιδιώκεται σε ένα πρώτο στάδιο η περιγραφή των ανισοτήτων που υπάρχουν σε Ευρωπαϊκό, περιφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο, ώστε να καταλήξει στο ποιά ήταν η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην Πελοπόννησο, αν οξύνθηκαν ή αμβλύθηκαν οι χωρικές ανισότητες στην

ανάπτυξη των διάφορων περιοχών της περιφέρειας Πελοποννήσου αλλά και ποιά η επικρατούσα κατάσταση των ανισοτήτων αυτών μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας. Συγκρίνεται συνεπώς η περιφέρεια Πελοποννήσου με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας αλλά και όλοι οι νομοί (νυν περιφερειακές ενότητες) της περιφέρειας με μια σειρά δεικτών και σε όλους τους τομείς που δείχνουν την ευημερία μιας περιοχής (όπως ανεργία, υποδομές κλπ). Ερευνώνται ακόμα τα χαρακτηριστικά της κρίσης, εάν και γιατί αναμένεται να είναι χωρικά διαφοροποιημένη η επίδραση της, τα αίτια που οδήγησαν σε αυτή, οι μέχρι σήμερα συνέπειες που εντοπίζονται ως άμεσο ή έμμεσο αποτέλεσμα αυτής και οι πολιτικές που επιλέχθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις και την Ευρωπαϊκή Ένωση για την αντιμετώπιση των συνεπειών αυτών και του προβλήματος, της οικονομικής κρίσης, αυτού καθ' εαυτού. Για την Ελλάδα, μια χώρα που έχει πληγεί σημαντικά από την οικονομική κρίση, η έρευνα σχετικά με τις συνέπειες που είχε είναι ελάχιστες. Η έλλειψη στοιχείων και το γεγονός ότι η οικονομική κρίση εξελίσσεται ακόμα αποτελούν εμπόδιο σε μια εμπειριστατωμένη μελέτη των συνεπειών που είχε η οικονομική ύφεση στην περιφερειακή ανάπτυξη, ωστόσο στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια για την όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη ανάλυση των διαθέσιμων δεδομένων με στόχο το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για την διερεύνηση όλων των παραπάνω ζητημάτων είναι η συλλογή, σύγκριση, μελέτη και ανάλυση μιας σειράς στατιστικών δεδομένων για τις ελληνικές περιφέρειες, τις περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας Πελοποννήσου και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ακόμα για την διεξαγωγή της εργασίας χρησιμοποιείται η γνωστή διαθέσιμη ελληνική βιβλιογραφία σε ζητήματα περιφερειακής ανάπτυξης και οικονομικής κρίσης, η οποία ωστόσο είναι αρκετά περιορισμένη όσον αφορά το πλήθος συγγραφέων. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι δεν υπάρχουν σύγχρονες μελέτες που να αφορούν την κατάσταση της περιφέρειας Πελοποννήσου και την κατάταξη της σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες στις οποίες να αξιοποιούνται τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα πέρα από ορισμένα προγραμματικά και θεσμικά κείμενα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την προβληματική κατάσταση της χώρας και της περιφέρειας λόγω της κρίσης χρέους στην Ελλάδα και η ανάγκη να ληφθούν ορισμένα μέτρα περιφερειακής πολιτικής ώστε να αμβλυνθούν ή να μην οξυνθούν περαιτέρω οι υφιστάμενες ανισότητες αποτέλεσαν τον καταλυτικό παράγοντα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας. Οι διαφορετικοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης μεταξύ διαφορετικών περιοχών μιας χωρικής ενότητας έχουν σαν αποτέλεσμα την δημιουργία μιας χωρικής ασυμμετρίας στην ανάπτυξη αυτής της χωρικής ενότητας. Για αυτόν τον

λόγο εξετάζεται εάν η οικονομική ύφεση των τελευταίων ετών στην Ελλάδα και οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν εντείνει ή αμβλύνει τις ανισότητες και πιο συγκεκριμένα το περιφερειακό πρόβλημα όσον αφορά την περιφέρεια Πελοποννήσου. Με βάση τα συμπεράσματα, τα οποία προκύπτουν μέσα από τις παραπάνω συγκρίσεις, προτείνονται διάφορες πολιτικές οι οποίες αποσκοπούν στην ενδυνάμωση της υπό μελέτη περιφέρειας και των νομών της και εν τέλει στον μέγιστο δυνατό βαθμό εξάλειψης των περιφερειακών ανισοτήτων.

2. ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η ύπαρξη διαφορετικών ρυθμών ανάπτυξης μεταξύ διαφορετικών περιφερειών έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του περιφερειακού προβλήματος. Την ύπαρξη δηλαδή χωρικής ασυμμετρίας στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας χώρας η ενός ευρύτερου γεωγραφικού συνόλου, με αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική ανισορροπία μεταξύ των χωρικών ενοτήτων του γεωγραφικού συνόλου (Πολύζος, 2011).

Οι περιφέρειες μεταξύ τους μπορεί να παρουσιάζουν ανισορροπία σχετικά με διάφορα χαρακτηριστικά τα οποία μπορεί να οφείλονται σε δημογραφικά φαινόμενα, οικονομικές συγκυρίες, την μορφολογία του εδάφους και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής, αλλά και από πολλούς άλλους παράγοντες. Τα βασικότερα από αυτά είναι:

- Το κατά κεφαλήν εισόδημα της κάθε περιφέρειας αλλά και γενικότερα το επίπεδο ευημερίας και οι ευκαιρίες οικονομικής προόδου που παρουσιάζονται.
- Η συγκέντρωση του πληθυσμού ή η ερήμωση ορισμένων περιοχών κυρίως λόγω μετανάστευσης (εσωτερικής και εξωτερικής). Ακόμα σε αυτό το σημείο ακόμα ένα στοιχείο που μπορεί να χαρακτηριστεί ότι ενισχύει μια περιφέρεια σε σύγκριση με μία άλλη είναι η γήρανση του πληθυσμού, εφόσον περιφέρειες με δυναμικές ηλικιακά ομάδες πληθυσμού (25-45 έτη και σχετικά ψηλά επίπεδα εκπαίδευσης) είναι πιο ανταγωνιστικές.
- Οι επενδύσεις και η καινοτομία που γίνονται σε μία περιφέρεια είτε αφορούν τον ιδιωτικό είτε τον δημόσιο τομέα τείνουν τις περισσότερες φορές να ενισχύουν ή να αποδυναμώνουν τις ανισότητες αναλόγως με την κατεύθυνση που έχουν.
- Η κατάσταση του περιβάλλοντος παίζει εξίσου μεγάλο ρόλο στην θέση μιας περιφέρειας. Τυχόν αλλοιώσεις ή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος (από φυσικές καταστροφές, πυρκαγιές ή αυθαίρετη δόμηση), ύπαρξη αξιοποιήσιμων και ακόμα περισσότερο ιδιότυπων φυσικών πόρων (φυσικό τοπίο, πρώτες ύλες) καθώς και ο βαθμός και το μέτρο ορθότητας της αξιοποίησης και προστασίας αυτών αποτελούν στοιχεία που μπορούν να αποδυναμώσουν και να δυναμώσουν μια περιφέρεια. Ακόμα στα στοιχεία του περιβάλλοντος εντάσσονται και εκείνα του ανθρωπογενούς - πολιτιστικού περιβάλλοντος (χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και μουσεία).
- Η κατάσταση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να αφορά την εθνική συνεκτικότητα, την αίσθηση εγκατάλειψης και αδικίας από το κράτος, την ποιότητα ζωής (συνθήκες εργασίας, διαμονής και μετακίνησης).

➤ Οι υποδομές που υπάρχουν σε μια περιφέρεια και ο τρόπος που αυτές την εξυπηρετούν, την αναδεικνύουν, την αναπτύσσουν και την βελτιώνουν οικονομικά και κοινωνικά (σχολεία, νοσοκομεία, αεροδρόμια κ.α).

➤ Η παραγωγική διάρθρωση μιας περιφέρειας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ο οποίος ορίζει τις προοπτικές ανάπτυξης της. Για παράδειγμα, είναι λογικό περιφερειακές ενότητες και περιφέρειες οι οποίες εξειδικεύονται σε ανερχόμενους κλάδους να έχουν καλύτερες προοπτικές από άλλες που εξειδικεύονται σε κλάδους που φθίνουν ή παρουσιάζουν προβλήματα.

«Τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το νοούμενο ‘περιφερειακό πρόβλημα’ δεν επαρκούν για τον καθορισμό αυτού. Οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στο ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον δημιουργούν νέες κατηγορίες προβληματικών περιφερειών, με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά, διαφορετικά εκείνων των καθιερωμένων τυπολογικών προτύπων» (Κόνσολας, 1997).

Για τον λόγο αυτό τα χαρακτηριστικά εκείνα που διέπουν μια περιφερειακή ενότητα (ΠΕ) δεν είναι αρκετά ώστε να προσδιοριστούν οι περιφερειακές ενότητες αλλά πρέπει να εξεταστούν και τα πιθανά αίτια που μπορεί να τις δημιουργήσουν. Τα πιο βασικά από αυτά είναι:

❖ Η γεωγραφική θέση της κάθε περιφέρειας

Οι περιφέρειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το κλίμα, το έδαφος και το υπέδαφος και την απόσταση που έχουν από μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές ή από τους διάφορους άξονες ανάπτυξης. Η ευνοϊκή γεωγραφική θέση προσδίδει, *ceteris paribus*, σε μία περιφέρεια χαμηλότερα κόστη μεταφοράς, ανθρώπινου δυναμικού και προϊόντων και καλύτερα επίπεδα προσβασιμότητας. Στοιχεία που παίζουν σημαντικό ρόλο στις αναπτυξιακές προοπτικές μιας χωρικής ενότητας, παρά την εξέλιξη της τεχνολογίας και την «μείωση των αποστάσεων» που αυτή προσφέρει, με αποτέλεσμα να προσελκύουν περισσότερες επενδύσεις από άλλες περιφέρειες.

❖ Η δομή της οικονομίας

Οι περιφέρειες αναπτύσσουν εξειδικεύσεις σε διαφορετικούς κλάδους η μία από την άλλη και όπως αναφέρεται παραπάνω αναλόγως με την σημασία κάθε κλάδου μία δεδομένη στιγμή επηρεάζονται και οι δυνατότητες ανάπτυξης μιας περιφέρειας. Οι περιφέρειες οι οποίες παρουσιάζουν εξειδίκευση στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα συνήθως έχουν ευνοϊκότερες προοπτικές ανάπτυξης από αυτές οι οποίες παρουσιάζουν πολύ μεγάλη

εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα. Γενικότερα όσο πιο δυναμικός ο κλάδος στον οποίο εξειδικεύεται μια περιφέρεια τόσο πιο εύκολα αναμένεται να μπορέσει να προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα που μπορεί να παρουσιαστούν, χωρίς ωστόσο αυτό να αποτελεί βεβαιότητα.

❖ Η κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίου

Οι περιφέρειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το επίπεδο ανάπτυξης επομένως υπάρχουν και διαφορές μεταξύ των αμοιβών εργασίας και των διαθέσιμων και χρησιμοποιούμενων κεφαλαίων. Οι διαφορές αυτές προκαλούν την κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών προς αντίθετες κατευθύνσεις με αποτέλεσμα να αμβλύνονται οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών, ωστόσο όταν υπάρχει κινητικότητα της εργασίας λόγω της μετανάστευσης από τις λιγότερο αναπτυγμένες στις πιο αναπτυγμένες τα αποτελέσματα είναι αντίθετα με τα επιθυμητά (ευνοούνται οι ήδη αναπτυγμένες περιφέρειες).

❖ Οι πολιτικοί παράγοντες

Οι παράγοντες αυτοί αφορούν την πολιτική ιστορία και κατάσταση μιας χώρας αν έχει για παράδειγμα βιώσει πολέμους ή το πολίτευμα της (δικτατορία, δημοκρατία) και την ικανότητα των κυβερνώντων της. Την ικανότητα ή μη της ηγεσίας μιας χωρικής ενότητας να θέσει τους κατάλληλους αναπτυξιακούς στόχους και να τους επιτύχει αλλά και να κρατήσει χαμηλά τις τιμές των παραγωγικών συντελεστών ώστε να προσελκύσει και άλλες επενδύσεις στην περιφέρεια, οι οποίες θα τονώσουν την τοπική οικονομία.

❖ Πολιτιστικοί παράγοντες

Όλες οι κοινωνίες είτε λίγο είτε πολύ, διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το πολιτιστικό τους υπόβαθρο. Επομένως κάτι το οποίο μπορεί να είναι αποδεκτό σε μια κοινωνία και να βοηθάει στην ανάπτυξη της και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της σε μία άλλη μπορεί να μην είναι αποδεκτό και να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί ώστε να μεγεθυνθεί η οικονομία της. Για παράδειγμα μια τέτοια διαφορά αποτελεί το γεγονός ότι σε ορισμένες ισλαμικές κοινωνίες δεν δέχονται την αρχή του τόκου στις τραπεζικές συναλλαγές.

❖ Περιφερειακές πολιτικές

Είναι οι πολιτικές που στοχεύουν μέσα από μια σειρά από μέτρα και στρατηγικές να βελτιώσουν τις κοινωνικές υποδομές, τις παραγωγικές δραστηριότητες, την επάρκεια κεφαλαίου και ανθρώπινου δυναμικού αλλά και των μηχανισμών τοπικής διοίκησης των

λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών με σκοπό να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα τους.

❖ Θεσμικοί παράγοντες

Η δομή της κρατικής μηχανής, το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης της και ο τρόπος λήψης αποφάσεων. Εμπειρικά έχει διαπιστωθεί ότι η συγκέντρωση αυτών των δραστηριοτήτων σε μια χωρική ενότητα μπορεί να οδηγήσει και στην συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή αποδυναμώνοντας τις γύρω περιοχές και εντείνοντας τις ανισότητες.

❖ Οι εξωτερικές οικονομίες

Οι εξωτερικές οικονομίες αφορούν το φαινόμενο προσανατολισμού των οικονομικών δραστηριοτήτων προς τις ήδη αναπτυγμένες περιφέρειες και οικονομίες λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που έχουν αυτές οι περιοχές από τις ήδη υπάρχουσες υποδομές, το μεγάλο μέγεθος εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού που συσσωρεύεται σε αυτές, τα κοινωνικά δίκτυα, τους κρατικούς θεσμούς αλλά και την διευκόλυνση της συνεργασίας των επιχειρήσεων εφ' όσον θα βρίσκονται στην ίδια περιοχή.

❖ Περιβαλλοντικά αίτια

Ο παράγοντας αυτός έχει εξεταστεί και στην παραπάνω παράγραφο στα χαρακτηριστικά μιας περιφέρειας (η κατάσταση του περιβάλλοντος). Είναι σαφές ότι εάν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχει η φύση σε μια περιφέρεια αξιοποιηθούν σωστά θα οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση της (π.χ στην περίπτωση που αυτά αποτελούν η ηλιοφάνεια και η θάλασσα η οικονομική ανάπτυξη θα επιτευχθεί μέσω του τουρισμού).

❖ Έλλειψη διάχυσης καινοτομικών δραστηριοτήτων

Σύμφωνα με τον καθηγητή Ν. Κόνσολα ο οποίος έχει ασχοληθεί έντονα με το κομμάτι της καινοτομίας και το περιφερειακό πρόβλημα, η καινοτομία στις επιμέρους δραστηριότητες κατέχει μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Η καινοτομία και η ορθή χρήση της έχει οικονομικά οφέλη για μια περιφέρεια μέσα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που δημιουργεί. Καθώς μία καινοτόμος δραστηριότητα μπορεί να ενισχύσει σημαντικά μια οικονομία και να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οξύνοντας έτσι τις ανισότητες εάν αυτή η καινοτομία δεν διαχυθεί και στις υπόλοιπες περιφέρειες και συνεχίσει να αξιοποιείται μόνον από μία.

❖ Η επιχειρηματική πρωτοβουλία

Η επιχειρηματική πρωτοβουλία μπορεί να δημιουργήσει στην ενδογενή ανάπτυξη μιας περιφέρειας μέσα από τις επιχειρήσεις που δημιουργούνται και κατ' επέκταση τις θέσεις εργασίας, τους φόρους και την κινητικότητα κεφαλαίου που αυτές προκαλούν.

❖ Εξωτερικός έλεγχος

Το πρόβλημα αυτό αναφέρεται στις συνέπειες που μπορούν να έχουν για μια περιφέρεια οι αποφάσεις επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται εντός αυτής αλλά εδρεύουν αλλού. Όταν λόγου χάρη μια πολυεθνική αποφασίζει να μεταφέρει το εργοστάσιο της από μια περιοχή Α σε μια άλλη (π.χ λόγω φθηνότερου εργατικού δυναμικού) δημιουργείται ανεργία στην περιοχή Α.

❖ Διεθνοποίηση της οικονομίας

Η διεθνοποίηση της οικονομίας αύξησε τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων και τις ευκαιρίες ενώ παράλληλα διευκόλυνε τις διεθνείς συνεργασίες και το εμπόριο. Ωστόσο, η διεθνοποίηση αυτή ενέχει και κινδύνους για τις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες μέσα από την μεγάλη πίεση του διεθνή ανταγωνισμού.

❖ Αρχικές συνθήκες

Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται μια περιφέρεια και οι δυνατότητες που έχει όταν ξεκινάει την αναπτυξιακή της πορεία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της αναπτυξιακής της δραστηριότητας. Οι περιφέρειες οι οποίες έχουν ελλείψεις σε ορισμένους τομείς ή πόρους αλλά ακόμα και σε αντιλήψεις οι οποίες δεν ευνοούν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις, βρίσκονται σε πιο μειονεκτική θέση απέναντι από αυτές οι οποίες κατέχουν αυτούς του παράγοντες και τους αξιοποιούν επαρκώς.

❖ Κρίσιμο μέγεθος δραστηριοτήτων

Όλες οι οικονομικές δραστηριότητες για να είναι βιώσιμες και επιτυχείς υπάρχει ένα συγκεκριμένο μέγεθος που πρέπει να επιτύχουν (π.χ ένα κατάστημα που πουλάει ρούχα υπάρχει ένας αριθμός πελατών και πωλήσεων που πρέπει να έχει ώστε να είναι επικερδής η επιχείρηση). Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τις οικονομίες των περιφερειών, χρειάζονται δηλαδή ένα ελάχιστο μέγεθος λειτουργιών και δραστηριοτήτων, ώστε να είναι βιώσιμες και να αρχίσουν να αναπτύσσονται. Πιο συγκεκριμένα το μέγεθος αυτό αφορά: τις επιχειρήσεις, τον πληθυσμό, το μέγεθος της αγοράς, τις επιχειρήσεις και επενδύσεις, τις σχέσεις αλληλεξάρτησης, τα επίπεδα εισοδήματος αλλά και τις πολιτικές

και θεσμούς που διέπουν μια περιφέρεια. Επειδή οι περιφέρειες αντιδρούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους, η περιφέρεια η οποία θα φτάσει σε αυτό το μέγεθος πρώτη θα καταφέρει να αναπτυχθεί πιο εύκολα από τις γειτονικές τις, οι οποίες θα δυσκολευτούν αρκετά έχοντας να ανταγωνιστούν μια ήδη αναπτυγμένη περιφέρεια μέχρις ότου φτάσουν και αυτές το αντίστοιχο απαιτούμενο οικονομικό μέγεθος για να μπου σε τροχιά ανάπτυξης.

Η ιστορία μας έχει δείξει ωστόσο ότι η ανισότητα μεταξύ των περιφερειών είναι ένα πρόβλημα που δεν μπορεί να εξαλειφθεί εντελώς. Τα αίτια εκείνα που μπορεί να ενδυναμώνουν κοινωνικοοικονομικά μια περιφέρεια στο μέλλον μπορεί να αποτελέσουν τροχοπέδη για την ανάπτυξη της.

2.1 ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Από τα όσα αναφέρονται στο προηγούμενο κεφάλαιο κατανοούμε ότι υπάρχει ανταγωνιστικότητα μεταξύ των περιφερειών. Κάποιες αναπτύσσονται ταχύτερα από άλλες, μερικές λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων ή της γρήγορης ανάπτυξης που έχουν και λειτουργώντας ανταγωνιστικά δημιουργούν προβλήματα ανάπτυξης στις γειτονικές τους περιφέρειες. Στόχος ωστόσο ενός κράτους ή μιας ευρύτερης χωρικής ενότητας που αποτελείται από διάφορες περιφέρειες πρέπει να είναι η ισόρροπη ανάπτυξη με απώτερο σκοπό την ομαλή και συνολική οικονομική μεγέθυνση του. Ισόρροπη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία κατευθύνει τις αναπτυγμένες περιφέρειες να αναπτύσσονται με ρυθμούς μικρότερους από αυτούς των λιγότερο αναπτυγμένων και ταυτόχρονα προσπαθεί να αυξήσει τους ρυθμούς ανάπτυξης των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών, ώστε μακροχρόνια όλες οι περιφέρειες μιας χωρικής ενότητας να βρίσκονται στα ίδια επίπεδα ανάπτυξης στον βαθμό που είναι εφικτό. Τα πλεονεκτήματα της ισόρροπης ανάπτυξης είναι η αύξηση του συνολικού μεγέθους της ανάπτυξης της γεωγραφικής ενότητας που ανήκουν οι περιφέρειες, η διατήρηση της εθνικής και κοινωνικής συνοχής εφόσον έχουν ελαχιστοποιηθεί οι παραγωγικές και εισοδηματικές ανισότητες, αλλά και η συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο και γενικότερα από την μετανάστευση, περιορίζοντας τα δημογραφικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν σε μια χωρική ενότητα. Για να υπάρξει ισόρροπη ανάπτυξη πρέπει να εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές σε μια χώρα ή ένα σύνολο κρατών (ΕΕ), οι οποίες ωστόσο δεν εγγυώνται την μείωση των ανισοτήτων (είτε γιατί δεν είναι επαρκείς, είτε γιατί οι παράγοντες που δημιουργούν τις ανισότητες είναι πιο ισχυροί). Παρά ταύτα η μη εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών είναι σχεδόν βέβαιο ότι μπορεί τις εντείνει.

3. ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Έχει διαπιστωθεί ότι τα τελευταία έτη εντείνεται η μεγέθυνση των μεγάλων αστικών κέντρων τόσο από τη διόγκωση σε αυτά του τομέα των υπηρεσιών (τριτογενοποίηση) όσο και από τη συνεχή χωροθέτηση νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων σε μια λειτουργικά ευρύτερη αστική περιοχή και τη διάχυση της κατοικίας σε ευρύτερες εκτός πόλεων αστικές περιοχές (προαστιοποίηση). Ακόμα ο τουρισμός έχει επικεντρωθεί στις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές της χώρας (Ιόνια Νησιά και Βόρειο Αιγαίο). Επίσης πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι οι αυξανόμενες ανάγκες του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα παραγωγής, αλλά και η αυξανόμενη ζήτηση νέων κατοικιών έχουν σαν αποτέλεσμα την μείωση της γεωργίας και της δασικής γης ζημιώνοντας έτσι τον ήδη φθίνον πρωτογενή τομέα. Παράλληλα οι μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις έχουν οδηγήσει στην δημιουργία μιας αλυσίδας σημαντικών αστικών κέντρων πάνω στα δίκτυα μεταφορών και στους άξονες ανάπτυξης της χώρας. Τα παραπάνω είχαν σαν συνέπεια την ανεξέλεγκτη αύξηση του μεγέθους της πρωτεύουσας της χώρας αλλά και γενικότερα της περιφέρειας Αττικής όπως και της Θεσσαλονίκης. Ακόμα διάφορες πόλεις της χώρας οι οποίες βρίσκονται πάνω στον αναπτυξιακό άξονα S άρχισαν να διαμορφώνονται ως αστικά κέντρα περιφερειακής εμβέλειας. Ο άξονας S συμπίπτει στο μεγαλύτερο μέρος του με τις περιοχές που διέρχεται ο αυτοκινητόδρομος ΠΑΘΕ (Πατρών – Αθηνών – Θεσσαλονίκης – Ευζώνων). Από αυτά τα κέντρα εξαρτήθηκαν οι ευρύτερες περιοχές στις οποίες ανήκαν και αποτέλεσαν πόλους εθνικής και διεθνούς εμβέλειας ενώ άλλες περιοχές της χώρας παρέμειναν «γωνιακές» χωρίς ιδιαίτερες ενδοπεριφερειακές και διαπεριφερειακές αλληλεξαρτήσεις. Τέτοιες «γωνιακές» περιοχές αποτελούν οι περιφερειακές ενότητες Μεσσηνίας και Λακωνίας και η περιφέρεια Πελοποννήσου σε ένα ευρύτερο πλαίσιο.

Στο στάδιο αυτό και πριν προχωρήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο θα ήταν συνετό να αιτιολογήσουμε γιατί μελετάμε το περιφερειακό πρόβλημα και τι συνέπειες έχει αυτό για μια οικονομία. Γιατί είναι κακό να υπάρχουν ορισμένες περιφέρειες οι οποίες είναι πιο αναπτυγμένες από κάποιες άλλες; Και τι προβλήματα μπορεί να δημιουργούνται μέσα από αυτό το φαινόμενο; Η ύπαρξη χωρικής ασυμμετρίας στον τρόπο που αναπτύσσεται μια ευρύτερη χωρική ενότητα (όπως είναι μια χώρα ή η Ευρωπαϊκή Ένωση) οδηγεί στην επακόλουθη οικονομική και κοινωνική ανισορροπία των περιφερειών αυτής της χωρικής ενότητας. Ακόμα αποτελεί ένα βασικό παράγοντα στον οποίο οφείλεται η παρεμπόδιση

της μεγέθυνσης της εθνικής ή Ευρωπαϊκής οικονομίας, η μειωμένη ανάπτυξη δηλαδή ορισμένων περιφερειών έχει σαν αποτέλεσμα και την μείωση του συνολικού παραγόμενου προϊόντος μιας χώρας ή μιας ευρύτερης γεωγραφικής χωρικής ενότητας. Η κοινωνική ανισορροπία επέρχεται όταν από την διαφορά οικονομικού μεγέθους που υπάρχει ανάμεσα στις περιφέρειες, ο πληθυσμός στις πιο υποανάπτυκτες νοιώθει να αδικείται και να παραμελείται, για αυτό και διαμαρτύρεται. Επίσης σε πολλές από τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές οι οποίες δεν φαίνεται να έχουν προοπτικές βελτίωσης οι κάτοικοι παρουσιάζουν τάσεις εγκατάλειψης των περιοχών αυτών. Επομένως για να υπάρχει μια συνολική αίσθηση ευημερίας και οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης σε μια ευρύτερη χωρική ενότητα είναι απαραίτητο να υπάρχει ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών σε αυτή (Πολύζος, 2011).

3.1 ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ

Μετά τα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους του παρόντος κεφαλαίου σχετικά με το περιφερειακό πρόβλημα αξίζει να μελετήσουμε το φαινόμενο αυτό και στον Ελλαδικό χώρο και τις επιδράσεις που είχε στην οικονομία του. Ποιοί παράγοντες ήταν αυτοί οι οποίοι οδήγησαν στην διαμόρφωση της οικονομίας της κάθε περιφέρειας και της συνολικής εικόνας της Ελλάδας κατά την πάροδο του χρόνου. Οι παράγοντες αυτοί πιο συγκεκριμένα αποτελούν μια σειρά από ιστορικά γεγονότα, η γεωμορφολογική κατάσταση της κάθε περιφέρειας και οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες και επηρέασαν το Ελληνικό κράτος και δημιούργησαν τις συνθήκες εκκίνησης αλλά και τις προοπτικές ανάπτυξης κάθε χωρικής ενότητας της χώρας.

❖ Οι ιστορικοί παράγοντες

Ουσιαστικά αφορούν τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που έχουν επηρεάσει το Ελληνικό κράτος, αναφορικά αυτά είναι η Μικρασιατική καταστροφή, οι πόλεμοι (Β παγκόσμιος, εμφύλιος, τουρκοκρατία), το κλείσιμο των συνόρων την χρονική περίοδο (1949-1989), η σταδιακή διαμόρφωση του Ελληνικού κράτους και η βιομηχανική επανάσταση και εξέλιξη τεχνολογίας. Ωστόσο ιστορικό γεγονός μεγάλης σημασίας το οποίο επηρεάζει τις προοπτικές ανάπτυξης των περιφερειών είναι και η οικονομική κρίση η οποία έχει καθηλώσει την διεθνή καπιταλιστική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα τα γεγονότα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα την μεταβολή του μεγέθους του πληθυσμού της χώρας και της κατανομής του μέσα σε αυτή αλλά επίσης επηρέασαν και τον βαθμό ανταγωνιστικότητας της κάθε περιφέρειας.

❖ Η γεωμορφολογική κατάσταση

Η Ελλάδα αποτελεί μία χώρα η οποία αποτελείται τόσο από ορεινές όσο και από νησιωτικές και παραθαλάσσιες περιοχές. Ο διπλός αυτός χαρακτήρας της που έχει σαν αποτέλεσμα την διαφορετικότητα της μορφολογίας του εδάφους μεταξύ των περιφερειών οδηγεί και σε διαφορετικές συνθήκες εκκίνησης για την κάθε μια από αυτές. Είναι λογικό να αξιοποιεί διαφορετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του ένα νησί (π.χ τουρισμός) από μια πόλη που βρίσκεται στον θεσσαλικό κάμπο (γεωργία). Ακόμα ο τρόπος που είναι διαμορφωμένη η χώρα επηρεάζει τα μεγέθη των τοπικών αγορών και την προσπελασιμότητα ορισμένων περιοχών ευνοώντας ορισμένες περιφέρειες περισσότερο από κάποιες άλλες δυσχεραίνοντας την επίτευξη της ισόρροπης ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο.

❖ Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στην χώρα

Η συγκεντροποίηση όλων των φορέων δημόσιας και κρατικής διοίκησης, η εξάρτηση από το κεντρικό κράτος για χρηματοδοτήσεις και η έλλειψη στελεχών με αρμοδιότητες και εξουσία σε τοπικό επίπεδο, είχε σαν αποτέλεσμα την συσσώρευση δραστηριοτήτων και πληθυσμού σε μία μόνο περιοχή, την πρωτεύουσα της χώρας την Αθήνα, εμποδίζοντας έτσι την ανάπτυξη μιας ικανής περιφερειακής και τοπικής διοίκησης. Ένα πρόβλημα που προσπαθεί να επιλυθεί από το κράτος το οποίο στοχεύει σε μια πιο αποκεντρωμένη και ικανή διοίκηση η οποία θα μπορεί να οδηγήσει την κάθε περιφέρεια σε τροχιά ανάπτυξης (πρόγραμμα Καλλικράτης). Η Ελλάδα είναι μία χώρα όπου σχεδόν ο μισός πληθυσμός της χώρας κατοικεί σε δύο πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) και οι υπόλοιπες περιοχές δεν παρουσιάζουν σημαντικές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις ικανές να τις ανταγωνιστούν κάτι το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την άνιση κατανομή των υποδομών, υπηρεσιών και ευκαιριών ανάπτυξης, γεγονός το οποίο οφείλεται στην έντονη αστικοποίηση που υπήρχε τις προηγούμενες δεκαετίες και στην έλλειψη πολιτικών για την διαχείριση του φαινομένου αυτού.

Τα παραπάνω αφορούν τις τρεις κατηγορίες παραγόντων που δημιούργησαν τις συνθήκες εκκίνησης των περιφερειών της χώρας. Οι συνθήκες αυτές δημιούργησαν την χωρική κατανομή όπως προαναφέρεται στον ελλαδικό χώρο με άνισο τρόπο εντείνοντας τις ανισότητες μεταξύ των περιφερειών. Η συγκέντρωση αυτή του πληθυσμού δεν δημιουργεί προβλήματα ελλείψεων μόνο στην περιφέρεια, η οποία «νοιώθει να παραμελείται» από την κεντρική διοίκηση αλλά και σε υποδομές στο κέντρο μειώνοντας

το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Για να φτάσει επομένως η Ελλάδα σε μια κατάσταση ισορροπίας ανάπτυξης πρέπει να εφαρμοστούν πολιτικές και στρατηγικές οι οποίες θα οδηγήσουν σε μια πληθυσμιακή και οικονομική ισορροπία μεταξύ όλων των χωρικών ενοτήτων του κράτους. Όπως αναφέρει και ο Σαράντης Λώλος στο βιβλίο του «Οι Ελληνικές Περιφέρειες» την χρονική περίοδο 1995-2003 παρατηρείται μια τάση σύγκλισης των ελληνικών περιφερειών χωρίς βέβαια αυτές να εξαλειφθούν, μια κατάσταση που όπως γνωρίζουμε εμπειρικά από το 2004 και μέχρι την αρχή της οικονομικής κρίσης άλλαξε προς την αντίθετη κατεύθυνση. Ωστόσο όπως θα δούμε και σε επόμενο κεφάλαιο μέσα από την οικονομική κρίση φαίνεται να μειώνονται και πάλι οι ανισότητες σε ενδοπεριφερειακό και περιφερειακό επίπεδο ενώ να αυξάνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα ακόμα θέμα αποτελεί το επίπεδο εισοδήματος και ευημερίας των περιφερειών. Εάν συγκρίνουμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) των περιφερειών θα διαπιστώσουμε ότι οι ανισότητες δεν είναι τόσο έντονες ωστόσο, «στην Ελλάδα η χρήση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει αμφισβητηθεί έντονα, καθώς θεωρείται ότι παρουσιάζει μια λανθασμένη εικόνα αλλά και υποεκτίμηση των πραγματικών ανισοτήτων μεταξύ των νομών και των περιφερειών της χώρας» (Πετράκος, Ψυχάρης 2004). Το πρόβλημα αυτό οφείλεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως της Αττικής και της Κορινθίας οι μετρήσεις του ΑΕΠ δεν αντιπροσωπεύουν την πραγματική κατάσταση. Αυτό συμβαίνει γιατί μεγάλο μέρος του ΑΕΠ που παράγεται εντός του νομού της Κορινθίας ουσιαστικά προέρχεται από επιχειρήσεις που οι ιδιοκτήτες και οι εργαζόμενοι κατοικούν στην Αθήνα και μετακινούνται καθημερινά για να εργαστούν, αλλά και οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούν έχουν πολύ μικρό αντίκτυπο στην πραγματική οικονομία του νομού. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε πολλές περιοχές της χώρας όπου υπάρχουν μεγάλα εργοστάσια ή πολύ έντονη βιομηχανική δραστηριότητα (π.χ Εργοστάσια ΔΕΗ σε Μεγαλόπολη και Πτολεμαΐδα) αλλά και σε περιοχές οι οποίες παρουσιάζουν υψηλό εποχιακό τουρισμό όπως συμβαίνει σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου τα οποία εμφανίζουν έντονη οικονομική δραστηριότητα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες όπου η πλειοψηφία των εργαζομένων και των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής. Αυτό το πρόβλημα πέρα από το γεγονός ότι στρεβλώνει την εικόνα των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών μπορεί να οδηγήσει και σε λάθος κατανομή των κοινοτικών πόρων εντείνοντας περισσότερο έτσι τις ανισότητες. Στο παράδειγμα που αναφέρεται στην αρχή υπάρχει κίνδυνος ο νομός Κορινθίας να μην πάρει κάποια

χρηματοδότηση και να την πάρει ο νομός Αττικής ο οποίος την έχει λιγότερο ανάγκη. Για τον λόγο αυτό μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικοί τρόποι μέτρησης, όπου κρίνεται αναγκαίο, με σύνθετους δείκτες οι οποίοι θα δίνουν μια λιγότερο πλασματική εικόνα της πραγματικότητας, παράδειγμα τέτοιου δείκτη αποτελεί ο Σύνθετος δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης (ΣΔΕΑ) (Πετράκος και Ψυχάρης, 2003). Ωστόσο το ΑΕΠ παρά τις αδυναμίες που παρουσιάζει αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο και εύχρηστο δείκτη ο οποίος μας δίνει μια πρώτη εικόνα για την οικονομική κατάσταση μιας χωρικής ενότητας και είναι ένας από τους βασικούς δείκτες που χρησιμοποιούνται σε αυτή την εργασία.

3.2 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σήμερα περίπου το 50% του πληθυσμού της Ελλάδας ζει και δραστηριοποιείται στις περιοχές της Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Αν συμπεριλάβουμε και τους νομούς «δορυφόρους» των δύο μεγάλων αυτών αστικών κέντρων όπως είναι για την Αττική οι νομοί Κορινθίας, Βοιωτίας και Εύβοιας και για την Θεσσαλονίκη οι νομοί Πιερίας, Ημαθίας, Χαλκιδικής, Ημαθίας και Κιλκίς, των οποίων μεγάλο ποσοστό του παραγόμενου προϊόντος θα έπρεπε να προσμετρείται στο ΑΕΠ των δύο μεγάλων αστικών κέντρων όπως αναφέρεται σε προηγούμενο κεφάλαιο, κατανοούμε ότι ένα πολύ μεγάλο μέρος των παραγωγικών δραστηριοτήτων της χώρας ουσιαστικά αφορά μόνο δύο περιοχές και οι έλλειψη ικανών πληθυσμιακών συγκεντρώσεων στις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας εντείνει αυτό το πρόβλημα άνισης χωρικής κατανομής των παραγωγικών δραστηριοτήτων της χώρας.

Για να κατανοήσουμε την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα σήμερα ακολουθεί ένας πίνακας με στοιχεία που συγκρίνουν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τον πληθυσμό και την ανεργία ανά περιφέρεια (NUTS 2).

Πίνακας 3.2.1: ΑΕΠ, ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ				
Χωρική Ενότητα	Κ.Κ ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς, στοιχεία eurostat 2010)	% κ.κ ΑΕΠ	Πληθυσμός (στοιχεία Ε.Σ.Υ.Ε 2011)	Ανεργία % (Ε.Σ.Υ.Ε 2011)
ΕΥΡΩΠΗ	24.500	100		9.6
ΕΛΛΑΔΑ	19.600	80	10.940.777	17.6
Αττική	25.900	105	3.787.386	17.6
Νότιο Αιγαίο	24.100	98	366.837	15.1
Στερεά Ελλάδα	18.100	74	559.457	19.0
Δυτική Μακεδονία	18.000	73	285.002	23.2
Κρήτη	17.900	72	682.928	15.4

Ιόνια Νησιά	17.200	70	224.061	14.2
Πελοπόννησος	16.000	65	584.989	14.3
Βόρειο Αιγαίο	15.800	64	198.894	14.4
Κεντρική Μακεδονία	15.400	62	1.885.587	19.6
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	14.900	60	605.826	19.9
Θεσσαλία	14.600	59	737.485	16.9
Δυτική Ελλάδα	13.800	56	682.604	17.3
Ηπειρος	13.700	55	339.721	16.7

Πηγή: eurostat, ΕΛ.ΣΤΑΤ (Ιδία επεξεργασία)

Όπως προκύπτει από την σύγκριση των στοιχείων του πίνακα παρατηρούμε ότι όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το σύνολο της χώρας δεν παρουσιάζει πολύ μεγάλη απόκλιση από αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ωστόσο οι περιφέρειες μεταξύ τους έχουν έντονες διαφορές. Δύο περιφέρειες βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο από το σύνολο της χώρας (Αττικής και Νοτίου Αιγαίου) ενώ οι υπόλοιπες τέσσερις που ακολουθούν στον πίνακα δεν παρουσιάζουν τόσο έντονες διαφοροποιήσεις. Με την μεγαλύτερη απόκλιση να βρίσκεται ανάμεσα στην περιφέρεια Ηπείρου και Στερεάς Ελλάδας και αν εξαιρέσουμε τις δύο πρώτες σε επίπεδο περιφέρειας για τις έντεκα από τις δεκατρείς περιφέρειες η αποκλίσεις δεν είναι τόσο έντονες. Παρόλα αυτά είναι εμφανές ότι υπάρχει πρόβλημα στα άνισα μεγέθη των οικονομιών των περιφερειών της χώρας ωστόσο στον πίνακα που ακολουθεί με τις μεταβολές του κ.κ ΑΕΠ από το έτος 2009 στο 2010 φαίνεται ότι οι περιφέρειες τείνουν να μειώσουν τις διαφορές μεταξύ τους μέσα από την συνολική μείωση του παραγόμενου προϊόντος για την κάθε περιφέρεια.

Πίνακας 3.2.2: ΜΕΤΑΒΟΛΗ Κ.Κ ΑΕΠ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2009 – 2010 (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς)			
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	2009	2010	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	20.481	19.646	-4,1%
ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ	15.182	14.931	-1,7%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	16.277	15.386	-5,5%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	18.632	18.035	-3,2%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	15.619	14.600	-6,5%
ΗΠΕΙΡΟΣ	14.101	13.730	-2,6%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	18.440	17.189	-6,8%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	14.229	13.850	-3,1%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	18.374	18.141	-1,3%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	16.609	15.979	-3,8%
ΑΤΤΙΚΗ	26.962	25.934	-3,8%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	16.961	15.791	-6,9%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	25.664	24.137	-5,9%
ΚΡΗΤΗ	18.656	17.881	-4,2%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Σχετικά με τον πληθυσμό επιβεβαιώνεται αυτό που έχουμε ήδη προαναφέρει πολλάκις ότι δηλαδή ο πληθυσμός της χώρας συγκεντρώνεται σε δύο περιφέρειες, στις οποίες

βρίσκονται τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αττική –Αθήνα και Κεντρική Μακεδονία – Θεσσαλονίκη), ο οποίος έχει τεράστια διαφορά μεγέθους από τις υπόλοιπες έντεκα. Οι οποίες έντεκα όμως δεν απέχουν πολύ η μία από την άλλη με την πιο δυναμική να είναι η περιφέρεια Θεσσαλίας με 737.485 κατοίκους και την πιο αδύναμη την περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας με 285.002 κατοίκους, μία διαφορά σχεδόν 400.000 κατοίκων. Για να κατανοήσουμε το μέγεθος της άνισης χωρικής κατανομής του πληθυσμού αρκεί να αναλογιστούμε ότι η Αττική με την Κεντρική Μακεδονία έχουν μια διαφορά σχεδόν δύο εκατομμυρίων ενώ με την Θεσσαλία (την τρίτη πιο δυναμική πληθυσμιακά περιφέρεια της χώρας) τριών και ενός εκατομμυρίου αντίστοιχα. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχουν και μεγάλες πληθυσμιακές ανισότητες ενδοπεριφερειακά, καθώς σε πολλές ορεινές περιοχές παρατηρείται σημαντική μείωση του πληθυσμού πάρα την γενικότερη αύξηση του σε επίπεδο νομού. Οι πληθυσμιακές ανισότητες είναι ένας μεγάλος παράγοντας του περιφερειακού προβλήματος στον Ελλαδικό χώρο και για να διερευνηθεί σε βάθος πρέπει να μελετήσουμε τις χωρικές ενότητες σε επίπεδο δήμων κάτι το οποίο είναι εξαιρετικά δύσκολο.

Το ποσοστό της ανεργίας δεν διαφέρει σημαντικά ανά περιφέρεια με το υψηλότερο ποσοστό να βρίσκεται στη Δυτική Μακεδονία με 23.2 % και το χαμηλότερο στα Ιόνια Νησιά με 14.2% και στο σύνολο της χώρας 17.6%. Υπάρχει ωστόσο αισθητή διαφορά με το ποσοστό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (9.6%) γεγονός που δείχνει ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και πρέπει να ληφθούν μέτρα. Με λίγα λόγια από την μελέτη των στοιχείων των παραπάνω πινάκων κατανοούμε ότι το περιφερειακό πρόβλημα υφίσταται και στην Ελλάδα, για να κατανοήσουμε όμως σε βάθος το μέγεθος των ανισοτήτων μεταξύ των ελληνικών περιφερειών πρέπει να μελετήσουμε τόσο τους οικονομικούς όσο και τους κοινωνικούς παράγοντες που τις διέπουν. Στους οικονομικούς ανήκουν το εισόδημα, το παραγόμενο προϊόν και οι επενδύσεις και στους κοινωνικούς ο πληθυσμός, η απασχόληση και οι υποδομές. Ακόμα πρέπει να μελετήσουμε τις προοπτικές της κάθε περιφέρειας βάσει της ιστορίας της και της γεωγραφικής της θέσης. Για παράδειγμα δεν είναι όλες οι περιφέρειες, οι οποίες βρίσκονται στους άξονες ανάπτυξης της χώρας ή έχουν πολλούς τουριστικούς προορισμούς είναι λογικό να βρίσκονται σε πιο πλεονεκτική θέση από τις υπόλοιπες, το ίδιο ευνοημένες. Ο κύριος άξονας ανάπτυξης (αναπτυξιακός άξονας S) σύμφωνα με το εθνικό χωροταξικό σχέδιο περνάει από τις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Αττικής που τυγχάνει να είναι οι τρεις πιο δυναμικές περιφέρειες της χώρας σύμφωνα με τα στοιχεία για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το 2010.

3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως διαπιστώνεται από όσα προαναφέρονται αλλά και από την ευρύτερη βιβλιογραφία πάνω στο θέμα του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν ψηλές περιφερειακές ανισότητες οι οποίες οφείλονται σε ορισμένα μειονεκτήματα σε κάποιες περιφέρειες. Όπως π.χ η απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα ή τα κέντρα λήψης αποφάσεων ή οι πληθυσμιακές συγκεντρώσεις, τα οποία οδηγούν σε ιδιαίτερα χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης για αυτές τις περιφέρειες. Συμπερασματικά επομένως τα πιο βασικά χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος είναι: οι πληθυσμιακές μεταβολές που οδήγησαν στην συσσώρευση του πληθυσμού σε δύο μόνο μέρη της χώρας (στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη), οι διαφορές στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων των διάφορων περιοχών της χώρας, η τριτογεννοποίηση της Ελληνικής οικονομίας η οποία μπορεί να οδηγήσει σε μελλοντικά προβλήματα λόγω της εξάρτησης της από λίγες κατηγορίες (π.χ. τουρισμός). Πρέπει λοιπόν να υπάρξει ένας ανασχεδιασμός της περιφερειακής πολιτικής με σκοπό την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού ρυθμού ανάπτυξης της χώρας με ταυτόχρονη μέριμνα για την μείωση των ανισοτήτων σε διαπεριφερειακό αλλά και ενδοπεριφερειακό επίπεδο.

4. ΤΑ ΑΙΤΙΑ & Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οικονομική κρίση είναι όταν όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη μιας οικονομίας (απασχόληση, ΑΕΠ, επενδύσεις) βρίσκονται σε μια διαρκή και αισθητή ύφεση (Κουφάρης, 2010). Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση της οικονομίας έχουν σαν αποτέλεσμα οι μεταβολές στην οικονομία της μια χώρας να φέρουν μεταβολές και στις υπόλοιπες χώρες που αλληλεπιδρούν με αυτή.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση των τελευταίων ετών η οποία ξεκίνησε το 2007 στις ΗΠΑ αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο έχει επηρεάσει την οικονομία όλων των χωρών ανεξαιρέτως. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των ΗΠΑ μέσα από την χορήγηση στεγαστικών δανείων υψηλού ρίσκου δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, το οποίο είχε σαν συνέπεια την παγκόσμια κρίση των τελευταίων ετών. Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση μεταλλάχθηκε σε κρίση δημοσίου χρέους. Στην Ευρώπη έγινε ιδιαίτερα αισθητή μετά το 2010 και έγινε γνωστή ως «Η κρίση της Ευρωζώνης». Μέρος της κρίσης αυτής αποτελεί και η ελληνική κρίση χρέους, από το 2010 και μετά όπου το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας καθιστούσε το δημόσιο χρέος μη βιώσιμο με αποτέλεσμα η χώρα να μην μπορεί να δανειστεί με βιώσιμα επιτόκια για την αναχρηματοδότηση του χρέους. Ο κίνδυνος στάσης πληρωμών του Ελληνικού δημοσίου και χρεωκοπίας του κράτους που προέκυψε είχε σαν αποτέλεσμα την λήψη μιας σειράς μέτρων για την μείωση των δαπανών και του ελλείμματος της χώρας. Τα μέτρα λιτότητας αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα την μείωση των μισθών και συντάξεων και σταδιακά και την μείωση των αποταμιεύσεων. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε και η βαριά φορολογία που επιβλήθηκε στον πληθυσμό της χώρας για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των δανειστών της. Συνέπεια όλων των παραπάνω είναι η μείωση όλων των επενδύσεων και η συρρίκνωση των επιχειρήσεων της χώρας με αποτέλεσμα την συνολική μείωση του κατά κεφαλήν παραγόμενου προϊόντος της χώρας. Πρέπει να διευκρινιστεί ωστόσο ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ επενδυτικών και καταναλωτικών δαπανών και όταν τα δάνεια που λαμβάνει μια χώρα χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση των συντελεστών οικονομικής ανάπτυξης (υποδομές, εκπαίδευση, ενίσχυση επενδύσεων, κλπ) τότε θα υπάρχει ανάπτυξη στη χώρα αυτή και αύξηση του μελλοντικού εισοδήματος καθιστώντας έτσι, σε θεωρητική βάση, εφικτή την αποπληρωμή του δανείου μακροπρόθεσμα. Αντίθετα όταν τα δάνεια αυτά χρησιμοποιούνται για καταναλωτικές δαπάνες, όπως έγινε στην Ελλάδα (αύξηση μισθών

πάνω από την παραγωγικότητα, διογκωμένος κρατικός τομέας, επιχορηγήσεις σε μη ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, κλπ), τότε υπάρχει χαμηλότερη πολλαπλασιαστική επίδραση με συνέπεια την επιβάρυνση των μελλοντικών γενεών που θα κληθούν να αποπληρώσουν τα δάνεια. Οι κύριοι λόγοι υπερχρέωσης του Ελληνικού κράτους που οδήγησαν στην δημοσιονομική κρίση της χώρας ήταν: 1) ο αλόγιστος δανεισμός, 2) ευρύτερη και εγχώρια οικονομική ύφεση, 3) η χρηματοπιστωτική κρίση και η προσπάθεια στήριξης των ιδιωτικών τραπεζών από το ελληνικό κράτος (68 δισεκατομμύρια ευρώ δόθηκαν για την στήριξη των τραπεζών μέχρι το 2010), 4) οι μαζικές εισροές κεφαλαίων, 5) οι κερδοσκοπικές πρακτικές των αγορών οι οποίες είχαν σαν συνέπεια την αύξηση του κόστους δανεισμού και την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του κράτους, 6) οι πελατειακές σχέσεις του κράτους, 7) η διαφθορά και οι αδιαφανείς διαδικασίες, 8) η φοροδιαφυγή και το ευρύτερο φορολογικό σύστημα της χώρας που προσέφερε διευκολύνσεις, απαλλαγές και την δυνατότητα απόκρυψης του φορολογητέου εισοδήματος με μια σειρά από μέτρα και σύνθετες ρυθμίσεις οι οποίες δημιουργούσαν τις συνθήκες για μια «νόμιμη φοροδιαφυγή» κυρίως της υψηλής και μεσαίας τάξης συντηρώντας έτσι και διευρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και 9) οι υψηλές στρατιωτικές δαπάνες.

Η Ελλάδα εμφανίζει ένα δημοσιονομικό έλλειμμα από το 1995 – 2009 της τάξης του 6% ενώ η ΕΕ 15 μόλις 3%. Εδώ και 30 χρόνια η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε κάποια μορφή σταθεροποιητικού προγράμματος, με το πρώτο σταθεροποιητικό πρόγραμμα να λαμβάνει χώρα την περίοδο 1985-1987 και από τότε να εφαρμόζονται άλλα τέσσερα σταθεροποιητικά προγράμματα με τελευταίο αυτό του μνημονίου. Αποτελεί παράδοξο ωστόσο το γεγονός ότι από τότε αυξάνει αισθητά το δημόσιο χρέος όπου από 60% του ΑΕΠ το 1985 μεταβάλλεται σε 176% του ΑΕΠ το 2014.

Η οικονομική και δημοσιονομική κρίση, είναι βέβαιο ότι θα έχουν ένα ειδικό ‘γεωγραφικό αποτύπωμα’. Ιδιαίτερα για την Ελλάδα το ζήτημα της περιφερειακής διάστασης της οικονομικής κρίσης αποτελεί μια κρίσιμη παράμετρο της κατανόησης της οικονομικής κρίσης και της στρατηγικής εξόδου από αυτήν. Οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στην οικονομία των περιφερειών της χώρας, η ανθεκτικότητα των περιφερειών και η επαναφορά τους σε τροχιά ανάπτυξης πρέπει να αποτελέσουν ζητήματα συστηματικής επιστημονικής διερεύνησης (Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης RSA, 2011).

Παρότι υπάρχει μείωση του ΑΕΠ της χώρας σε εθνικό επίπεδο αυτό το γεγονός μπορεί να έχει και θετικές επιδράσεις για ένα κράτος όσον αφορά στο περιφερειακό πρόβλημα. Το ΑΕΠ και γενικότερα το οικονομικό μέγεθος ανά περιφέρεια μειώνεται με διαφορετική ένταση σε κάθε περιφέρεια κάτι το οποίο μπορεί να σημαίνει μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην περίπτωση που οι πιο αναπτυγμένες περιφέρειες υφίστανται συρρίκνωση στην οικονομία τους με μεγαλύτερη ένταση από τις πιο αδύναμες περιφέρειες. Παρόλα αυτά η αντίστροφη σχέση μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης/ ανάκαμψης και περιφερειακών ανισοτήτων δεν υποστηρίζεται από όλους τους επιστήμονες οι οποίοι ασχολούνται με το θέμα αυτό. Μια σειρά μελετών σχετικά με τους οικονομικούς κύκλους στην ΕΕ, δείχνουν τα εντελώς αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή ότι οι περιφερειακές αποκλίσεις τείνουν να αυξάνονται σε περιόδους σοβαρών υφέσεων και να μειώνονται σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης (Πετράκος, 2004 & 2009).

Παράλληλα, υπάρχει και η άποψη ότι η περιοριστική μακροοικονομική πολιτική που επιβάλλεται στο εσωτερικό της ευρωζώνης σε περιόδους οικονομικών κρίσεων οδηγεί σε ανισοροπίες οι οποίες συντηρούν τις περιφερειακές ανισότητες. Αυτή η θέση βασίζεται στην εμπειρία της κρίσης της δεκαετίας του '80 καθώς και στην τρέχουσα κρίση (από το 2008 και μετά) η οποία επέβαλε 'μέτρα λιτότητας' σύμφωνα με τους κανονισμούς του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Θέτοντας με αυτό τον τρόπο περιορισμούς στις μακροοικονομικές πολιτικές των κρατών-μελών, τέτοιου είδους μέτρα οδήγησαν σε χρόνια χαμηλή εγχώρια ζήτηση και χαμηλές δημόσιες επενδύσεις, αυξάνοντας το 'παραγωγικό έλλειμμα' της χώρας (το οποίο οδηγεί σε χαμηλή διεθνή ανταγωνιστικότητα και υψηλό λόγο εισαγωγών/ εξαγωγών) και απέτυχαν να δημιουργήσουν σύγκλιση σε επίπεδο εθνικό και ευρωπαϊκό. (Καραβέλη, Τσιώνας, 2011).

Μέσα στην πιο σοβαρή οικονομική κρίση των τελευταίων ετών που βρίσκεται η χώρα αλλά και η παγκόσμια κοινότητα, η συνεχώς αυξανόμενη ανάγκη για οικονομική σταθερότητα των διεθνών και εθνικών οικονομιών έχει θέσει σε δεύτερη μοίρα θέματα περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής. Σε αυτό το πρόβλημα πρέπει δοθεί σημασία ιδιαίτερα στην Ελλάδα που αποτελεί μία χώρα όπου: υπήρχαν ήδη και πριν την κρίση συνθήκες έντονων περιφερειακών διαφοροποιήσεων, τα μέτρα λιτότητας που καλείται να λάβει ενδέχεται να έχουν διαφοροποιημένες επιπτώσεις στην κάθε περιοχή, και η εφαρμογή των χωρικών πολιτικών για την αντιμετώπιση των παραπάνω μπορεί να παρεμποδιστεί λόγω της δύσκολης δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας.

Από τους Ευρωπαίους εταίρους της, η Ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να εφαρμόσει ένα εκτεταμένο πακέτο μέτρων λιτότητας για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών της αναγκών και την αποπληρωμή του χρέους της. Όπως συνηθίζεται και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναγκάζονται να λάβουν παρόμοια μέτρα (Ισπανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία) τα μέτρα αυτά είναι γεωγραφικά οριζόντια. Ωστόσο λόγω των περιφερειακών διαφοροποιήσεων σε εξειδίκευση, εισόδημα και οικονομικές δυνατότητες τα οριζόντια μέτρα μπορεί να έχουν σημαντικές χωρικές επιπτώσεις που επηρεάζουν διαφορετικές περιοχές δυσανάλογα. Τα οριζόντια μέτρα πιστεύεται ότι ενισχύουν τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες. Υποστηρίζεται ότι υπό ορισμένες συνθήκες που αφορούν τις ευρύτερες χωρικές ανισότητες η πολιτική αυτή μπορεί να προκαλέσει αθροιστικές διαδικασίες απόκλισης που μπορεί να είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν στο μέλλον. Για να διορθωθεί αυτό προτείνεται η προσπάθεια συλλογής των εσόδων να εστιάζει περισσότερο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής ενώ η μείωση των δαπανών του δημοσίου θα πρέπει να αντισταθμιστεί με στοχοθετημένες αυξήσεις στις δημόσιες επενδύσεις. Υποστηρίζεται ακόμα ότι οι περικοπές στον δημόσιο τομέα είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα επηρεάσουν μερικές πόλεις περισσότερο από άλλες, ιδιαίτερα στην Ελλάδα λόγω των πολύπλευρων ανισοτήτων και των αδύναμων διαπεριφερειακών μηχανισμών εξισορρόπησης. Ακόμα στην Ελλάδα η οικονομική δραστηριότητα είναι συγκεντρωμένη σε ορισμένες περιοχές και συγκεκριμένα στην Αττική στην οποία ζει το 40% το πληθυσμού, όπου παράγεται το 50% του ΑΕΠ και συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας της χώρας. Οι υπόλοιπες περιφέρειες έχουν πολύ χαμηλές εξειδικεύσεις, κυρίως στον τουρισμό (νησιωτικές περιοχές και Κρήτη), στην γεωργία (Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Ανατ. Μακεδονία, Στερεά και Δυτ. Ελλάδα) και στην βιοτεχνία (Κεντρική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα) με όλες τις άλλες οικονομικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες να καταλαμβάνουν πολύ μικρό ποσοστό σε όλες τις περιοχές πλην της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Είναι αναμενόμενο ότι με αυτές τις ανισοροπίες στην δομή της χώρας τα μέτρα λιτότητας μπορεί να έχουν χωρικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις όχι μόνο όσον αφορά το εισόδημα αλλά και με μονιμότερες συνέπειες στην δομή της πραγματικής οικονομίας. Είναι αδύνατο να υπολογίσουμε τις συνέπειες αυτές και η ανάγκη για την λήψη αυτών των μέτρων λιτότητας είναι αδιαμφισβήτητη με την πιθανή έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη να είναι η εναλλακτική, πρέπει ωστόσο στην εφαρμογή των μέτρων να λαμβάνεται υπόψη η υφιστάμενη κατάσταση της χώρας ώστε να μην οξυνθούν οι ήδη υπάρχουσες ανισότητες.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 4) στην Ελλάδα υπάρχει μείωση του ΑΠΑ σε όλες τις περιφέρειες από το 2008 που πρωτοεμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης μέχρι το 2011. Η Αττική ωστόσο φαίνεται να έχει την μικρότερη μείωση παρά το γεγονός ότι είναι από τις πιο αναπτυγμένες περιφέρειες της Ελλάδας, το φαινόμενο αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα κατά πάσα πιθανότητα την περαιτέρω αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών. Μετρούμενες με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μια σειρά άλλων δεικτών, οι εσωτερικές ανισότητες έχουν διευρυνθεί διαχρονικά, με αποτέλεσμα την ενίσχυση του προτύπου κέντρου-περιφέρειας που υπήρχε στη χώρα, μέσω της γιγάντωσης της περιοχής της πρωτεύουσας (περιφέρεια Αττικής) και τη διεύρυνση των διαφορών της με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας. Η υλοποιούμενη μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης περιφερειακή πολιτική αποδείχτηκε μέχρι σήμερα ανεπαρκής για να ανατρέψει τις παραπάνω τάσεις (Ε. Καραβέλη, Ε. Τσιώνας, 2011).

Πίνακας 4: Α.Π.Α (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία)	
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2011
Ανατ. Μακεδονία – Θράκη	-12,00%
Κεντρική Μακεδονία	-13,00%
Δυτική Μακεδονία	-4,00%
Θεσσαλία	-16,00%
Ήπειρος	-12,00%
Ιόνια Νησιά	-17,00%
Δυτική Ελλάς	-13,00%
Στερεά Ελλάς	-10,00%
Πελοπόννησος	-10,00%
Αττική	-9,00%
Βόρειο Αιγαίο	-13,00%
Νότιο Αιγαίο	-10,00%
Κρήτη	-11,00%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία

Σημαντικό λόγο για την αποτυχία της προώθησης της ανάπτυξης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και την μη ικανοποιητική σύγκλιση των περιφερειών τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο θεωρείται ότι αποτέλεσε η συνεχιζόμενη συγκέντρωση πόρων σε έργα μεγάλης κλίμακας (π.χ υποδομές μεταφορών μεγάλης κλίμακας).

Τα μέτρα λιτότητας μπορεί να έχουν χωρικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις στο εισόδημα των περιοχών που εφαρμόζονται, επηρεάζοντας περισσότερο τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι είναι απαραίτητο να ληφθούν πρόσθετα μέτρα

για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού. Εάν οι διαπεριφερειακοί μηχανισμοί εξισορρόπησης λειτουργούν, όσο χωρικά ασύμμετρες και αν είναι οι επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας θα διαχέονται περισσότερο ή λιγότερο σε όλο το χώρο μέχρις ότου επέλθει μια ισορροπία. Παρόλα αυτά δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι λειτουργούν αυτοί οι μηχανισμοί επαρκώς στην Ελλάδα.

Το τέταρτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης σε μια προσπάθεια να για την δημιουργία σύγκλισης των περιφερειών (2007-2013) δίνει μεγάλη έμφαση στην περιφερειακή και τοπική διάσταση της ανάπτυξης, καθώς σχεδιάστηκε να υλοποιηθεί κυρίως μέσω περιφερειακών και τοπικών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Αυτό συνεπάγεται μεγαλύτερη ενίσχυση της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, σε συνδυασμό με την κατάλληλη εκπαίδευση των τοπικών αρχών που θα τους επιτρέψει το σχεδιασμό και διαχείριση των τοπικών προγραμμάτων ώστε τα τελευταία να ενσωματωθούν αποτελεσματικά στα περιφερειακά προγράμματα. Επιπλέον, προωθείται η βελτίωση της περιφερειακής αποτελεσματικότητας, μέσω της προώθησης επενδύσεων σε έρευνα και καινοτομία, ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη τομέων που βασίζονται στη 'γνώση' σε περιφερειακό. Λόγω της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης, τον παραδοσιακά χαμηλό ρυθμό απορροφητικότητας των κονδυλίων στην Ελλάδα, καθώς και τη νέα διοικητική μεταρρύθμιση (με την ουσιαστική μείωση του αριθμού των δήμων που οδηγεί σε μια πιο συγκεντρωτική δομή διοίκησης) η αποτελεσματικότητα του τρέχοντος προγράμματος για την προώθηση της περιφερειακής μεγέθυνσης παραμένει αμφίβολη.

Για να ελεγχθεί το αντίκτυπο που θα έχουν τα μέτρα λιτότητας στις Ελληνικές περιφέρειες θα πρέπει να εστιάσουμε σε τρεις κατηγορίες. 1) Αλλαγές στα δημόσια έξοδα, 2) αλλαγές στον δημόσιο τομέα, 3) αλλαγές στην φορολογία που εφαρμόζει το κράτος.

❖ Δημόσια έξοδα

- Οι επενδύσεις σε υποδομές ευνοούν τις μεγάλες αστικές περιοχές αφού τα σχέδια για επενδύσεις στην επαρχία θυσιάζονται λόγω της μείωσης των δημοσίων δαπανών.
- Η Ελλάδα δέχεται πιέσεις από την επιτροπή ελέγχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Τρόικα) να επιταχύνει το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων με αποτέλεσμα τα κεφάλαια να κατευθύνονται προς ήπιες μορφές παρέμβασης, οι οποίες όμως τείνουν να ακολουθούν την κατανομή του πληθυσμού ευνοώντας έτσι τις μεγάλες αστικές περιοχές της χώρας.

- Οι επιπτώσεις των περικοπών στα επιδόματα και στο εισόδημα των νοικοκυριών αναμένεται να είναι χωρικά δυσανάλογες επηρεάζοντας την κάθε περιφέρεια σε διαφορετικό βαθμό.
- ❖ Δημόσιος τομέας
 - Οι μισθοί και οι συντάξεις που πρέπει να πληρώσει το κράτος δεν είναι του ίδιου μεγέθους σε όλες τις περιφέρειες. Σε ορισμένες περιφέρειες αποτελούν πάνω από το 50 % του οικογενειακού εισοδήματος (Ηπειρος, Δυτ. Μακεδονία, Βόρειο Αιγαίο) ενώ σε άλλες μόλις το 35% (Κρήτη και Νότιο Αιγαίο) είναι επομένως λογικό η μείωση τους να επηρεάσει σε διαφορετικό βαθμό την κάθε περιφέρεια.
 - Οι περιφέρειες με την χαμηλότερη απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα και με αδύναμη βιομηχανία και γεωργία αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από τις απολύσεις του δημοσίων υπαλλήλων.
- ❖ Φορολογία
 - Στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής δεν είναι ξεκάθαρες οι χωρικές επιπτώσεις που μπορεί να υπάρχουν. Υπάρχουν ωστόσο μελέτες που υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή είναι χαμηλότερη στην Αττική και υψηλότερη στην υπόλοιπη Ελλάδα. Επομένως και η αντιμετώπιση της αναμένεται να έχει μεγαλύτερες συνέπειες για όλες τις περιφέρειες της χώρας απ ότι στην Αττική.
 - Η πρόσφατη μείωση του ορίου του αφορολόγητου εισοδήματος θα βλάψει ακόμα περισσότερο τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Καθώς αυτά τα νοικοκυριά βρίσκονται δυσανάλογα στον χώρο έξω από τις μητροπολιτικές περιοχές, η επίδραση του νέου φόρου εισοδήματος αναμένεται να εντείνει τις χωρικές ανισότητες.

5. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Η περιφέρεια Πελοποννήσου με πληθυσμό 577.903 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ 2011) είναι μία από τις δεκατρείς περιφέρειες της Ελλάδας και αποτελείται από πέντε περιφερειακές ενότητες και 26 δήμους. Έδρα της περιφέρειας είναι η Τρίπολη και η μεγαλύτερη πόλη η Καλαμάτα. Γεωγραφικά στην Πελοπόννησο βρίσκονται και οι περιφερειακές ενότητες Αχαΐας και Ηλείας, οι οποίες ωστόσο διοικητικά ανήκουν στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Έχει συνολική έκταση 15.490 χμ² και καλύπτει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας. Βρίσκεται στα νότια του ηπειρωτικού τμήματος Ελλάδας και συνδέεται με την Στερεά Ελλάδα μέσω του Ισθμού της Κορίνθου και της γέφυρας Ρίου – Αντιρρίου. Διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας.

Χάρτης 5: Περιφέρεια Πελοποννήσου στην Ελλάδα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

«Η περιφέρεια Πελοποννήσου, θεωρούμενη ως προς τον Εθνικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνή χώρο, βρίσκεται τόσο από πλευράς γεωγραφικής θέσης, χωρικών συγκεντρώσεων αστικού πληθυσμού και παραγωγικών δραστηριοτήτων, όσο δε εν τέλει και των μείζονος σημασίας αξόνων και κόμβων μεταφορών (χερσαίων, εναέριων και θαλάσσιων), σε «γωνιακή θέση», δηλαδή μειονεκτούσα» (Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Πελοποννήσου, 2013).

Παρόλα αυτά σύμφωνα με το ισχύον ΓΠΧΣΑΑ, η δυναμική ένταξη της Ελλάδας στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον είναι προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ελλαδικού χώρου. Η περιφέρεια Πελοποννήσου έχει την προοπτική να αποτελέσει δυναμικό ρόλο

στο χώρο της νότιο - ανατολικής Μεσογείου και των θαλάσσιων μεταφορών. Με δεδομένα, το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της χώρας που δημιουργείται μέσα από τα δίκτυα μεταφορών που κατασκευάζονται (Εγνατία οδός, λιμάνια Πάτρας – Ηγουμενίτσας – Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος, Ρίου – Αντιρρίου κ.α.), αναμένεται να ενισχυθούν οι περιφερειακοί αστικοί πόλοι ανάπτυξης και πύλες εισόδου – εξόδου της χώρας, με αποτέλεσμα την δημιουργία ενός ισχυρού περιφερειακού πόλου ανάπτυξης εθνικής εμβέλειας (δίπολο Καλαμάτας - Τρίπολης) στην περιφέρεια Πελοποννήσου.

Συγκρίνοντας την περιφέρεια Πελοποννήσου με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας διαπιστώνονται τα ακόλουθα (Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Πελοποννήσου, 2013):

- Συνθήκες χαμηλής πυκνότητας, αποτελώντας την 4η χαμηλότερη πυκνότητα μεταξύ των Περιφερειών της χώρας. (37,3 κάτοικοι/ τ.χμ)
- Ως προς το ΑΕΠ εμφανίζει συνεχή μείωση από το 2000.
- Η περιφέρεια παρουσιάζει αυξημένο βαθμό γήρανσης, υψηλό ποσοστό αναλφάβητων και χαμηλό δείκτη αστικοποίησης.
- Όσον αφορά στον τουρισμό, το 2009 για πρώτη φορά οι αφίξεις υπερβαίνουν το 1,0 εκ.επισκέπτες ενώ το 2010, η αναλογία ημεδαπών προς αλλοδαπούς αντιστρέφεται πλήρως: με τις αφίξεις αλλοδαπών να αγγίζουν το 70% του συνόλου από 26% που ήταν την αμέσως προηγούμενη χρονιά, γεγονός που αποτελεί την πρώτη ένδειξη για την επιζητούμενη εξωστρέφεια του τουριστικού μοντέλου της περιφέρειας.
- Η θέση της περιφέρειας είναι μειονεκτούσα από πλευράς σημασίας αξόνων και κόμβων μεταφορών (υπάρχει έλλειψη σε σιδηροδρομικές και λιμενικές μεταφορές).

Ακόμα παρατηρείται και μια σειρά από κοινωνικοοικονομικά προβλήματα (Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Πελοποννήσου, 2013):

- ❖ Συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού και μείωση της απασχόλησης.
- ❖ Το πρόβλημα της ανεργίας είναι αισθητό σε όλες σχεδόν τις ηλικιακές ομάδες.
- ❖ Σημαντική αύξηση του αριθμού ανέργων που δεν έχουν εργαστεί ποτέ.
- ❖ Η πολυπληθέστερη και πλέον παραγωγική ηλικιακή ομάδα που είναι τα άτομα ηλικίας 30-44, εμφανίζουν πολύ σημαντικό πρόβλημα ανεργίας.
- ❖ Η ανεργία των μεγάλης ηλικίας εργαζόμενων (45-65) αυξήθηκε σημαντικά.
- ❖ Οι παρεμβάσεις οδικών μεταφορών ενισχύουν τη γεωγραφική θέση της περιφέρειας Πελοποννήσου με κυρίαρχο στοιχείο την άμεση γειτνίαση με την Αθήνα.

- ❖ Παρ' ότι, τόσο κατά την τρέχουσα, όσο και κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους υλοποιήθηκε σειρά έργων, διαπιστώνεται ακόμα σημαντική έλλειψη στις βασικές περιβαλλοντικές υποδομές.

Ωστόσο η περιφέρεια διαθέτει και ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία θα έπρεπε να αξιοποιήσει ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστική και να βελτιώσει την θέση της απέναντι στις άλλες περιφέρειες. Αυτά τα πλεονεκτήματα είναι η δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αλλά και γενικότερα κάθε μορφής τουρισμού εφ' όσον είναι μια περιφέρεια που διαθέτει υψηλής ποιότητας φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Επίσης, έχει μεγάλα περιθώρια νέων επενδύσεων και ιδιαίτερα στον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Για την όσο το δυνατόν πιο σφαιρική προσέγγιση του ζητήματος των περιφερειακών ανισοτήτων την στιγμή που ενσωματώνεται η χωρική διάσταση, τα κλασσικά εργαλεία ανάλυσης δεν μπορούν να συλλάβουν όλες τις επί μέρους παραμέτρους, συνιστώσες και διαστάσεις του περιφερειακού προβλήματος. Για να μπορέσει να προσεγγιστεί συνολικά το πρόβλημα της άνισης χωρικής ανάπτυξης μεταξύ διαφορετικών περιοχών θα πρέπει να αναλυθεί στη βάση δύο παραμέτρων: α) μέσω μια θεωρητικής προσέγγισης του ζητήματος της σύγκλισης – απόκλισης μεταξύ των περιφερειών και β) μέσω ενός τρόπου μέτρησης και καταγραφής αυτών των τάσεων (Κολτσάρας, 2013). Λόγω της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των περιφερειακών ανισοτήτων, για να μπορέσουμε να ερευνήσουμε τις τάσεις σύγκλισης ή απόκλισης μεταξύ των περιφερειών και των περιφερειακών ενοτήτων πέρα από την διερεύνηση των επί μέρους δεικτών που δίνουν μια πρώτη εικόνα των ανισοτήτων (ανεργία, ΑΕΠ, υποδομές, κλπ) απαιτείται η δημιουργία ενός σύνθετου δείκτη ο οποίος θα αντικατοπτρίζει τις τάσεις σύγκλισης και απόκλισης των υπό μελέτη χωρικών ανισοτήτων και τον βαθμό επιρροής της οικονομικής κρίσης στο φαινόμενο αυτό. Παρόλα αυτά στην παρούσα μελέτη δεν γίνεται χρήση σύνθετου δείκτη καθώς δεν υπάρχει μεγάλη πληθώρα δεδομένων, και κυρίως δεδομένων που να αφορούν την ίδια χρονική περίοδο όποτε και η χρήση ενός τέτοιου δείκτη δεν κρίνεται απαραίτητη.

Η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί μια χωρική ενότητα που ανήκει στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση και επομένως υπάρχουν σχέσεις αλληλεπίδρασης με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας αλλά και της ΕΕ. Οι περιφέρειες με τις οποίες αλληλεπιδρά έχουν διαφορετικό οικονομικό, κοινωνικό, ιστορικό και περιβαλλοντικό υπόβαθρο και ενδέχεται να διαφέρουν σε πολλούς τομείς ακόμα (κλίμα, μορφολογία εδάφους κλπ.), επίσης και στο εσωτερικό της περιφέρειας αναμένεται να υπάρχουν

διαφορές μεταξύ των διάφορων περιφερειακών ενοτήτων ή και δήμων. Η αναφορά αυτή γίνεται ώστε να αποτελέσει μια παραδοχή αυτής της μελέτης ότι οι περιφερειακές ανισότητες υπήρχαν και θα συνεχίσουν να υπάρχουν και ότι σκοπό της αποτελεί η κατανόηση των αιτιών που οδηγούν στην δημιουργία αυτών των ανισοτήτων, και η εξεύρεση λύσεων, πολιτικών και στρατηγικών που αποσκοπούν στην μείωση και όχι την εξάλειψή τους. Στις επόμενες ενότητες της εργασίας γίνεται προσπάθεια να μετρηθούν οι ανισότητες για την περιφέρεια Πελοποννήσου σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Για την μέτρηση αυτή χρησιμοποιούνται διάφοροι δείκτες όπως π.χ κατά κεφαλήν ΑΕΠ ή ανεργία ωστόσο σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχουν και ορισμένοι δείκτες οι οποίοι δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και παίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ευημερία μιας περιοχής όπως για παράδειγμα ο θεσμός της οικογένειας. Επίσης πρέπει να τονισθεί και η αδυναμία των περισσότερων δεικτών να δώσουν μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας περιοχής, όπως έχει προαναφερθεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου δείκτη αποτελεί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ που από την μία μπορεί να αποτελεί έναν κλασσικό δείκτη της ευημερίας μιας περιοχής ωστόσο δεν δείχνει τίποτα για την κατανομή του πλούτου και την διάρθρωση της οικονομίας.

5.1 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σύμφωνα με την προτεινόμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατηγοριοποίηση, οι ελληνικές περιφέρειες κατατάσσονται στις κατηγορίες ως εξής:

Α. Λιγότερο αναπτυγμένες: Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Δυτική Ελλάδα.

Β. Μεταβατικής στήριξης: Δυτική Μακεδονία, Ιόνια Νησιά, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο και Κρήτη.

Γ. Περισσότερο αναπτυγμένες: Αττική και Νότιο Αιγαίο.

Η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί μία περιφέρεια η οποία κατηγοριοποιείται ως μεταβατικής στήριξης, αυτό σημαίνει ότι είναι μία περιφέρεια που βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης και ότι χρειάζεται στήριξη μέσα από απαραίτητα εργαλεία περιφερειακής πολιτικής και ανάπτυξης ώστε να μπορέσει να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της και να αποτελέσει μία από τις πιο αναπτυγμένες περιφέρειες της χώρας. Όσο πιο

αναπτυγμένη είναι μια περιφέρεια τόσο βελτιώνει και την ανταγωνιστικότητα της διότι αυξάνεται η καινοτομία της, μειώνονται τα ποσοστά ανεργίας και αυξάνεται η απασχόληση της. Επίσης οι πιο αναπτυγμένες περιφέρειες συνήθως διαθέτουν περισσότερες και καλύτερες υποδομές Τα στοιχεία που ακολουθούν αφορούν την κατάσταση της περιφέρειας Πελοποννήσου σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας όσον αφορά την απασχόληση, τον πληθυσμό, την παραγωγική διάρθρωση ανά περιφέρεια, την οικοδομική και τουριστική δραστηριότητα, τις υποδομές και την οικονομία. Συγκρίνονται οι περιφέρειες σε μια σειρά από μεγέθη διαχρονικά ώστε να διαπιστωθεί σε τι επίπεδο βρίσκεται η περιφέρεια Πελοποννήσου, κατά πόσο έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση γενικότερα αλλά και πόσο έχουν οξυνθεί ή αμβλυνθεί οι ήδη υπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των περιφερειών.

Πληθυσμός

Πίνακας 5.1.1: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΟ 2011 ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ 2011	
	ΣΥΝΟΛΟ	%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.815.197	100,0
Αττική	3.827.624	35,4
Κεντρική Μακεδονία	1.881.869	17,4
Θεσσαλία	732.762	6,8
Δυτική Ελλάδα	679.796	6,3
Κρήτη	623.065	5,8
Αν. Μακεδονία & Θράκη	608.182	5,6
Πελοπόννησος	577.903	5,3
Στερεά Ελλάδα	547.390	5,1
Ήπειρος	336.856	3,1
Νότιο Αιγαίο	308.975	2,9
Δυτική Μακεδονία	283.689	2,6
Ιόνια Νησιά	207.855	1,9
Βόρειο Αιγαίο	199.231	1,8

Πηγή : ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή πληθυσμού 2011

Παρατηρείται ότι η περιφέρεια Πελοποννήσου πληθυσμιακά βρίσκεται στην έβδομη θέση από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Ωστόσο δεν υπάρχει μεγάλη απόκλιση από τις υπόλοιπες πέρα από τις δύο δυναμικές περιφέρειες της χώρας (Αττική, Κεντρική Μακεδονία) οι οποίες συγκεντρώνουν σχεδόν τον μισό πληθυσμό της χώρας διότι σε αυτές βρίσκονται και η πρωτεύουσα και συμπρωτεύουσα της χώρας αντίστοιχα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) και αποτελούν πόλο έλξης του πληθυσμού λόγω του μεγάλου αριθμού δραστηριοτήτων που συγκεντρώνονται σε αυτές. Είναι εμφανές ότι οι υπόλοιπες περιφέρειες συμπεριλαμβανομένης της Πελοποννήσου κατέχουν πολύ μικρό ποσοστό και θα έπρεπε να υπάρξει διάχυση του πληθυσμού για να μειωθούν οι πληθυσμιακές ανισότητες. Το Φυσικό Ισοζύγιο (γεννήσεις μείον θάνατοι) του πληθυσμού της

περιφέρειας Πελοποννήσου για τα έτη 2001-2010 παρουσιάζει αρνητικό πρόσημο (-17.357), σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας το οποίο εμφανίζει θετικό πρόσημο (+37.651). Αυτό το γεγονός επηρεάζει αρνητικά και τον δείκτη γήρανσης του πληθυσμού της περιφέρειας Πελοποννήσου. Ο δείκτης του Φυσικού Ισοζυγίου της περιφέρειας Πελοποννήσου παρουσιάζει τη χειρότερη επίδοση μεταξύ του συνόλου των περιφερειών της χώρας. Γεγονός που εντείνει τις ήδη υπάρχουσες πληθυσμιακές ανισότητες της χώρας και πρέπει να ληφθεί υπόψη και να εφαρμοστούν οι κατάλληλες περιφερειακές πολιτικές για την αντιμετώπιση τους, ώστε να υπάρξει μια ομοιογένεια στην διάχυση του πληθυσμού σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες.

Απασχόληση

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	2011	2012	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
Αττική	17,6	25,3	7,7
Κεντρική Μακεδονία	19,6	26,0	6,4
Θεσσαλία	16,9	22,6	5,7
Δυτική Ελλάδα	17,3	25,5	8,2
Κρήτη	15,4	21,8	6,4
Αν. Μακεδονία & Θράκη	19,9	22,5	2,6
Πελοπόννησος	14,3	19,9	5,6
Στερεά Ελλάδα	19,0	27,8	8,8
Ήπειρος	16,7	22,9	6,2
Νότιο Αιγαίο	15,1	15,1	0,0
Δυτική Μακεδονία	23,2	29,9	6,7
Ιόνια Νησιά	14,2	14,7	0,5
Βόρειο Αιγαίο	14,4	21,2	6,8
ΕΛΛΑΔΑ	17,6	24,3	6,7
ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	9,6	10,4	0,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα εργατικού δυναμικού

Σε όλες τις περιφέρειες φαίνεται να υπάρχει μείωση της απασχόλησης όπως είναι αναμενόμενο λόγω της οικονομικής κρίσης που υπάρχει στην χώρα την περίοδο αυτή. Η περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει από τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας (στα τρία μικρότερα και τις δύο χρονιές) παρόλα αυτά φαίνεται ότι την έχει επηρεάσει η κρίση με την ίδια ένταση όπως και την πλειοψηφία των περιφερειών εφόσον η ανεργία έχει αυξηθεί όσο και στις υπόλοιπες.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (15-64)	Μη ενεργός Πληθυσμός (15-64)	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Άνεργοι
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	7.223.436	2.332.570	493.969	359.543	2.669.569	1.168.761
Αττική	2.684.059	820.040	16.521	143.972	1.186.788	448.844
Κεντρική Μακεδονία	1.250.713	430.246	83.849	64.743	435.792	207.921

Θεσσαλία	459.080	149.231	64.924	23.085	142.792	69.800
Δυτική Ελλάδα	480.841	166.383	62.448	17.225	142.516	77.874
Κρήτη	383.045	116.165	45.226	13.572	137.511	61.455
Αν. Μακεδονία & Θράκη	376.238	125.108	56.146	16.516	110.464	61.219
Πελοπόννησος	365.049	115.358	60.319	15.179	108.992	50.553
Στερεά Ελλάδα	350.309	114.640	31.896	29.835	92.086	67.598
Ήπειρος	224.946	73.030	23.389	10.395	73.271	34.079
Νότιο Αιγαίο	195.384	66.487	9.022	5.411	81.639	20.330
Δυτική Μακεδονία	184.608	64.467	14.532	8.451	48.048	36.222
Ιόνια Νησιά	148.124	43.130	18.253	5.791	62.604	15.399
Βόρειο Αιγαίο	121.040	38.285	7.444	5.368	47.066	18.097

Πηγή : ΕΛΣΤΑΤ

Η περιφέρεια Πελοποννήσου φαίνεται πάλι να βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με την πλειοψηφία των περιφερειών της χώρας σε όλους τους τομείς παραγωγής και τον απασχολούμενο πληθυσμό. Κατά απόλυτη τιμή παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση οι δύο πληθυσμιακά δυναμικές περιφέρειες (Αττική, Κεντρική Μακεδονία) ωστόσο κατά ποσοστό οι αποκλίσεις δεν είναι τόσο μεγάλες, βέβαια εντύπωση προκαλεί ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στην περιφέρεια Αττικής, ο οποίος είναι εξαιρετικά μικρός. Ο τριτογενής τομέας είναι αισθητά πιο ισχυρός από τους άλλους δύο τομείς σε όλες τις περιφέρειες, με τον πρωτογενή δεύτερο και τελευταίο τον δευτερογενή, γεγονός που δείχνει ότι η οικονομία της χώρας βασίζεται στις υπηρεσίες και τον τουρισμό και όχι στην βιομηχανία και την αγροτική παραγωγή. Ακόμα ο αριθμός των ανέργων φαίνεται να είναι αρκετά υψηλός σχεδόν το ένα έβδομο του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας στην περιφέρεια Πελοποννήσου.

Οικονομία

Πίνακας 5.1.4: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ κατά περιφέρεια για τα έτη 2008 έως 2011 (σε τρέχουσες τιμές της αγοράς)					
Περιφέρεια / Έτος	2008	2009	2010	2011	
Αττική	27.359	27.443	26.610	25.224	
Κεντρική Μακεδονία	16.744	16.382	15.569	14.611	
Θεσσαλία	15.599	15.168	14.377	13.251	
Δυτική Ελλάδα	15.815	15.308	14.948	13.946	
Κρήτη	18.431	18.211	17.335	16.225	
Αν. Μακεδονία & Θράκη	15.164	15.037	14.768	13.338	
Πελοπόννησος	16.741	16.664	15.968	15.166	
Στερεά Ελλάδα	18.906	18.096	17.940	16.913	
Ήπειρος	14.604	14.496	14.089	12.957	
Νότιο Αιγαίο	23.869	23.789	22.446	20.896	
Δυτική Μακεδονία	19.256	18.879	18.379	18.760	
Ιόνια Νησιά	21.259	20.480	19.273	17.676	
Βόρειο Αιγαίο	17.108	16.894	15.659	14.765	

Πηγή: eurostat

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται η πτωτική τάση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ από το 2009 και μετά όπου και άρχισε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Η περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται στην έβδομη θέση σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες όσον αφορά το κ.κ ΑΕΠ το 2011. Οι περιφέρειες δεν φαίνεται να απέχουν πολύ η μία από την άλλη ποσοτικά αν εξαιρέσουμε την δυναμική περιφέρεια της χώρας (Αττική) και την περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Από την Πελοπόννησο η περιφέρεια με το μικρότερο κ.κ ΑΕΠ απέχει μόλις 2,209 ευρώ ενώ αυτή με το δεύτερο και πρώτο μεγαλύτερο κ.κ ΑΕΠ απέχουν αντίστοιχα 5,730 και 10,058 ευρώ. Πρέπει να αναφερθεί ωστόσο ότι αυτός ο δείκτης δεν αντικατοπτρίζει το πραγματικό επίπεδο ευημερίας των κατοίκων διότι στον υπολογισμό του συμπεριλαμβάνονται και οι διάφορες επιχειρήσεις ή εταιρείες που ανήκουν στην κάθε περιφέρεια και δεν δείχνει το μέσο εισόδημα που αντιστοιχεί ανά κάτοικο. Ακόμα εντύπωση προκαλεί ότι στην δεύτερη θέση βρίσκεται η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και όχι η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρά τον μεγάλο της πληθυσμό, γεγονός που οφείλεται στον ισχυρό τουρισμό της χώρας και ιδιαίτερα της συγκεκριμένης περιφέρειας.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Πλήθος φυσικών και νομικών προσώπων	Συνολικά ποσά φυσικών και νομικών προσώπων
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	2.145.765	11.507.867.354
Αττική	775.787	8.255.367.053
Κεντρική Μακεδονία	365.688	1.224.036.450
Θεσσαλία	131.221	279.344.893
Δυτική Ελλάδα	114.971	228.171.099
Κρήτη	127.053	328.772.399
Αν. Μακεδονία & Θράκη	100.008	210.186.393
Πελοπόννησος	113.519	215.024.135
Στερεά Ελλάδα	99.235	221.016.896
Ήπειρος	65.399	131.882.677
Νότιο Αιγαίο	89.764	150.109.133
Δυτική Μακεδονία	55.602	91.852.207
Ιόνια Νησιά	65.220	93.132.740
Βόρειο Αιγαίο	42.298	58.971.280

Πηγή :ΕΛΣΤΑΤ

Η περιφέρεια Πελοποννήσου και εδώ φαίνεται να βρίσκεται στον μέσο όρο των περιφερειών της Ελλάδας. Πρόκειται εν ολίγοις για μία περιφέρεια όχι ιδιαίτερα πλούσια αλλά ούτε και φτωχή σε σύγκριση με την πλειοψηφία των περιφερειών οι οποίες δεν έχουν μεγάλες πληθυσμιακές αποκλίσεις.

Περιφέρεια	2008	2009	2010	2011
Ελλάδα	14.100	13.800	12.700	11.600
Αττική	17.200	16.800	15.500	14.200
Κεντρική	12.500	12.200	11.200	10.300

Μακεδονία				
Θεσσαλία	13.500	12.200	10.800	9.900
Δυτική Ελλάδα	12.200	11.500	10.400	9.400
Κρήτη	12.500	12.100	10.500	9.600
Αν. Μακεδονία & Θράκη	10.900	10.900	9.800	8.800
Πελοπόννησος	11.900	12.200	11.400	10.200
Στερεά Ελλάδα	12.100	12.200	11.300	10.100
Ήπειρος	11.600	11.900	11.300	10.200
Νότιο Αιγαίο	13.100	13.000	13.900	13.000
Δυτική Μακεδονία	12.100	12.300	11.400	10.600
Ιόνια Νησιά	12.300	12.300	12.200	11.200
Βόρειο Αιγαίο	12.200	12.400	12.100	10.800

Πηγή: eurostat

Σε όλες τις περιφέρειες υπάρχει μείωση του οικογενειακού εισοδήματος με την πιο έντονη μείωση να παρατηρείται από το 2010 στο 2011 όπου έγιναν αισθητές οι συνέπειες της κρίσης χρέους της χώρας και των μέτρων λιτότητας που αναγκάστηκε να λάβει το κράτος. Από το 2008 στο 2009 η περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει μια μικρή αύξηση στο εισόδημα όταν στην πλειοψηφία των περιφερειών έχει ήδη αρχίσει να μειώνεται το εισόδημα, γεγονός που μας δείχνει ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου λόγω της «γωνιακής» της θέσης άργησε να επηρεαστεί από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Επίσης παρατηρείται ότι ενώ το 2008 η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί την περιφέρεια με το τρίτο χαμηλότερο οικογενειακό εισόδημα το 2012 αποτελεί την περιφέρεια με το έβδομο μεγαλύτερο εισόδημα και ότι ενώ το 2008 η διαφορά των περιφερειών με το μεγαλύτερο και μικρότερο οικογενειακό εισόδημα ήταν 6300 ευρώ το 2012 5400 ευρώ το οποίο μας δείχνει ότι παρά την συνολική μείωση του εισοδήματος των περιφερειών της χώρας, οι εισοδηματικές ανισότητες μειώθηκαν.

Πίνακας 5.1.7: Ποσά σε εκατομμύρια ευρώ του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων ανά περιφέρεια για το έτος 2013	
Αττική	190
Κεντρική Μακεδονία	220
Θεσσαλία	76
Δυτική Ελλάδα	68
Κρήτη	100
Αν. Μακεδονία & Θράκη	76
Πελοπόννησος	70
Στερεά Ελλάδα	82
Ήπειρος	88
Νότιο Αιγαίο	48
Δυτική Μακεδονία	34
Ιόνια Νησιά	54
Βόρειο Αιγαίο	54
Σύνολο χώρας	1160

Πηγή: Διεύθυνση Δημοσίων Επενδύσεων

Πρέπει να αναφερθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παραπάνω ποσών είναι συγχρηματοδοτούμενο με την Ευρωπαϊκή Ένωση και ένα μικρό ποσοστό αφορά το εθνικό πρόγραμμα δημόσιων επενδύσεων. Όπως είναι αναμενόμενο έμφαση δίνεται στις δύο πληθυσμιακά δυναμικές περιφέρειες της χώρας οι οποίες θα παρουσιάζουν και τις μεγαλύτερες ανάγκες για δημόσιες επενδύσεις. Ωστόσο το χαμηλό ποσό δημόσιων επενδύσεων στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες αναμένεται να μειώσει περαιτέρω την ελκυστικότητα αυτών των περιοχών και να εντείνει τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Η περιφέρεια Πελοποννήσου κατέχει μια θέση περίπου στη μέση μεταξύ των υπόλοιπων περιφερειών.

Αττική	1140,0
Κεντρική Μακεδονία	711,8
Θεσσαλία	401,0
Δυτική Ελλάδα	491,0
Κρήτη	434,8
Αν. Μακεδονία & Θράκη	406,0
Πελοπόννησος	270,3
Στερεά Ελλάδα	190,0
Ήπειρος	325,8
Νότιο Αιγαίο	168,0
Δυτική Μακεδονία	264,5
Ιόνια Νησιά	226,9
Βόρειο Αιγαίο	301,7
Σύνολο χώρας	5.331,9

Πηγή: ΕΣΠΑ 2014-2020

Όπως παρατηρείται από τον πίνακα 5.1.9 οι επενδύσεις του προγράμματος ΕΣΠΑ 2014-2020 εστιάζουν στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας όπως είναι αναμενόμενο λόγω του μεγάλου μεγέθους του πληθυσμού που κατοικεί σε αυτές τις περιφέρειες. Πρέπει να αναφερθεί ωστόσο ότι μια τέτοια πολιτική, η οποία δεν ενισχύει την ανταγωνιστικότητα των λιγότερα αναπτυγμένων περιφερειών αλλά αντίθετα ενισχύει τις περιφέρειες που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αστικές συγκεντρώσεις, τροφοδοτεί τις πληθυσμιακές ανισότητες που υφίστανται στην χώρα αυξάνοντας το μέγεθος του προβλήματος. Η περιφέρεια Πελοποννήσου φαίνεται να είναι χαμηλής προτεραιότητας για το πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2014-2020 καθώς θα λάβει μόνο 270,3 εκατομμύρια, ποσό πολύ μικρό αναλογικά με τα ποσά που θα λάβουν οι περισσότερες περιφέρειες.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	2009	2010	2011	2012
Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	4.011	3.820	3.664	3.274
Κεντρική	11.471	10.957	15.248	13.404

Μακεδονία				
Δυτική Μακεδονία	2.773	2.565	3.391	3.116
Θεσσαλία	7.268	6.961	5.065	4.128
Ήπειρος	2.409	2.291	2.349	2.093
Ιόνια Νησιά	908	876	1.565	1.034
Δυτική Ελλάδα	3.412	3.247	3.876	3.283
Στερεά Ελλάδα	4.312	4.126	3.564	2.890
Πελοπόννησος	5.276	5.045	4.258	3.433
Αττική	35.117	33.182	23.904	22.224
Βόρειο Αιγαίο	1.130	1.068	1.466	1.169
Νότιο Αιγαίο	965	916	1.994	1.635
Κρήτη	5.318	5.079	4.495	3.594
Σύνολο χώρας	84.370	80.133	74.838	65.277

Πηγή: eurostat

Ο αριθμός των επιχειρήσεων στην μεταποίηση προϊόντων από το 2009 μέχρι το 2012 έχει μειωθεί στο σύνολο της χώρας. Παρατηρείται βέβαια μια αύξηση σε πολλές περιφέρειες όπως σε αυτές τις Κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας, Ιονίων νήσων, και σε άλλες σχετική σταθερότητα (π.χ Βόρειο Αιγαίο). Μεγάλη μείωση παρατηρείται στην Θεσσαλία, την Αττική, την Κρήτη και στην Πελοπόννησο. Η μείωση αυτή στην περιφέρεια Πελοποννήσου δείχνει την συρρίκνωση του δευτερογενή της τομέα αλλά και την αρνητική επίδραση της κρίσης στην οικονομία της περιφέρειας καθώς ο αριθμός των επιχειρήσεων της σε αυτόν τον κλάδο μειώθηκε κατά 35% εντός τεσσάρων ετών, το οποίο συνεπάγεται και αύξηση της ανεργίας και μείωση της απασχόλησης. Γενικότερα στον τομέα αυτό συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες η περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται σε πολύ καλά επίπεδα αναλογικά με τον πληθυσμό της. Επίσης παρατηρείται μία σύγκλιση μεταξύ των περιφερειών καθώς οι πιο «αδύναμες» περιφέρειες αυξάνουν τον αριθμό των επιχειρήσεων σε αυτές ή διατηρούνται σχεδόν στα ίδια επίπεδα διαχρονικά ενώ αντίθετα οι πιο «αναπτυγμένες» παρουσιάζουν την μεγαλύτερη μείωση (π.χ Αττική) με αποτέλεσμα να μειώνονται οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα άμβλυνσης των ανισοτήτων μέσω της κρίσης, παρόλα αυτά υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που πρέπει να συνυπολογιστούν ώστε να εξάγουμε ένα ασφαλές συμπέρασμα. Για παράδειγμα ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση επηρεάζει σημαντικά αυτό το αποτέλεσμα, διότι εάν σε μία περιοχή ο αριθμός των επιχειρήσεων μένει σταθερός αλλά ο πληθυσμός που εργάζεται σε αυτές μειώνεται σημαντικά, τότε στην περιοχή αυτή υπάρχει πρόβλημα όσον αφορά την απασχόληση αλλά και την γενικότερη οικονομική κατάσταση της.

Τουριστική δραστηριότητα

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Αττική	7.706.563	7.315.351	7.055.609	6.752.602	6.914.184	5.787.831	6.479.636
Κεντρική Μακεδονία	7.153.293	7.891.536	7.891.793	7.715.656	8.070.541	7.707.423	8.000.658
Θεσσαλία	1.957.952	1.983.379	2.111.634	2.016.096	2.022.445	1.768.353	1.886.401
Δυτική Ελλάδα	1.957.956	1.860.051	1.861.313	1.776.448	1.752.133	1.477.508	1.551.921
Κρήτη	15.324.936	15.729.316	15.621.455	16.449.065	18.368.774	17.707.456	20.132.241
Αν. Μακεδονία & Θράκη	1.654.973	1.759.223	1.754.483	1.608.332	1.601.647	1.532.316	1.821.696
Πελοπόννησος	2.704.207	2.569.268	2.830.581	2.739.135	2.764.321	2.166.010	2.444.352
Στερεά Ελλάδα	1.762.551	1.643.172	1.767.856	1.702.703	1.529.468	1.195.538	1.238.844
Ήπειρος	936.866	900.065	1.015.199	985.103	1.012.122	839.552	898.698
Νότιο Αιγαίο	14.690.087	14.546.143	14.636.435	15.905.635	17.295.939	15.472.740	17.409.901
Δυτική Μακεδονία	389.331	392.241	383.269	358.772	324.628	284.180	316.904
Ιόνια Νησιά	7.522.757	7.381.425	7.457.180	7.291.096	7.660.613	7.174.090	7.817.683
Βόρειο Αιγαίο	1.659.124	1.653.390	1.635.463	1.499.728	1.531.059	1.271.432	1.492.523
Σύνολο	65.420.236	65.624.563	66.022.270	66.800.371	70.847.874	64.384.429	71.491.458

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Αττική	11,8	11,1	10,7	10,1	9,8	9,0	9,1
Κεντρική Μακεδονία	10,9	12,0	12,0	11,8	11,4	12,0	11,2
Θεσσαλία	3,0	3,0	3,2	3,0	2,9	2,7	2,6
Δυτική Ελλάδα	3,0	2,8	2,8	2,7	2,5	2,3	2,2
Κρήτη	23,4	24,0	23,7	24,6	25,9	27,5	28,2
Αν. Μακεδονία & Θράκη	2,5	2,7	2,7	2,4	2,3	2,4	2,5
Πελοπόννησος	4,1	3,9	4,3	4,1	3,9	3,4	3,4
Στερεά Ελλάδα	2,7	2,5	2,7	2,5	2,2	1,9	1,7
Ήπειρος	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3	1,3
Νότιο Αιγαίο	22,5	22,2	22,2	23,8	24,4	24,0	24,4
Δυτική Μακεδονία	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4
Ιόνια Νησιά	11,5	11,2	11,3	10,9	10,8	11,1	10,9
Βόρειο Αιγαίο	2,5	2,5	2,5	2,2	2,2	2,0	2,1

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Όπως παρατηρείται διαχρονικά σε εθνικό επίπεδο ο τουρισμός κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με εξαίρεση τα έτη 2011 και 2013 όπου παρατηρείται μία αύξηση στον αριθμό

των διανυκτερεύσεων. Συγκεκριμένα από το 2010 στο 2011 οι διανυκτερεύσεις αυξήθηκαν κατά 4 εκατομμύρια και από το 2012 στο 2013 κατά 7 εκατομμύρια, ωστόσο είχε προηγηθεί μία μείωση από το 2011 στο 2012 κατά 6,5 εκατομμύρια γεγονός που μάλλον οφείλεται στο αντίκτυπο που είχε στον τουρισμό η οικονομική κρίση της χώρας και η ασταθής πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε αυτή. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου δεν φαίνεται να έχει έντονες μεταβολές στον αριθμό των διανυκτερεύσεων ωστόσο το ποσοστό επί του ετήσιου συνόλου έχει μειωθεί από το 2009 ,που ήταν η χρονιά με τις περισσότερες διανυκτερεύσεις για την περιφέρεια, κατά 0,9% μέχρι το 2013 που είναι τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία. Γενικότερα η περιφέρεια Πελοποννήσου δεν ανήκει στις τουριστικά δυναμικές περιφέρειες και παρά το γεγονός ότι έχει αυξηθεί ο τουρισμός συνολικά σε όλη την χώρα, η περιφέρεια δεν έχει επωφεληθεί σε αντίθεση με τις περιφέρειες Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου, το φαινόμενο αυτό μας δείχνει τάσεις απόκλισης μεταξύ των περιφερειών στον τομέα του τουρισμού διευρύνοντας τις υφιστάμενες ανισότητες.

Πίνακας 5.1.12: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟ 2011	
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΕΤΟΥΣ 2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	16.354.725
Αττική	3.220.074
Κεντρική Μακεδονία	2.002.941
Θεσσαλία	808.998
Δυτική Ελλάδα	675.825
Κρήτη	2.815.610
Αν. Μακεδονία & Θράκη	512.039
Πελοπόννησος	987.593
Στερεά Ελλάδα	537.399
Ήπειρος	410.879
Νότιο Αιγαίο	2.751.709
Δυτική Μακεδονία	166.236
Ιόνια Νησιά	1.165.435
Βόρειο Αιγαίο	299.987

Πηγή: eurostat

Η περιφέρεια Πελοποννήσου αν εξαιρέσουμε τις καθαρά τουριστικές περιφέρειες όπως Κρήτη, Ιόνια Νησιά και Νότιο Αιγαίο αλλά και τις δύο δυναμικές πληθυσμιακά περιφέρειες (Αττική, Κεντρική Μακεδονία) σε σχέση με τις υπόλοιπες έχει τις περισσότερες αφίξεις, γεγονός που δείχνει ότι πρόκειται μια περιφέρεια με προοπτικές στον τομέα του τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα η περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει 615 ξενοδοχειακές μονάδες συνολικής δυναμικότητας 36.033 κλινών (κατά μ.ο. 59 κλίνες ανά μονάδα). Από αυτές, 14 ξενοδοχειακές μονάδες είναι 5 αστέρων (2,3%), με δυναμικότητα 5.038 κλίνες (κατά μ.ο. 360 κλίνες ανά μονάδα). Όσον αφορά στη συνολική δυναμικότητα της περιφέρειας Πελοποννήσου σε επίπεδο κλινών (ξενοδοχεία, τουριστικά

κάμπινγκ και άλλα καταλύματα) αυτή ανέρχεται σε 52.194 κλίνες. Το χαρακτηριστικό του τουρισμού στην περιφέρεια δεν είναι ο μαζικός τουρισμός θερινών διακοπών, καθόσον δεν διαθέτει το αντίστοιχο ξενοδοχειακό δυναμικό και δεν εξυπηρετείται μέσω παγιωμένων πτήσεων charter, αλλά διαχέεται σε εισερχόμενο τουρισμό μεμονωμένων αφίξεων οδικώς (μέσω Αδριατικής και Πατρών), κυρίως προς την Αργολίδα και στην Λακωνία. Η περιφέρεια διαθέτει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης του εναλλακτικού και χειμερινού τουρισμού, μορφές οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εργαλεία ανάπτυξης ενός τουριστικού προϊόντος το οποίο θα διαρκεί όλον χρόνο και όχι εποχικά (π.χ μόνο χειμώνα ή καλοκαίρι). Εμφανίζει παράλληλα, ισχυρή δυναμική στο θαλάσσιο τουρισμό, με προβληματικό όμως δίκτυο υποδομών ναυσιπλοΐας και φιλοξενίας σκαφών και παροχής σχετικών υπηρεσιών τροφοδοσίας, αναψυχής κ.λπ.

Συνολικά η τουριστική δραστηριότητα στην περιφέρειας Πελοποννήσου μπορεί να διακριθεί στις παρακάτω κατηγορίες :

- ❖ ορεινού – παραθαλάσσιου τουρισμού, που η μεταξύ τους σχέση είναι αδύναμη έως ανύπαρκτη, με το πρώτο να κυριαρχεί στην ενδοχώρα και να προσελκύει επισκέπτες με ειδικά ταξιδιωτικά ενδιαφέροντα (περιήγηση, τουρισμός εμπειρίας) και το δεύτερο στις περιοχές εγκατάστασης ξενοδοχειακών συγκροτημάτων μαζικού τουρισμού (παράλια Κορινθίας και Καλαμάτας),
- ❖ εσωτερικού τουρισμού και τουρισμού αλλοδαπών, με τον πρώτο να κυριαρχεί και τον δεύτερο να κατευθύνεται κυρίως σε περιοχές οργανωμένων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων υψηλών προδιαγραφών (Καλαμάτα, Κόρινθος),
- ❖ τουρισμού Σαββατοκύριακου και τουρισμού διακοπών, με τον πρώτο να κυριαρχεί και να προσελκύει επισκέπτες σε συγκεκριμένους προορισμούς και ενδιαφέροντα (Ναύπλιο, αρχαιολογικοί και πολιτιστικοί χώροι, περιήγηση) και το δεύτερο να απευθύνεται κυρίως σε οικογένειες και μεγάλο μερίδιο αλλοδαπών.

Από τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (έτος 2010), προκύπτει το ποσοστό των διανυκτερεύσεων στην περιφέρεια Πελοποννήσου ανέρχεται μόλις το 3,8% σε σχέση με το σύνολο της χώρας ενώ απορροφά το 6,6% των συνολικών αφίξεων τουριστών στον ελλαδικό χώρο. Από τα συγκεκριμένα στοιχεία προκύπτει ότι η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί έναν τόπο προορισμού ημερήσιων εκδρομών και όχι διαμονής αναψυχής ή επαγγελματικού τουρισμού Το μερίδιο συμμετοχής της περιφέρειας στις συνολικές αφίξεις στο σύνολο της χώρας ανέρχεται διαχρονικά μεταξύ 6,5% (τα έτη 2002, 2006 και 2009) και 7,0% (2004). (Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Πελοποννήσου, 2013):

Χαρακτηριστικά του νέου αναπτυξιακού προτύπου στα οποία διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελούν:

- Η δυνατότητα ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με την αξιοποίηση φυσικών πόρων (περιοχές υπό προστασία που καλύπτουν το 25% της έκτασης της Περιφέρειας)
- Η δυνατότητα διαμόρφωσης και προώθησης ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων, που αξιοποιούν τα συγκριτικά της κάθε περιοχής (θάλασσα, φυσικά τοπία, πολιτιστικά δρώμενα και εκδηλώσεις, θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες, ορειβασία)
- Τα μεγάλα εθνικής και διεθνούς εμβέλειας πολιτιστικά και άλλα γεγονότα, όπως είναι το Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου.

Προϋπόθεση βέβαια για την εφαρμογή του νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί η βελτίωση και αναβάθμιση των υποδομών και των υπηρεσιών τουρισμού, η αναδιάταξη του τρόπου προώθησης του τουριστικού προϊόντος, με τη χρήση σύγχρονων εργαλείων και μηχανισμών, η διαμόρφωση ενός ισχυρού brand-name τουριστικού προορισμού και τέλος η βελτίωση των υποδομών της περιφέρειας.

Οικοδομική δραστηριότητα

Περιφέρεια	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Σύνολο χώρας	27.447	23.380	15.114	9.066	5.675	4.620
Πελοπόννησος	2.496	2.283	1.573	1.045	607	495
Αττική	4.718	3.740	2.308	1.162	666	488
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	1.646	1.330	797	503	321	304
Κεντρική Μακεδονία	3.868	3.193	1.973	1.093	722	594
Δυτική Μακεδονία	586	388	288	188	129	137
Θεσσαλία	1.776	1.595	1.078	603	422	267
Ήπειρος	1.079	959	562	353	162	179
Ιόνια νησιά	1.208	1.169	971	470	252	280
Δυτική Ελλάδα	2.719	2.441	1.409	869	560	404
Στερεά Ελλάδα	2.238	1.877	1.349	735	473	351
Βόρειο Αιγαίο	733	603	478	381	206	199
Νότιο Αιγαίο	1.868	1.739	1.203	906	612	464
Κρήτη	2.512	2.063	1.125	758	543	458

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ υπήρξε δραματική μείωση στον αριθμό των νέων οικοδομών τα τελευταία 6 χρόνια σε όλη την χώρα. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, αν όχι αποκλειστικά, στην παγκόσμια οικονομική κρίση και

συγκεκριμένα στην δημοσιονομική κρίση της χώρας η οποία έχει δημιουργήσει πολύ μεγάλο πλήγμα στην αγορά των οικοδομών. Ακόμα διαπιστώνεται μια τάση σύγκλισης μεταξύ των περιφερειών καθώς σε όλες τις περιφέρειες υπήρξε μείωση αλλά στις πιο αναπτυγμένες ήταν πιο έντονη. Αν συγκρίνουμε την περιφέρεια Πελοποννήσου με της Αττικής θα διαπιστώσουμε ότι το 2009 είχαν μία διαφορά πάνω από 2000 οικοδομές ενώ το 2014 η διαφορά είναι μόλις 17, με την Πελοπόννησο να προηγείται της Αττικής. Συγκεκριμένα στην περιφέρεια Πελοποννήσου υπήρξε μια μείωση σχεδόν κατά 80% μέσα σε μια πενταετία.

Υποδομές

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΚΕΝΤΡΑ ΥΓΕΙΑΣ	ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΕΣ ΚΛΙΝΕΣ	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	190	53.773	555
Αττική	12	24.110	211
Κεντρική Μακεδονία	30	10.143	106
Θεσσαλία	17	4.218	30
Δυτική Ελλάδα	18	2.328	25
Κρήτη	14	2.769	22
Αν. Μακεδονία & Θράκη	14	2.429	32
Πελοπόννησος	22	1.649	31
Στερεά Ελλάδα	15	996	31
Ήπειρος	16	1.670	13
Νότιο Αιγαίο	11	779	17
Δυτική Μακεδονία	6	1.250	15
Ιόνια Νησιά	8	742	12
Βόρειο Αιγαίο	7	690	10

Πηγή: eurostat

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ/ ΜΗΚΟΣ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ	ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ	ΕΘΝΙΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ
Αττική	1.447,00	0,00	1.447,00
Κεντρική Μακεδονία	4.900,00	0,00	4.900,00
Θεσσαλία	3.575,00	898,50	4.473,50
Δυτική Ελλάδα	4.127,00	905,00	5.032,00
Κρήτη	3.550,00	690,00	4.240,00
Αν. Μακεδονία & Θράκη	2.331,44	805,09	3.136,53
Πελοπόννησος	4.125,00	879,00	5.004,00
Στερεά Ελλάδα	3.521,40	973,84	4.495,24
Ήπειρος	3.078,30	342,95	3.421,25
Νότιο Αιγαίο	1.638,00	75,00	1.713,00
Δυτική Μακεδονία	1.752,10	561,30	2.313,40
Ιόνια Νησιά	1.459,30	89,50	1.548,80
Βόρειο Αιγαίο	1.457,25	132,30	1.589,55

Πηγή: eurostat

Οι κοινωνικές υποδομές, όπως για παράδειγμα ο αριθμός των κέντρων υγείας και ο αριθμός των βιβλιοθηκών ή το μήκος του οδικού δικτύου προσδιορίζουν την ελκυστικότητα μιας περιφέρειας, την δυναμική της και το βιοτικό της επίπεδο. Η Πελοπόννησος φαίνεται να μην ξεχωρίζει σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες και να βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με αυτές, οι μόνες περιφέρειες που φαίνεται να διαφοροποιούνται είναι οι περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Ο μεγαλύτερος αριθμός υποδομών σε αυτές τις περιφέρειες είναι αναμενόμενος λόγω και του μεγαλύτερου πληθυσμού που κατοικεί σε αυτές, γενικότερα παρατηρείται ο αριθμός των υποδομών να ακολουθεί το μέγεθος του πληθυσμού διότι σε αυτές τις περιοχές υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΝΕΚΡΟΙ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ
Αττική	210	7.571
Κεντρική Μακεδονία	132	3.060
Θεσσαλία	72	391
Δυτική Ελλάδα	91	662
Κρήτη	54	354
Αν. Μακεδονία & Θράκη	48	604
Πελοπόννησος	71	819
Στερεά Ελλάδα	72	609
Ήπειρος	40	216
Νότιο Αιγαίο	32	350
Δυτική Μακεδονία	17	181
Ιόνια Νησιά	30	237
Βόρειο Αιγαίο	10	121
Σύνολο Χώρας	879	15.175

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει εμμέσως την ποιότητα του οδικού δικτύου της κάθε περιφέρειας, κατά την ανάλυση των δεδομένων όμως πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο αντίστοιχος πληθυσμός της κάθε περιφέρειας. Διότι ο μεγαλύτερος αριθμός των νεκρών στην περιφέρεια Αττικής από ότι στην περιφέρεια Πελοποννήσου δεν σημαίνει και απαραίτητα την ύπαρξη καλύτερου οδικού δικτύου στην δεύτερη. Όσον αφορά την περιφέρεια Πελοποννήσου κατανοούμε ότι το οδικό της δίκτυο δεν είναι από τα καλύτερα της χώρας και χρήζει άμεσης βελτίωσης αν συγκρίνουμε τον αριθμό των ατυχημάτων σε αυτήν με άλλες περιφέρειες παρόμοιου μεγέθους όπως η Κρήτη, η Στερεά Ελλάδα, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αλλά και την Θεσσαλία και την Δυτική Ελλάδα παρατηρούμε ότι ο αριθμός των τραυματιών είναι μεγαλύτερος από όλες με διαφορά. Αυτό σημαίνει ότι το οδικό δίκτυο της περιφέρειας Πελοποννήσου υστερεί

σημαντικά από άποψη ποιότητας και ασφάλειας σε σχέση με την πλειοψηφία των περιφερειών της χώρας.

Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ		Άδεια λειτουργίας	Άδεια εγκατάστασης	Με ΕΠΟ	Άδεια παραγωγής	Αιτήσεις σε αξιολόγηση
Ανατ. Μακεδονίας – θράκης		27	50	31	179	128
Αττική		10	15	6	69	18
Βόρειο Αιγαίο		31	6	4	73	13
Δυτ. Ελλάδα		31	53	74	286	70
Δυτ. Μακεδονία		8	24	64	256	33
Ήπειρος		23	23	22	162	28
Θεσσαλία		24	44	100	369	16
Ιονίων Νήσων		4	2	2	10	26
Κεντρ. Μακεδονία		49	55	72	328	39
Κρήτη		44	11	1	129	71
Νότιο Αιγαίο		44	8	11	103	60
Στερεά Ελλάδα		90	63	125	579	80
Πελοπόννησος	Αιολικά	17	12	30	88	168
	ΜΥΗΕ	3	1	0	15	0
	Βιομάζα	0	0	1	6	2
	Φ/Β	21	51	52	191	0
	Ηλιοθερμικά	0	0	0	6	0
Σύνολο		41	64	83	306	170
Σύνολο χώρας		426	418	595	2.849	752

Πηγή: Ρ.Α.Ε (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας)

Στον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας η πιο αναπτυγμένη περιφέρεια είναι η Στερεά Ελλάδα, ωστόσο η προοπτική ανάπτυξης της περιφέρειας Πελοποννήσου είναι ξεκάθαρη καθώς είναι η περιφέρεια με τις περισσότερες αιτήσεις προς αξιολόγηση με διαφορά. Ήδη το 2012 που είναι το έτος αναφοράς του παραπάνω πίνακα φαίνεται η δυναμική της περιφέρειας όσον αφορά τις ΑΠΕ καθώς κατέχει υψηλά ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε όλα τα στάδια αδειοδοτικής διαδικασίας. Ο ρόλος της περιφέρειας Πελοποννήσου αναμένεται να ενισχυθεί περαιτέρω τα επόμενα έτη κυρίως στον τομέα αξιοποίησης της αιολικής ενέργειας καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία της Ρ.Α.Ε από τις 170 αιτήσεις προς αξιολόγηση, οι 168 αφορούν αιολικά πάρκα (συνολικής ισχύος 4270 MW) και οι άλλες δύο μονάδες αξιοποίησης Βιομάζας. Γενικότερα η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί μια περιφέρεια με μεγάλες δυνατότητες στον τομέα των ΑΠΕ οι οποίες θα πρέπει να αξιοποιηθούν με στόχο την ανάπτυξη της περιφέρειας, της εθνικής οικονομίας αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος παράλληλα.

5.2 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Ευρωπαϊκή ένωση αποτελείται από 28 κράτη-μέλη και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες οικονομίες του πλανήτη ενώ η Ευρωζώνη από 19 κράτη – μέλη τα οποία έχουν υιοθετήσει ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ και στις δύο αυτές ενώσεις περιλαμβάνεται η Ελλάδα και επομένως και η περιφέρεια Πελοποννήσου. Τα κράτη μέλη των ενώσεων έχουν μεγάλες κοινωνικές, πολιτιστικές, ιστορικές και γεωγραφικές διαφορές, διαφορετική διάρθρωση της οικονομίας τους αλλά και διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται μεγάλες ανισότητες μεταξύ τους, αν και βασικό μέλημα των Ενώσεων αυτών αποτελεί η οικονομική και κοινωνική τους συνοχή με στόχο την διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, και της ευημερίας τους, και γίνονται συνεχείς προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση. Ωστόσο η επιθυμητή σύγκλιση δεν έχει επέλθει ακόμα και εν μέσω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης φαίνεται να οδηγούμαστε σε μια Ευρώπη πολλών ταχυτήτων. Με τις χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας να αποδεικνύονται λιγότερο ανταγωνιστικές σε σχέση με αυτές του κέντρου και τις «αποστάσεις» μεταξύ τους να μεγεθύνονται. Για να μπορέσει όμως η Ευρώπη να συνεχίσει να αποτελεί μία από τις πιο ανταγωνιστικές οικονομίες του πλανήτη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση να αμβλύνει τις περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό της.

Η περιφέρεια Πελοποννήσου πέρα από περιφέρεια της Ελλάδας αποτελεί και περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επομένως πρέπει να εξεταστεί η θέση της και ως προς αυτή. Οι αποκλίσεις και οι διαφορές που έχει η περιφέρεια Πελοποννήσου στους διάφορους τομείς της οικονομίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση απεικονίζουν τις ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ της Πελοποννήσου με τον μέσο όρο των περιφερειών της ΕΕ και φαίνεται η ανταγωνιστικότητα της σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2010	2011	2012	2013	2014
Ε.Ε 19	10,2	10,3	11,4	12,0	11,6
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	9,6	13,8	19,2	21,9	23,4

Πηγή: eurostat

Ο μέσος όρος της ανεργίας των περιφερειών της ευρωζώνης δεν έχει μεγάλες μεταβολές διαχρονικά μέχρι και το 2014, αντίθετα η περιφέρεια Πελοποννήσου από το 9.6 που βρισκόταν το 2010 το 2014 φτάνει στο 23,4! Αυξήθηκε δηλαδή η ανεργία κατά 13,8 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε πέντε χρόνια. Η αύξηση της ανεργίας της περιφέρειας όπως

έχει προαναφερθεί οφείλεται κυρίως στην κρίση χρέους της Ελλάδας και στα δημοσιονομικά μέτρα τα οποία ήταν αναγκασμένη να λάβει, τα οποία οδήγησαν σε μαζικές απολύσεις και κλείσιμο των επιχειρήσεων με άμεση συνέπεια την αύξηση της ανεργίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το 2010 που ακόμα δεν είχαν ληφθεί τα αναγκαία δημοσιονομικά μέτρα για την αντιμετώπιση του δημόσιου χρέους η ανεργία της περιφέρειας ήταν σχεδόν στα ίδια επίπεδα με της ΕΕ 19. Επίσης από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι ο μέσος όρος των περιφερειών της ευρωπαϊκής ένωσης δεν επηρεάστηκε έντονα από την παγκόσμια οικονομική κρίση όσον αφορά την ανεργία αφού μέσα σε 5 χρόνια η ανεργία ανέβηκε μόνο κατά 1,4% και παρατηρείται και μία μικρή τάση προσαρμοστικότητας της ανεργίας στα προηγούμενα επίπεδα καθώς υπάρχει μια μείωση από το 2013 μέχρι το 2014.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2010	2011	2012	2013	2014
Ε.Ε 19	63,9	64,0	63,6	63,4	63,8
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	64,3	60,4	56,0	54,7	54,4

Πηγή: eurostat

Στην απασχόληση οι μεταβολές που υπάρχουν στον Μ.Ο των περιφερειών της ευρωζώνης είναι αμελητέες από το 2010 μέχρι και το 2014. Αντίθετα στην Πελοπόννησο η απασχόληση μέσα σε 5 χρόνια έχει μειωθεί κατά 9,9% κατά πάσα πιθανότητα για τους ίδιους λόγους που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο οι οποίοι οδήγησαν στην αύξηση της ανεργίας και όπως είναι επόμενο και στην μείωση της απασχόλησης. Ωστόσο παρατηρείται μια φθίνουσα τάση του ρυθμού μείωσης της απασχόλησης της περιφέρειας διαχρονικά.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2008	2009	2010	2011
Ε.Ε 28	100	100	100	100
ΕΛΛΑΔΑ	93	94	88	77
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	75	76	71	65

Πηγή: eurostat

Στο κ.κ ΑΕΠ πάλι παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ της περιφέρειας Πελοποννήσου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες εντείνονται από το 2010 και μετά. Είναι εμφανές ότι η Πελοπόννησος αποτελεί μια από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της ΕΕ και οι ανισότητες μεταξύ αυτής και της πλειοψηφίας των περιφερειών της ΕΕ που ανήκουν σε άλλα κράτη μέλη τείνουν να αυξηθούν. Είναι επομένως αναγκαία η εφαρμογή πολιτικών οι οποίες θα αμβλύνουν τις περιφερειακές ανισότητες και θα καταστήσουν την περιφέρεια Πελοποννήσου αλλά και τις υπόλοιπες περιφέρειες της

Ελλάδας ,οι οποίες βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, ανταγωνιστικές σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέχρι και το 2009 σύμφωνα με μία σειρά μελετών οι ευρωπαϊκές διαρθρωτικές ενισχύσεις είχαν θετικό ρόλο στην εξέλιξη των περιφερειακών ανισοτήτων, υπήρχαν ωστόσο και έρευνες που κατέληγαν σε αρνητικά συμπεράσματα (π.χ Boldrin και Canova 2001 και Ph. Martin 1998). Στην Ελλάδα από την δεκαετία του 1990 μέχρι και το 2009 μπορούμε να πούμε εμπειρικά ότι μειώθηκαν οι περιφερειακές ανισότητες και επιτεύχθηκαν υψηλοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης. Στο διάστημα 1995 – 2008 η Ελλάδα σημείωσε πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61% ενώ η Γερμανία 19,5%. Ωστόσο από το 2010 και μετά που εκδηλώθηκε η κρίση χρέους στην χώρα παρότι στο εσωτερικό της χώρας οι ανισότητες δεν αυξήθηκαν, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο γιγαντώθηκαν.

5.2.1 ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

Η ενοποίηση των διάφορων ευρωπαϊκών κρατών έχει φτάσει σ ένα σημείο όπου 19 από τα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιούν ένα κοινό νόμισμα, τα οποία αποτελούν και την ευρωζώνη. Πριν χρόνια μία ενοποίηση τέτοιου μεγέθους θα ήταν αδιανόητη για τα κράτη της Ευρώπης τα οποία πολεμούσαν μεταξύ τους στα πλαίσια του ανταγωνισμού. Το ευρώ είναι ένα από τα πιο ισχυρά νομίσματα του κόσμου το οποίο αντικατοπτρίζει τον βαθμό ενοποίησης των ευρωπαϊκών κρατών, και την δύναμη της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η συνύπαρξη χωρών διαφορετικών οικονομιών, μεγεθών και διαστάσεων με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης μέσα σε ένα ενιαίο νόμισμα, οπότε και εντός μίας ενιαίας αγοράς και νομισματικής πολιτικής, οδηγεί σε διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης μεταξύ αυτών των χωρών. Το φαινόμενο αυτό των άνισων χωρικών αναπτυξιακών ρυθμών μπορεί να οδηγήσει είτε στην όξυνση είτε στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων της ευρωπαϊκής ένωσης. Στις αρχές της δημιουργίας της πολιτικής του ενιαίου νομίσματος η γρήγορη ανάπτυξη στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που κατά κύριο λόγο είναι οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου ή γενικότερα οι χώρες της ευρωπαϊκής «περιφέρειας» και η στασιμότητα στις χώρες με τις πιο ισχυρές οικονομίες μείωσε τις αποστάσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα μεταξύ τους και τις μεγάλες αποστάσεις του κατά κεφαλήν ΑΕΠ που τις χώριζε, όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί. Ωστόσο οι αυξημένοι ρυθμοί μεγέθυνσης στην «περιφέρεια» είχαν σαν αποτέλεσμα συνεχώς αυξανόμενα επίπεδα εγχώριας ζήτησης και πληθωρισμού που οδήγησε στο να ζημιωθεί η ανταγωνιστικότητά τους. Ένας ακόμα παράγοντας που επηρεάζει τις ανισότητες μέσα

στην ευρωζώνη είναι ότι εφ' όσον οι χώρες μέλη δεν διαθέτουν τον μηχανισμό του εθνικού νομίματος ώστε να μειωθούν μερικώς οι διαφορές στην ανταγωνιστικότητα των χωρών (με υποτίμηση του νομίματος) εάν οι λιγότερο ανταγωνιστικές χώρες δεν λάβουν δραστικά μέτρα όσον αφορά την εργασία τους υπάρχει κίνδυνος να εξαφανιστούν οι μη ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και να ζημιωθεί η οικονομία της χώρας. Ακόμα άλλο ένα πρόβλημα όσον αφορά το ενιαίο νόμισμα αποτελεί και το γεγονός ότι τα κράτη – μέλη δεν έχουν μια κοινή οικονομική πολιτική επομένως το κάθε κράτος ορίζει από μόνο του την φορολογία του και την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει στον τομέα της οικονομίας. Αυτή η ανεξάρτητη στρατηγική του κάθε κράτους μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα συντονισμού.

	<i>Ελλάδα</i>	<i>Γερμανία</i>	<i>Ιταλία</i>	<i>Ισπανία</i>	<i>Ολλανδία</i>	<i>Ιρλανδία</i>
ΑΕΠ	61,0%	19,5%	17,8%	56,0%	42,0%	124,1%
Ιδιωτική κατανάλωση	55,7%	12,3%	19,6%	55,3%	33,1%	104,5%
Συνολική επένδυση	102,8%	18,8%	31,6%	95,2%	56,3%	130,5%
Δημόσια κατανάλωση	51,1%	14,7%	21,5%	74,8%	41,4%	97,3%
Όγκοι εισαγωγών	131,4%	159,0%	34,0%	115,1%	114,1%	232,3%
Όγκοι εξαγωγών	123,1%	115,5%	56,7%	174,1%	117,8%	222,4%

Πηγή: ΟΟΣΑ

5.3 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται στοιχεία για τις περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας Πελοποννήσου όσον αφορά την οικονομία, την απασχόληση, τον πληθυσμό, τον τουρισμό και άλλα χαρακτηριστικά που διέπουν τις περιφερειακές ενότητες ώστε να γίνουν κατανοητές οι ανισότητες που μπορεί να υπάρχουν εντός της περιφέρειας και τι συνέπειες έχουν για αυτήν.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

<i>ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ</i>	<i>ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ</i>
<u>Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ</u>	<u>102.392</u>
ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ (πρωτεύουσα Π.Ε)	33.356
ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΟΥΣ ΜΗΚΗΝΩΝ	42.022
<u>Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ</u>	<u>91.326</u>

ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ (πρωτεύουσα Π.Ε)	47.254
ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ	10.687
<u>Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ</u>	<u>144.527</u>
ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (πρωτεύουσα Π.Ε)	58.192
ΔΗΜΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ – ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ	21.221
ΔΗΜΟΣ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ	22.794
ΔΗΜΟΣ ΒΕΛΟΥ - ΒΟΧΑΣ	19.027
ΔΗΜΟΣ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ – ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	17.365
<u>Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ</u>	<u>92.811</u>
ΔΗΜΟΣ ΣΠΑΡΤΗΣ (πρωτεύουσα Π.Ε)	35.259
ΔΗΜΟΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ	21.942
ΔΗΜΟΣ ΕΥΡΩΤΑ	17.891
<u>Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ</u>	<u>166.566</u>
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ (πρωτεύουσα Π.Ε)	69.849
ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ	27.373
ΔΗΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ	23.482
ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΟΥ – ΝΕΣΤΟΡΟΣ	21.077
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	597.532
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.940.777

Πηγή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), e-demography, <http://www.e-demography.gr/>

Χωρική Ενότητα	2001	2004	2008	2010	2014
Ελλάδα	10.934.985	11.037.745	11.182.224	11.183.516	10.903.704
Περιφέρεια Πελοποννήσου	589.568	589.372	593.093	592.061	583.818
Αργολίδα	97.758	98.491	99.657	99.493	97.984
Αρκαδία	94.659	92.728	90.710	89.567	85.676
Κορινθία	142.320	143.976	147.334	148.421	148.552
Λακωνία	90.812	90.447	90.770	90.937	90.745
Μεσσηνία	163.992	163.730	164.622	163.643	160.861

Πηγή : eurostat

Η πλειοψηφία των μεγαλύτερων δήμων της περιφέρειας κυμαίνεται γύρω στις 20,000 κατοίκους εξαιρουμένων των πρωτευουσών των ΠΕ που το πληθυσμιακό τους μέγεθος είναι αισθητά μεγαλύτερο. Το γεγονός αυτό μας δείχνει ότι ενδοπεριφερειακά μεταξύ των δήμων δεν υπάρχουν πολύ μεγάλες πληθυσμιακές ανισότητες και οι μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις συμβαίνουν στις περιοχές που συγκεντρώνουν τις περισσότερες λειτουργίες και υπηρεσίες στην εκάστοτε ΠΕ δηλαδή στις αντίστοιχες πρωτεύουσες. Χαρακτηριστική εξαίρεση αποτελεί ωστόσο η ΠΕ Αργολίδας που ενώ ο μεγαλύτερος πληθυσμιακά δήμος είναι ο Άργους – Μυκηνών πρωτεύουσα είναι ο δήμος Ναυπλιέων.

Ο πληθυσμός της περιφέρειας Πελοποννήσου αντιστοιχεί περίπου στο 5,4% του συνολικού πληθυσμού της χώρας ενώ η μεγαλύτερη ΠΕ της περιφέρειας είναι η Μεσσηνία, αντιστοιχώντας στο 28,02% του συνολικού πληθυσμού της περιφέρειας. Η περιφέρεια εμφανίζει διαχρονικά μια σχετική σταθερότητα του πληθυσμού της, που κινείται στη ζώνη των 590.000 κατοίκων ή στο 5,5% του πληθυσμού της Χώρας. Επίσης η οικονομική κρίση φαίνεται να έχει επηρεάσει σε έναν βαθμό τον πληθυσμό της περιφέρειας καθώς από το 2001 μέχρι το 2010 που εκδηλώθηκε η κρίση χρέους στην χώρα, ο πληθυσμός είχε αυξηθεί μόλις κατά 3000 περίπου σύμφωνα με τα στοιχεία της eurostat, ενώ από το 2010 μέχρι το 2014 μειώθηκε κατά 8000. Γεγονός που δείχνει μια μικρή τάση φυγής του πληθυσμού από την περιφέρεια.

Κατά την περίοδο 1991 έως και το 2014 που είναι τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, οι περιφερειακές ενότητες παρουσιάζουν διαχρονική σταθερότητα, με την ΠΕ Κορινθίας να επιτυγχάνει μια μικρή αλλά σταθερή πληθυσμιακή αύξηση. Οι ΠΕ Κορινθίας και Μεσσηνίας έχουν πολύ υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, ενώ η ΠΕ Αρκαδίας έχει αισθητά την μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα κατά την διάρκεια όλων των ετών από το 1991 μέχρι την τελευταία απογραφή του 2011. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν για την περίοδο 2001-2014 είναι τα ακόλουθα:

Η ΠΕ Κορινθίας είναι η μόνη από όλες τις ΠΕ της Πελοποννήσου που παρουσιάζει αύξηση του πληθυσμού της, γεγονός που ερμηνεύεται ως αξιοποίηση της καλύτερης πρόσβασης προς τους εθνικούς οδικούς άξονες, στην μικρή απόσταση που έχει από την πρωτεύουσα και στη βελτίωση των υποδομών μεταφοράς από και προς αυτήν.

Οι ΠΕ Αργολίδας και η Αρκαδίας παρουσιάζουν μια αξιοσημείωτη μείωση του μόνιμου πληθυσμού τους σε ποσοστό που προσεγγίζει περίπου το 5%. Η βελτίωση των υποδομών μεταφορών και κυρίως η λειτουργία του νέου αυτοκινητόδρομου Κορίνθου–Τριπόλεως φαίνεται να είχε ως αποτέλεσμα κυρίως την κατεύθυνση της «φυγής» του πληθυσμού προς τις άνω περιφερειακές ενότητες.

Χαμηλότερη πληθυσμιακή μείωση παρουσιάζουν οι περιφερειακές ενότητες της Λακωνίας (μείωση 3,46%) και της Μεσσηνίας (μείωση 2,07%), οι οποίες εκ των πραγμάτων είναι σχετικά πιο απομακρυσμένες και απομονωμένες από τα μεγάλα εθνικά οδικά δίκτυα αλλά και από την Αθήνα.

Πίνακας 5.3.3: ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2013				
ΠΕΡΙΟΧΗ	2010	2011	2012	2013
ΕΛΛΑΔΑ	114.551	106.118	100.187	93.966
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	5.607	4.999	4.828	4.433
Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	1.066	904	918	803
Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ	739	673	668	579
Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	1.524	1.357	1.277	1.258
Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ	760	662	706	645
Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	1.518	1.403	1.259	1.148

Πηγή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), e-demography, <http://www.e-demography.gr/>

Σε όλες τις ΠΕ αλλά και σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας υπάρχει μείωση των γεννήσεων όλα τα έτη. Το γεγονός αυτό οφείλεται τόσο στην αδυναμία δημιουργίας οικογένειας λόγω της δεδομένης οικονομικής κατάστασης αλλά και της τάσης που υπάρχει η πλειοψηφία των νέων να θέτουν ως προτεραιότητα την καριέρα τους και όχι την δημιουργία οικογένειας.

Πίνακας 5.3.4: ΘΑΝΑΤΟΙ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2010-2013				
ΠΕΡΙΟΧΗ	2010	2011	2012	2013
ΕΛΛΑΔΑ	108.447	110.476	116.033	111.159
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	6.961	7.029	7.410	6.852
Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	1.129	1.096	1.239	1.160
Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ	1.170	1.079	1.208	1.105
Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	1.639	1.680	1.679	1.605
Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ	1.115	1.143	1.150	1.053
Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	1.908	2.031	2.134	1.929

Πηγή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), e-demography, <http://www.e-demography.gr/>

Δεν παρατηρούνται έντονες διαφορές από την μία ΠΕ στην άλλη ούτε ακολουθείται μια σταθερή πορεία διαχρονικά όσον αφορά τους θανάτους (ούτε μείωση ούτε αύξηση). Γενικότερα δεν υπάρχουν έντονες μεταβολές από το ένα έτος στο άλλο και σε όλες τις ΠΕ φαίνεται να υπάρχει μια σχετική σταθερότητα στην θνησιμότητα από το 2010 μέχρι και το 2013. Γεγονός που σε συνδυασμό με την μείωση των γεννήσεων μπορεί να προκαλέσει δημογραφικά προβλήματα για την περιφέρεια.

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Πίνακας 5.3.5 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008-2013								Μεταβολή ανεργίας από το 2001 έως 2008
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	ΑΥΞΗΣΗ ΑΠΟ 2008 ΕΩΣ 2013	
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	6,8	8,8	8,8	11,1	13,5	24,1	17,3	-1,8
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	10,3	10,2	13,3	14,6	21,5	24,4	14,1	-2,8
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	7,6	9,4	12,3	16,7	20,1	21,0	13,4	-0,2
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	5,5	5,2	6,9	10,8	15,1	14,7	9,3	1,9
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	5,9	6,8	7,9	14,0	23,1	24,0	18,2	-4,3

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	7,8	9,6	12,7	17,9	24,4	27,5	19,7	-3,0
--------------	-----	-----	------	------	------	------	------	------

Πηγή: eurostat

Από το 2001 μέχρι το 2008 φαίνεται να υπήρχε μια σχετική σταθερότητα όσον αφορά την ανεργία με ορισμένες τάσεις μείωσης, η μεγαλύτερη μείωση ήταν στην ΠΕ Μεσσηνίας (4,3) ωστόσο αντίθετα με την πλειοψηφία των υπολοίπων ΠΕ η Λακωνία παρουσιάζει μία μικρή αύξηση (1,9). Από το 2008 και μετά σε όλες τις ΠΕ της περιφέρειας όπως και στην χώρα παρατηρείται αύξηση της ανεργίας. Το φαινόμενο αυτό είναι αναμενόμενο λόγω της οικονομικής κρίσης που υπάρχει στην χώρα, η ετήσια αύξηση της ανεργίας δεν είναι τόσο έντονη μέχρι το 2010 όπου και η κρίση έγινε πιο αισθητή στην χώρα κυρίως μέσω των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής που αναγκάστηκε να λάβει η Ελλάδα. Επίσης άξιο σχολιασμού αποτελεί το γεγονός ότι η ΠΕ Λακωνίας διαφοροποιείται πάλι από την πλειοψηφία και παρουσιάζει μείωση της ανεργίας την χρονολογία 2012-2013 και είναι και η ΠΕ με την χαμηλότερη αύξηση της ανεργίας σε σχέση με τις υπόλοιπες. Αντίθετα η ΠΕ Μεσσηνίας παρουσιάζει την μεγαλύτερη αύξηση ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας για το έτος 2013 το έχει η ΠΕ Αρκαδίας (24,4) με τις υπόλοιπες ΠΕ να ακολουθούν με μικρή διαφορά με εξαίρεση την Λακωνία(14,7) που απέχει 9,7 μονάδες από την Αρκαδία. Παρόλα αυτά όλες οι ΠΕ από το 2011 και μετά βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας από αυτά της χώρας και δεν παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους, με εξαίρεση την ΠΕ Λακωνίας η οποία φαίνεται να διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Πίνακας 5.3.6: ΔΗΛΩΣΕΙΣ Φ.Π.Α. (ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ - ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΤΙΚΕΣ - ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ) ΓΙΑ ΦΥΣΙΚΑ - ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΠΟΣΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ 01/01/2011 ΕΩΣ 31/12/2011 ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΣ Δ.Ο.Υ.		
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Πλήθος φυσικών και νομικών προσώπων	Συνολικά ποσά φυσικών και νομικών προσώπων
Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	22.199	43.757.569
Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ	16.414	38.015.724
Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	28.691	61.461.077
Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ	16.879	26.369.820
Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	29.336	45.419.945
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	113.519	215.024.135
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	2.145.765	11.507.867.354

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσό δηλώνεται στη Δ.Ο.Υ Κορινθίας από όλες τις Π.Ε ακόμα και από της Μεσσηνίας παρότι φαίνεται και στις δύο να δραστηριοποιείται σχεδόν ο ίδιος αριθμός ατόμων. Το φαινόμενο αυτό ενδέχεται να οφείλεται στην γεωγραφική εγγύτητα της ΠΕ Κορινθίας με την περιφέρεια Αττικής, και στο αντίκτυπο που έχει στην οικονομική κατάσταση της, εφόσον η Αττική αποτελεί την περιφέρεια που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγικών δραστηριοτήτων της χώρας είναι επόμενο να επηρεάζεται η οικονομία της ΠΕ Κορινθίας.

Πίνακας 5.3.7 Μέσο Οικογενειακό εισόδημα ανά πόλη για τα έτη 2009-2012				
ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΥ	ΜΕΣΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ			
	2009	2010	2011	2012
ΝΑΥΠΛΙΟ	17.358	17.844	18.463	16.795
ΤΡΙΠΟΛΗ	18.822	19.528	19.949	17.937
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	18.229	18.598	19.298	17.556
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	16.850	17.186	18.106	16.586
ΣΠΑΡΤΗ	14.712	15.002	16.509	15.063
Μ.Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ 51 ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	16.656	16.986	17.662	16.166

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Παρατηρείται αύξηση του εισοδήματος σε όλες τις πόλεις από το 2009 έως το 2010 ενώ από το 2010 που εκδηλώθηκε η οικονομική κρίση στην χώρα μέχρι και το 2012 παρατηρείται μείωση. Όλες οι πόλεις της περιφέρειας πλην της Σπάρτης βρίσκονται πάνω από τον μέσο όρο των πόλεων της χώρας διαχρονικά, το οποίο μας δείχνει ότι πρόκειται για μια σχετικά υγιή οικονομικά περιφέρεια δεδομένου της οικονομικής κατάστασης της χώρας τα τελευταία έτη. Όσον αφορά την Σπάρτη γεγονός αναμενόμενο εφόσον η Σπάρτη είναι η πιο απομακρυσμένη από τις υπόλοιπες πόλεις και δεν την διαπερνάει κανένας αναπτυξιακός άξονας της χώρας.

Πίνακας 5.3.8 Ποσοστιαία μεταβολή ΑΠΑ ανά περιφερειακή ενότητα μεταξύ 2008 -2011	
Γεωγραφική ενότητα	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2011
Πελοπόννησος	-10%
Αργολίδα	-12%
Αρκαδία	-10%
Κορινθία	-11%
Λακωνία	-11%
Μεσσηνία	-5%
Πίνακας 5.3.9 Ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ ανά περιφερειακή ενότητα μεταξύ 2008 -2011	
Γεωγραφική ενότητα	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΕΠ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2011
Πελοπόννησος	-9,41%
Αργολίδα	-12,09%

Αρκαδία	-7,74%
Κορινθία	-11,95%
Λακωνία	-11,20%
Μεσσηνία	-4,43%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στους παραπάνω πίνακες φαίνεται η εξέλιξη της οικονομικής κατάστασης στην περιφέρεια Πελοποννήσου ανά νομό από το 2008 μέχρι το 2011. Η οικονομική κρίση δεν έχει αφήσει κανένα νομό ανεπηρέαστο και σχεδόν σε όλους είχε το ίδιο αρνητικό αντίκτυπο με τη μόνη διαφοροποίηση να βρίσκεται στον νομό Μεσσηνίας ο οποίος είχε την μικρότερη μείωση.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2009	2010	2011	2012
Ε.Ε 28	12.245.901	12.789.849	13.173.526	13.424.391
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	10.078	9.436	8.838	8.241
Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	1.916	1.786	1.617	1.485
Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ	1.802	1.667	1.489	1.366
Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	2.494	2.326	2.229	2.107
Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ	1.372	1.281	1.207	1.161
Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	2.493	2.375	2.296	2.123

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2008	2009	2010	2011
Π.Ε ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	17.188	17.315	16.813	15.109
Π.Ε ΑΡΚΑΔΙΑΣ	18.414	19.087	17.402	16.989
Π.Ε ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	20.161	19.005	18.686	17.752
Π.Ε ΛΑΚΩΝΙΑΣ	13.467	13.479	12.940	11.958
Π.Ε ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	14.287	14.593	13.891	13.654
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	16.741	16.664	15.968	15.166
ΕΛΛΑΔΑ	20.846	20.656	19.918	18.747

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Χαρακτηριστικό του περιφερειακού ΑΕΠ στις περιφερειακές ενότητες, είναι η τάση μείωσης της συμβολής της Κορινθίας, που παρόλα αυτά διατηρεί σταθερά την πρώτη θέση μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων.

Η περιφέρεια Πελοποννήσου κατέχει την έβδομη επίδοση μεταξύ των περιφερειών της χώρας στο κατά κεφαλή ΑΕΠ.

Ως προς το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά ΠΕ της περιφέρειας

Πελοποννήσου, συμπεραίνεται ότι:

- Όλες οι ΠΕ της περιφέρειας διαθέτουν κ.κ. ΑΕΠ μικρότερο από το αντίστοιχο μέσο της χώρας με τις ΠΕ Μεσσηνίας και ιδιαίτερα της Λακωνίας να σημειώνουν πολύ χαμηλές επιδόσεις.
- Η ΠΕ Λακωνίας διαθέτει το χαμηλότερο κ.κ. ΑΕΠ της περιφέρειας διαχρονικά ενώ η ΠΕ Κορίνθου το μεγαλύτερο.

Ωστόσο όπως έχει προαναφερθεί το κατά κεφαλή ΑΕΠ δεν είναι αντιπροσωπευτικό της οικονομικής κατάστασης της ΠΕ Κορινθίας διότι ένα μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ της περιφερειακής ενότητας ουσιαστικά προέρχεται από επιχειρήσεις που ιδιοκτήτες και οι εργαζόμενοι μπορεί να κατοικούν στην Αθήνα και να μετακινούνται καθημερινά για να εργαστούν επίσης και τα διωλιστήρια που βρίσκονται στην Κόρινθο επηρεάζουν το ΑΕΠ της περιοχής διαστρεβλώνοντας την πραγματική κατάσταση της περιφερειακής ενότητας. Ομοίως και στην ΠΕ Αρκαδίας το ΑΕΠ της επηρεάζεται σημαντικά από το εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που βρίσκεται στην Μεγαλόπολη.

ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Πίνακας 5.3.12: Αριθμός απασχολούμενων ατόμων ανά τομέα παραγωγής και ανά Περιφερειακή Ενότητα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου.									
	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	2008	2010	2012	2008	2010	2012	2008	2010	2012
Πελοπόννησος	76.360	69.410	62.370	55.560	52.260	43.970	128.690	132.880	118.570
Αργολίδας	13.680	9.270	9.050	11.070	10.760	9.130	27.230	30.220	23.230
Αρκαδίας	7.670	8.090	7.080	8.510	8.010	5.840	19.120	17.150	15.460
Κορινθίας	17.180	17.180	12.770	15.330	14.090	12.800	29.090	31.190	31.640
Λακωνίας	18.810	18.970	17.460	6.060	5.880	4.950	17.840	16.600	15.960
Μεσσηνίας	19.020	20.300	16.140	14.570	13.510	11.270	35.410	37.600	32.280

Πηγή: eurostat

Σε όλους τους τομείς παραγωγής παρατηρείται μείωση των απασχολούμενων ατόμων από το 2008 μέχρι το 2012, το οποίο σημαίνει ότι η κρίση χρέους της χώρας και η επακόλουθη αύξηση της ανεργίας επηρέασαν την περιφέρεια Πελοποννήσου καθολικά και στους τρεις τομείς παραγωγής, με εξαίρεση τον τριτογενή τομέα για την ΠΕ Κορινθίας. Μέχρι και το 2010 υπήρχε μία σχετική στασιμότητα σε ορισμένες περιφερειακές ενότητες κυρίως για τον δευτερογενή ενώ για την τριτογενή παρατηρήθηκε αύξηση σε στην Μεσσηνία, την Κορινθία και την Αργολίδα. Παρά την συνολική μείωση της απασχόλησης, οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων δεν μειώθηκαν σε σημαντικό βαθμό

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο μεγαλύτερος αριθμός των απασχολούμενων ατόμων στον πρωτογενή τομέα μέχρι και το 2010 ήταν στην Μεσσηνία, το 2012 όμως την πρώτη θέση φαίνεται να κατέχει η ΠΕ Λακωνίας καθώς μαζί με την Αρκαδία φαίνεται να ζημιώθηκαν το λιγότερο από τις υπόλοιπες ΠΕ τα τελευταία χρόνια στον τομέα αυτό. Η μεγαλύτερη μείωση φαίνεται να είναι στην Κορινθία.

Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία της αναθεώρησης του Π.Π.Χ.Σ.Α.Α της περιφέρειας Πελοποννήσου η θέση του πρωτογενή τομέα στην οικονομία της περιφέρειας είναι πολύ σημαντική, αν κρίνουμε από τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ, αλλά και από το γεγονός ότι απασχολεί σήμερα ένα σημαντικό ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της περιοχής. Η περιφέρεια συμμετείχε το 2009 κατά 9,5% στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του πρωτογενή της χώρας και περίπου κατά 6,3% στη συνολική Περιφερειακή Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία. Σε επίπεδο των περιφερειακών ενοτήτων, εμφανίζονται σημαντικές διακυμάνσεις στην παραγόμενη Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, με τη μεγαλύτερη συμμετοχή να εμφανίζουν οι ΠΕ. Μεσσηνίας και η ΠΕ Αργολίδας. Ακόμα, η ΠΕ Μεσσηνίας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος των γεωργικών – κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της περιφέρειας (ποσοστό 29,2%) και ακολουθεί η ΠΕ Λακωνίας (ποσοστό 22,3%). Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η ΠΕ Αρκαδίας συγκεντρώνει τον μικρότερο αριθμό εκμεταλλεύσεων της περιφέρειας (ποσοστό 14,2%) αλλά και το μεγαλύτερο μέρος των χρησιμοποιούμενων εκτάσεων της περιφέρειας (ποσοστό 26%) και ακολουθεί η ΠΕ Μεσσηνίας (ποσοστό 24,4%).

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Όσον αφορά στο δευτερογενή τομέα της περιφέρειας Πελοποννήσου, επηρεάζεται από την ύπαρξη της βιομηχανικής ζώνης της Αθήνας, η οποία διοικητικά υπάγεται στην ΠΕ Κορινθίας, όπου είναι εγκατεστημένες οι βιομηχανικές επιχειρήσεις, οι οποίες ωστόσο δεν συνδέονται με την οικονομία της περιφέρειας Πελοποννήσου αλλά με την οικονομία της περιφέρειας Αττικής. Όπως, επίσης και από την ύπαρξη του δεύτερου σημαντικότερου ενεργειακού κέντρου της χώρας στη Μεγαλόπολη. Η απασχόληση στο δευτερογενή τομέα το 2010, αντιπροσωπεύει το 18,5% του συνολικά απασχολούμενου

πληθυσμού, μια επίδοση που κατατάσσει την περιφέρεια στην έβδομη θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας, όταν ο μέσος όρος της χώρας ανέρχεται στο 20%.

Στο επίπεδο των περιφερειακών ενοτήτων παρατηρείται μείωση σε όλες με την μικρότερη να είναι στην ΠΕ Λακωνίας. Εξαιρετικά δυναμικός διαχρονικά παραμένει ο τομέας στη ΠΕ Κορινθίας παρά τη γενική πτώση που παρουσιάζεται. Από το 2008 μέχρι το 2012 η σειρά δυναμικότητας των περιφερειακών ενοτήτων δεν φαίνεται να έχει αλλάξει καθόλου σε αυτόν τον τομέα παραγωγής. Ο δευτερογενής τομέας της περιφέρειας χαρακτηρίζεται από:

- την ύπαρξη μεγάλων χωρικών συγκεντρώσεων δραστηριοτήτων, που επηρεάζουν τα συνολικά μεγέθη του τομέα, στη Βιομηχανική ζώνη Κορίνθου – Αττικής (επιχειρήσεις εθνικής σημασίας και εμβέλειας) και στο ενεργειακό κέντρο της Μεγαλόπολης και στη χαμηλή διασπορά δραστηριοτήτων στις υπόλοιπες περιοχές της περιφέρειας,
- το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων που διακρίνει τις περιοχές χαμηλής χωρικής συγκέντρωσης,
- σημαντικούς πόρους και δυνατότητες παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (αιολική ενέργεια και φωτοβολταϊκά πάρκα),
- την ύπαρξη τριών οργανωμένων χώρων υποδοχής μεταποιητικών δραστηριοτήτων, με αυτή της ΒΙΠΕ Τρίπολης να είναι η εγγύτερη στο μητροπολιτικό κέντρο της Αττικής.
- εξειδίκευση της μεταποίησης στους κλάδους της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών, ξύλου και μη μεταλλικών ορυκτών

ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο τριτογενής τομέας στην περιφέρεια Πελοποννήσου είναι ο τομέας που παρουσιάζει τον μεγαλύτερο δυναμισμό όπως και σε όλη την υπόλοιπη χώρα. Επίσης καμία ΠΕ δεν παρουσιάζει μεγαλύτερη απασχόληση σε κάποιον από τους άλλους δύο τομείς παραγωγής. Παρά το μεγάλο μέγεθος του τριτογενή πρέπει να αναφερθεί ότι δεν είναι αντιπροσωπευτικός όλων των περιοχών της περιφέρειας καθώς οι διοικητικές, εκπαιδευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες μεταφορών, είναι συγκεντρωμένες στα αστικά κέντρα. Επίσης και ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πολύ σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα, αν και στην περιφέρεια Πελοποννήσου ο τομέας αυτό αναπτυσσόταν μέχρι σήμερα με σχετικά αργούς

ρυθμούς. Και σε αυτόν τον τομέα μέσα στην τετραετία 2008-2012 υπήρξε μείωση της απασχόλησης και δεν έμεινε ανεπηρέαστος από την δημοσιονομική κρίση της χώρας. Εξάιρεση αποτελεί ωστόσο η ΠΕ Κορινθίας στην οποία ανέβηκε ο αριθμός των απασχολούμενων κατά 2550 άτομα. Τον μεγαλύτερο αριθμό απασχολούμενων στον τριτογενή τον κατέχει η ΠΕ Μεσσηνίας όλη την διάρκεια της τετραετίας και τον μικρότερο η ΠΕ Λακωνίας το 2008 ενώ το 2012 η ΠΕ Αρκαδίας με μικρή διαφορά από την Λακωνία.

Το μεγαλύτερο μέρος της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας:» (Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Πελοποννήσου, 2013)

- Στο Πρωτογενή Τομέα παράγεται στη περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας με 532 εκ. ευρώ και τη δεύτερη θέση κατέχει η Αργολίδα με 186 εκ. ευρώ (στοιχεία 2009). Τη τρίτη θέση στην παραγόμενη προστιθέμενη αξία στο Πρωτογενή Τομέα κατέχει η Μεσσηνία με 137 εκ. ευρώ
- Στο Δευτερογενή Τομέα παράγεται στην περιφερειακή ενότητα Κορινθίας. Ακολουθεί η Αρκαδία και η Μεσσηνία, στην οποία όμως εμφανίζεται σημαντική ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα στην εξεταζόμενη περίοδο.
- Στο Τριτογενή Τομέα παράγεται σταθερά στη περιφερειακή ενότητα Μεσσηνίας και ακολουθεί η Κορινθία και η περιφερειακή ενότητα Αργολίδας.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

	2011	2012
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	816.199	621.729
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	131.681	121.800
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	824.364	638.819
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	316.243	241.658
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	675.834	541.073

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Οι ανισότητες στον τομέα του τουρισμού ενδοπεριφερειακά είναι εμφανείς στον παραπάνω πίνακα. Παρότι η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί μια περιφέρεια με υψηλές τουριστικές δυνατότητες, αυτές μένουν αναξιοποίητες σε ορισμένες περιοχές. Για παράδειγμα η Αρκαδία και η Λακωνία παρουσιάζουν πολύ μικρότερο αριθμό διανυκτερεύσεων συγκριτικά με τις υπόλοιπες ΠΕ της περιφέρειας. Οι περιοχές αυτές ωστόσο, έχουν δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού αλλά και πλούσιο πολιτιστικό περιβάλλον να αναδείξουν, δυνατότητες που θα πρέπει να αξιοποιηθούν για την μείωση των ανισοτήτων και την συνολική αύξηση του τουρισμού

της περιφέρειας. Στο επίπεδο των περιφερειακών ενοτήτων, διαχρονικά σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς της περιφέρειας αποτελούν η ΠΕ Αργολίδας και η ΠΕ Κορινθίας, οι οποίες διατηρούν ή/και αυξάνουν διαχρονικά τις αφίξεις τουριστών. Η περιφέρεια Πελοποννήσου δεν αποτελεί σήμερα ελκυστικό και γνωστό (branded) προορισμό κρουαζιέρας, λόγω έλλειψης αντίστοιχων υποδομών (με εξαίρεση την Καλαμάτα, η οποία όμως είναι έξω από τον υφιστάμενο «κυκλικό» προγραμματισμό της Κρουαζιέρας), αποτελεί όμως προορισμό εκδρομών κρουαζιέρας σε συγκεκριμένους αρχαιολογικούς χώρους, κυρίως από την Αθήνα (Μυκήνες, Αρχαία Κόρινθος, Επίδαυρος κ.λπ.) και λιγότερο από το Ναύπλιο. Τα λιμάνια-προορισμοί αφίξεων Κρουαζιερόπλοιων στην περιφέρεια Πελοποννήσου είναι αυτά της Καλαμάτας, του Ναυπλίου και της Πύλου. Στην ανάλυση προστίθεται και το Λιμάνι του Κατάκωλου, για να καταδειχθεί πως ένας διεθνούς απήχησης αρχαιολογικός προορισμός (Αρχαία Ολυμπία), μπορεί να αναδείξει μια περιοχή ως προορισμό Κρουαζιέρας. Το μερίδιο των πολυτελών ξενοδοχειακών μονάδων αναμένεται να αυξηθεί, λόγω του ανταγωνισμού και της ενίσχυσης της διεθνούς αναγνωσιμότητας της περιφέρειας από την λειτουργία της ΠΟΤΑ Μεσσηνίας. Το συγκεκριμένο σύμπλεγμα συμβάλλει καθοριστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού στην περιφέρεια, προσελκύει νέες επενδύσεις, ενώ αναδεικνύει το αεροδρόμιο της Καλαμάτας ως ένα νέο περιφερειακό αερολιμένα εξυπηρέτησης πτήσεων charter με δυνατότητα εξυπηρέτησης της νότιας και ανατολικής ακτογραμμής της Πελοποννήσου.

Οικοδομική δραστηριότητα

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Σύνολο χώρας	27.447	23.380	15.114	9.066	5.675	4.620
Περιφέρεια Πελοποννήσου	2.496	2.283	1.573	1.045	607	495
Αργολίδα	449	384	249	151	66	62
Αρκαδία	317	364	177	164	106	56
Κορινθία	738	614	337	209	116	112
Λακωνία	293	334	269	202	117	102
Μεσσηνία	699	587	541	319	202	163

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Όπως παρατηρήθηκε στην σύγκριση που έγινε σχετικά με την οικοδομική δραστηριότητα σε περιφερειακό επίπεδο ομοίως και σε ενδοπεριφερειακό υπάρχει μεγάλη μείωση τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Η πιο έντονη μείωση στην περιφέρεια φαίνεται να είναι στην ΠΕ Κορινθίας (85%) και η πιο μικρή στην ΠΕ Λακωνίας (65%), ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι στην Λακωνία η οικοδομική δραστηριότητα δεν ήταν εξ αρχής ιδιαίτερα

αναπτυγμένη. Γενικότερα όμως η Λακωνία δεν φαίνεται να επηρεάζεται από την κρίση στον ίδιο βαθμό όπως και οι υπόλοιπες. Ωστόσο οι χωρικές ανισότητες αμβλύνονται, αρκεί να παρατηρήσουμε την μέγιστη απόκλιση το 2009 (Κορινθία – Λακωνία) που είναι 445 οικοδομές και το 2010 (Μεσσηνία – Αρκαδία) μόλις 107. Παρόλα αυτά οι τάσεις σύγκλισης τέτοιου τύπου δεν αποτελούν ένα επιθυμητό αποτέλεσμα καθώς μειώνουν τους ρυθμούς ανάπτυξης της περιφέρειας.

Αγορά αυτοκινήτων

	2006		2010		2014	
	Καινούρια	Μεταχ.	Καινούρια	Μεταχ.	Καινούρια	Μεταχ.
Πελοπόννησος	27.218	7.361	15.556	4.055	5.303	2.972
Αργολίδα	3.006	910	1.691	450	534	385
Αρκαδία	1.427	548	913	381	261	228
Κορινθία	4.055	992	2.334	550	762	522
Λακωνία	2.326	461	1.205	275	372	198
Μεσσηνία	4.294	1.066	2.273	632	883	416

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Η αγορά οχημάτων ειδικά των καινούριων τα τελευταία οχτώ χρόνια έχει συρρικνωθεί σημαντικά. Όλες οι ΠΕ της περιφέρειας φαίνεται να μην διαφοροποιούνται στον τομέα αυτό και ακολουθούν τις ίδιες τάσεις μείωσης οι οποίες ωστόσο είναι διαφορετικής εντάσεως, με την πιο μεγάλη μείωση μέσα στην οχταετία να αντιστοιχεί στην Κορινθία και Μεσσηνία όσον αφορά τα καινούρια οχήματα. Η γενικότερη μείωση που υπάρχει στην αγορά οχημάτων δείχνει για την περιφέρεια συρρίκνωση της οικονομίας, πρέπει να αναφερθεί ότι ένα τέτοιο αποτέλεσμα θα μπορούσε να οφείλεται σε βελτίωση των μέσων μαζικής μεταφοράς, και των υποδομών για χρήση εναλλακτικών μέσων μεταφοράς όπως το ποδήλατο. Επειδή όμως δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο όσον αφορά την περιφέρεια Πελοποννήσου εικάζεται ότι αυτή η μείωση οφείλεται σε οικονομικούς λόγους. Επίσης και σε αυτόν τον τομέα όπως και στην οικοδομική δραστηριότητα παρατηρούμε μείωση των ανισοτήτων παρόλα αυτά όπως προαναφέρθηκε η σύγκλιση τέτοιου τύπου δεν αποτελεί ένα επιθυμητό αποτέλεσμα για την περιφέρεια.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΕ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	Διδακτορικό /Μεταπτυχιακό	Πτυχίο Παν/μίου-Πολ/χγείου και ισότιμων σχολών	Απολυτήριο Λυκείου (Γενικού,Επαγγελματικού, κλπ.)	Απολυτήριο Δημοτικό	Δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	86.685	583	6.390	18.645	25.174	2.334

ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	97.044	622	7.064	20.058	29.000	2.114
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	145.082	1.062	10.959	33.222	40.325	2.682
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	89.138	576	5.583	18.239	27.322	2.073
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	159.954	988	11.776	36.186	42.205	5.543

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Παρατηρούμε ότι παρά τις αποκλίσεις που έχουν κατά απόλυτη τιμή οι ΠΕ της περιφέρειας αν λάβουμε υπ όψιν τον πληθυσμό της κάθε ΠΕ, κατά ποσοστό δεν είναι τόσο μεγάλες οι αποκλίσεις μεταξύ τους. Με εξαίρεση των αριθμό των αγράμματων στην ΠΕ Κορινθίας ο οποίος είναι σχετικά μικρός για τον πληθυσμό της όπως επίσης και ο αριθμός των ιδιαίτερα μορφωμένων (Διδακτορικό/ Μεταπτυχιακό) ο οποίος είναι ο υψηλότερος κατά απόλυτη τιμή από όλες τις ΠΕ. Συμπερασματικά προκύπτει ότι όλες οι ΠΕ βρίσκονται σχεδόν στα ίδια επίπεδα μόρφωσης.

	<i>T.E.I</i>	<i>A.E.I</i>
Καλαμάτα	Τμήμα Βιολογικών Θερμοκηπιακών Καλλιεργειών και Ανθοκομίας	Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών
	Τμήμα Φυτικής Παραγωγής	
	Τμήμα Λογοθεραπείας	
	Τμήμα Διοίκησης Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας	
	Τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης	
	Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής	
Τμήμα Τεχνολογίας Τροφίμων		
Κόρινθος		Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής
		Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων
Ναύπλιο		Τμήμα Θεατρικών Σπουδών
Σπάρτη	Τμήμα Τεχνολογίας Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών	Τμήμα Νοσηλευτικής
		Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού
Τρίπολη		Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
		Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση στην πόλη της Καλαμάτας με 9 τμήματα συνολικά σε Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι ενώ ακολουθεί η πόλη της Σπάρτης με μόλις τρία τμήματα. Επίσης παρατηρείται ότι σε όλη την περιφέρεια Πελοποννήσου εκπαιδευτικά ιδρύματα υπάρχουν μόνο στις πρωτεύουσες των ΠΕ, παρότι υπάρχουν και άλλες πόλεις ικανές να φιλοξενήσουν τους σπουδαστές και τις υποδομές

που αντιστοιχούν στα Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι. όπως πχ η πόλη του Άργους. Η άνιση κατανομή των σχολών είναι εμφανής και πρέπει να αναφερθεί ότι η στρατηγική αυτή τροφοδοτεί τις ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ των πόλεων της περιφέρειας. Η χωροθέτηση των σχολών στις πιο αναπτυγμένες περιοχές έχει ως συνέπεια την περαιτέρω ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αυτών των περιοχών μέσα από την προσέλκυση νέου πληθυσμού, την ενίσχυση της καινοτομίας κλπ με αποτέλεσμα οι «αποστάσεις» από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες να μεγαλώνουν. Επομένως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα έπρεπε να ισοκατανεμηθούν σε όλες τις περιοχές της περιφέρειας στον βαθμό που αυτό είναι εφικτό, διότι χρειάζονται ορισμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρεί μια περιοχή ώστε φιλοξενήσει ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για την ενδυνάμωση της χωρικής συνοχής και ανάπτυξης, για άρση των ενδοπεριφερειακών κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, προκύπτουν ανάγκες ενδυνάμωσης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, οι οποίες κατά βάση είναι ορεινές ή/και ημιορεινές εσωτερικές ζώνες, καθώς και περιοχές που συγκεντρώνονται κοινωνικά ευπαθείς ομάδες με μειωμένα εισοδήματα ή/και με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Συγκεκριμένα:

- Μεταφορική σύνδεση των περιοχών αυτών με τους κεντρικούς οδικούς άξονες, ή/και με τις πύλες εισόδου/ εξόδου της περιφέρειας.
- Ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης.
- Ανάπτυξη ή/ και βελτίωση των κοινωνικών υποδομών (υγείας, πρόνοιας, παιδείας) και εξασφάλιση υψηλού επιπέδου αντίστοιχων υπηρεσιών σε προσιτές τιμές.
- Ανάπτυξη/ αναβάθμιση των δεξιοτήτων/ ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των απομακρυσμένων περιοχών, για αύξηση της απασχόλησής του και την αντιμετώπιση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού.
- Δια-λειτουργικότητα των λιγότερο αναπτυγμένων/ υποβαθμισμένων περιοχών, με τις ανεπτυγμένες περιοχές της περιφέρειας.

Από την ανάλυση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της περιφέρειας Πελοποννήσου, αλλά και από την εμπειριστατωμένη ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κοινωνικό-οικονομικού ιστού της, είναι εμφανής ένας αναπτυξιακός δυϊσμός της περιφέρειας, ο οποίος εκφράζεται, αφ' ενός μέσω των διαφοροποιήσεων που υφίστανται μεταξύ των νομών, αφ' ετέρου μέσω των διαφοροποιήσεων της διάρθρωσης του

παραγωγικού και κοινωνικού ιστού μεταξύ των ορεινών/ ημιορεινών εσωτερικών ζωνών και των αστικών και ημιαστικών κέντρων. Όσον αφορά στις διαφοροποιήσεις μεταξύ των ΠΕ της περιφέρειας, αυτές αναφέρονται τόσο στα δημογραφικά και στα κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά, όσο και ως προς τη διάρθρωση της παραγωγικής δομής τους.

Ο δείκτης αστικότητας του πληθυσμού διαφοροποιείται μεταξύ των ΠΕ, με τις ΠΕ Κορινθίας και Αργολίδας να υπερτερούν σε ποσοστό αστικού πληθυσμού έναντι του αγροτικού, ενώ στους υπόλοιπους νομούς υπερτερεί ο αγροτικός πληθυσμός. Ο δείκτης γήρανσης, επίσης στις ΠΕ Κορινθίας και Αργολίδας είναι στα ίδια σχεδόν επίπεδα με εκείνον της χώρας και μικρότερος της περιφέρειας, ενώ οι υπόλοιποι νομοί έχουν μεγαλύτερο δείκτη γήρανσης από το μέσο της περιφέρειας και πολύ μεγαλύτερο από εκείνον της χώρας, με την ΠΕ Λακωνίας να εμφανίζει τη μεγαλύτερη απόκλιση από το μέσο δείκτη γήρανσης της περιφέρειας. Επίσης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΠΕ της περιφέρειας διαφοροποιείται σημαντικά, με μεγαλύτερο δείκτη στην ΠΕ Κορινθίας, έπονται οι ΠΕ Αρκαδίας, Αργολίδας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί, αυτό που ήδη έχει αναφερθεί, όσον αφορά στην ύπαρξη υπερτοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων στις ΠΕ Κορινθίας και Αρκαδίας (δωλιστήρια και ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες της ΔΕΗ αντίστοιχα), οι οποίες μεγεθύνουν το ΑΕΠ αυτών των δύο ΠΕ, χωρίς τις ανάλογες αναπτυξιακές επιπτώσεις στον κοινωνικοοικονομικό ιστό τους.

Τέλος, όσον αφορά στην παραγωγική διάρθρωση των ΠΕ της περιφέρειας και εδώ διαπιστώνονται διαφοροποιήσεις ως προς τις εξειδικεύσεις κάθε ΠΕ σε τομείς παραγωγής, λαμβανομένης υπόψη και της προαναφερόμενης παρατήρησης για τις υπερτοπικές παραγωγικές δραστηριότητες που λειτουργούν στους δύο νομούς. Συγκεκριμένα οι ΠΕ Λακωνίας και Αργολίδας εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά συμμετοχής του πρωτογενή τομέα στο συνολικό ΑΕΠ τους, καθώς επίσης και τον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά του δευτερογενή τομέα εμφανίζονται αυξημένα στις ΠΕ Κορινθίας και Αρκαδίας.

Το σημαντικότερο στοιχείο που χαρακτηρίζει τη διάρθρωση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της περιφέρειας είναι ότι σε όλες τις περιφερειακές της ενότητες, δυναμικές και μη, συνυπάρχουν σημαντικά τμήματα της ενδοχώρας τους και κυρίως στα ορεινά και ημιορεινά τους, όπου τα δημογραφικά και παραγωγικά τους στοιχεία εμφανίζουν συνεχώς φθίνουσα πορεία, με αποτέλεσμα την ύπαρξη περιοχών δύο ή/και

τριών ταχυτήτων ανάπτυξης σε όλες τις ΠΕ και ως εκ τούτου σε ολόκληρη την Περιφέρεια, στοιχείο που αμβλύνει τις ανισότητες μεταξύ των ΠΕ της περιφέρειας.

5.4 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τα γενικότερα συμπεράσματα που εντοπίζονται στην περιφέρεια Πελοποννήσου σε εθνικό επίπεδο αφορούν πρώτον την άνιση κατανομή του πληθυσμού στον Ελλαδικό χώρο με πάνω από το 50% του πληθυσμού να ανήκει μόλις σε δύο περιφέρειες (Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας) ενώ της περιφέρειας Πελοποννήσου να είναι μόλις στο 5,3 % και παρατηρούνται και άλλα δημογραφικά προβλήματα στην περιφέρεια όπως ο εξαιρετικά υψηλός γερασμένος πληθυσμός. Επίσης υπάρχει μια σχετική ομοιογένεια με τις 10 από τις υπόλοιπες 12 περιφέρειες της χώρας, (διαφοροποιούνται οι περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας) σε όλους σχεδόν τους τομείς όπου έγινε σύγκριση των περιφερειών τόσο σε αυτούς που αφορούν οικονομικά κριτήρια όσο και σε αυτούς που αναφέρονται σε κοινωνικά κριτήρια, με εξαίρεση αυτόν του τουρισμού όπου διαφοροποιήθηκαν και οι περιφέρειες Ιονίων νήσων και Νοτίου Αιγαίου οι οποίες λόγω της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους έχουν ιδιαίτερα ψηλό τουρισμό. Όπως αναφέρεται και σε προηγούμενη ενότητα, δύο βασικά προβλήματα της περιφέρειας αποτελούν η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία και η μείωση του κατά κεφαλή ΑΕΠ. Τα προβλήματα αυτά είναι αναμενόμενα εν μέσω της κρίσης χρέους της χώρας. Ωστόσο η περιφέρεια Πελοποννήσου από την κρίση που έχει πλήξει την χώρα, σε ΑΕΠ και ανεργία σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες έχει επηρεαστεί σε έναν μέτριο βαθμό. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω είναι αναγκαία η εφαρμογή περιφερειακών πολιτικών οι οποίες θα στοχεύουν στην ομοιόμορφη διάχυση του πληθυσμού από τις δύο πληθυσμιακά δυναμικές περιφέρειες και στις υπόλοιπες ενισχύοντας έτσι και την περιφέρεια Πελοποννήσου.

Όσον αφορά τα συμπεράσματα που προκύπτουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι προφανές ότι η περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται σε πολύ χαμηλή θέση σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, ένα φαινόμενο το οποίο φαίνεται να εντείνεται λόγω της κρίσης της χώρας και να γιγαντώνεται το χάσμα με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές περιφέρειες ιδίως με των πιο αναπτυγμένων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα συμπεράσματα που εντοπίζονται σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο για τις περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας Πελοποννήσου είναι ότι η ΠΕ Κορινθίας επηρεάζεται κατά πολύ μεγάλο βαθμό από την εγγύτητα της με το μεγάλο μητροπολιτικό κέντρο της χώρας

την Αθήνα. Ακόμα η ΠΕ Λακωνίας φαίνεται να κατέχει την χαμηλότερη θέση σχεδόν σε όλους τους τομείς που έγινε σύγκριση των περιφερειακών ενοτήτων, επίσης φαίνεται οι συνέπειες της κρίσης να αργούν να την επηρεάσουν ή να την επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό από τις υπόλοιπες ΠΕ, γεγονός που κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στην σχετικά απομακρυσμένη της θέση από τους άξονες ανάπτυξης της χώρας και της περιφέρειας αλλά και στον μικρό της πληθυσμό. Επίσης όπως έχει προαναφερθεί σε ορισμένους τομείς η κρίση έχει μειώσει τις ανισότητες σε ενδοπεριφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο (π.χ οικοδομική δραστηριότητα) όμως όπως έχει προαναφερθεί η σύγκλιση τέτοιου τύπου δεν είναι ένα επιθυμητό αποτέλεσμα για την περιφέρεια Πελοποννήσου καθώς μειώνεται η ανταγωνιστικότητα της.

6. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

6.1 Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ & ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι περιφερειακές ανισότητες εκδηλώνονται μέσα από τις άνισες οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες και τις μεγάλες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα σε ορισμένες περιοχές μια χώρας ή μιας ευρύτερης περιοχής. Αυτοί οι παράγοντες αποτελούν ουσιαστικά και το βασικό αίτιο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής. Παρόλα αυτά λόγω του μεγάλου κόστους που έχει η εφαρμογή μιας περιφερειακής πολιτικής πρέπει να ικανοποιούνται ορισμένα κριτήρια ώστε η πολιτική αυτή να θεωρηθεί αναγκαία και επιθυμητή για το κοινωνικό σύνολο. Τα κριτήρια αυτά είναι: αυτό της αποτελεσματικότητας και το κριτήριο της ισότητας. «Το κριτήριο της ισότητας αφορά την μείωση των περιφερειακών διαφορών στους δείκτες ευημερίας για δεδομένο συνολικό επίπεδο εισοδήματος και το κριτήριο της αποτελεσματικότητας επιδιώκει τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας με δεδομένους παραγωγικούς πόρους και τεχνολογία.» (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004):

Τα πιο βασικά επιχειρήματα υπέρ της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής με βάση αυτά τα δύο κριτήρια είναι τα εξής:

- 1) η αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας.

Όταν υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην κατανομή παραγωγικών δραστηριοτήτων μεταξύ περιφερειών δεν γίνεται αποτελεσματική χρήση των πόρων της οικονομίας. Στις περιοχές που υπάρχει υψηλή συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων δημιουργείται υπερβάλλουσα ζήτηση στην αγορά γης και εργασίας, αυξάνεται ο πληθυσμός και αξιοποιούνται οι παραγωγικοί πόροι της περιφέρειας ενώ αντίθετα στις περιοχές που δεν υπάρχει ικανοποιητική συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων οι παραγωγικοί πόροι της περιοχής μένουν αναξιοποίητοι και η περιοχή δεν μπορεί να φτάσει το μέγιστο επίπεδο ευημερίας της. Επομένως η περιφερειακή πολιτική πρέπει να ενισχύει δραστηριότητες οι οποίες θα αξιοποιούν τους αδρανείς παραγωγικούς πόρους στις περιφέρειες που παρουσιάζουν πρόβλημα με στόχο την κοινωνική ευημερία (αποτελεσματικότητα) και την εξισορρόπηση των περιφερειακών ανισοτήτων. (ισότητα)

2) η επίτευξη υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης

«Μεγάλες διαφοροποιήσεις στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ περιοχών δεν επιτρέπουν την επίτευξη υψηλών ρυθμών αύξησης του προϊόντος και της απασχόλησης κατά τις περιόδους ανάκαμψης της οικονομίας» (Πετράκος, Ψυχάρης 2004). Όταν σε μια οικονομία υπάρχουν έντονες περιφερειακές ανισότητες στην ανεργία αλλά και γενικότερα στην αξιοποίηση των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών η ανάπτυξη σταματάει πιο γρήγορα λόγω των πληθωριστικών πιέσεων που δημιουργούνται από τις περιοχές χαμηλής ανεργίας και επηρεάζουν την οικονομία στο σύνολο της, ενώ στις πιο ισόρροπες οικονομίες η ανάπτυξη διαρκεί περισσότερο εφόσον σε όλες περιφέρειες υπάρχουν περιθώρια αύξησης της ζήτησης χωρίς να αυξάνεται και το κόστος παραγωγής με αποτέλεσμα να δημιουργούνται υψηλότεροι ρυθμοί μεγέθυνσης του προϊόντος. Επομένως οι πολιτικές που έχουν ως στόχο την εξισορρόπηση της ανεργίας ικανοποιούν και τα δύο κριτήρια. (ισότητα, αποτελεσματικότητα).

3) ο περιορισμός του κόστους επέκτασης του κοινωνικού κεφαλαίου

Η δημιουργία νέων υποδομών σε αναπτυσσόμενες περιφέρειες εντείνει το φαινόμενο της συγκέντρωσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε αυτές, αποδυναμώνοντας ακόμα περισσότερο τις ήδη φθίνουσες περιφέρειες στις οποίες οι υποδομές καταλήγουν να μένουν αναξιοποίητες. Είναι προφανές ότι δημιουργούνται στο κράτος υψηλά κόστη κάλυψης κοινωνικών αναγκών και εντείνονται οι περιφερειακές ανισότητες μέσα από την συνεχή δημιουργία νέων υποδομών, κάτι το οποίο θα μπορούσε να αποφευχθεί μέσα από την άσκηση διάφορων περιφερειακών πολιτικών.

4) η αποφυγή κοινωνικών αναταραχών και εντάσεων

Οι μεγάλες διαφορές στο επίπεδο διαβίωσης και ευημερίας μεταξύ διαφορετικών περιοχών μιας χώρας μπορεί να πυροδοτήσουν έντονες κοινωνικές αναταραχές και εντάσεις οι οποίες έχουν πολιτικό, κοινωνικό αλλά και οικονομικό κόστος για την χώρα και τις ίδιες τις περιφέρειες. Είναι οπότε απαραίτητες οι πολιτικές που αποσκοπούν στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων για την διατήρηση της συνοχής της κοινωνίας και κατά επέκταση της ομαλής λειτουργίας της οικονομίας.

5) κοινωνική δικαιοσύνη και ο μηχανισμός της αγοράς

Οι μεγάλες διαφορές στα επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών μιας χώρας δημιουργούν την ανάγκη, από την άποψη της κοινωνικής δικαιοσύνης, για μια πιο δίκαιη κατανομή του εθνικού πλούτου. Όσον αφορά τον μηχανισμό της αγοράς και της

λειτουργίας του για την εξισορρόπηση των περιφερειακών ανισοτήτων παρατηρείται ότι τουλάχιστον βραχυχρόνια κάτι τέτοιο είναι αδύνατο. Λόγω των διαφόρων παραγόντων (κοινωνικών, ψυχολογικών, πολιτικών, κλπ) που επηρεάζουν τις αποφάσεις χωρικής εγκατάστασης αλλά και του υψηλού κόστους μεταφοράς – μετεγκατάστασης.

6) η αντιστάθμιση των επιπτώσεων άλλων πολιτικών

Ορισμένες πολιτικές οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της οικονομίας στο σύνολο της εντείνουν τις περιφερειακές ανισότητες. Για παράδειγμα πολιτικές που συμβάλουν στην ενίσχυση της βιομηχανίας θα βοηθήσουν περισσότερο τις ήδη αναπτυγμένες περιφέρειες οι οποίες θα μπορούν να τις αξιοποιήσουν με αποτέλεσμα να οξύνονται οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών. Είναι επομένως απαραίτητη η εφαρμογή περιφερειακών πολιτικών οι οποίες θα αντιμετωπίζουν και αντισταθμίζουν τις συνέπειες αυτών των πολιτικών.

7) η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης

Μέσα στην ενιαία Ευρωπαϊκή αγορά οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές παρουσιάζουν προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα τους, καθώς οι επιχειρήσεις που ανήκουν στην περιοχή αυτές είναι πλέον υποχρεωμένες να ανταγωνιστούν επί ίσοις όροις τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις των πιο αναπτυγμένων περιοχών. Για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η άσκηση περιφερειακής πολιτικής η οποία θα στοχεύει στον εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση της οικονομίας των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών.

Οι βασικοί στόχοι της περιφερειακής πολιτικής, χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004):

A) Οικονομικοί στόχοι

Οι οποίοι αφορούν την μείωση των περιφερειακών ανισορροπιών στον τομέα της ανεργίας, την εξασφάλιση της όσο τον δυνατόν καλύτερης κατανομής των παραγωγικών πόρων σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, την ελάττωση των πληθυσμιακών πιέσεων σε ήδη κορεσμένες περιοχές. Ακόμα την αξιοποίηση, απασχόληση και εξασφάλιση της ανάπτυξης των παραγωγικών πόρων, την μείωση του πληθωρισμού και τέλος την ορθή κατανομή του εισοδήματος με γνώμονα την εξάλειψη των ανισοτήτων.

B) Περιβαλλοντικοί στόχοι

Οι περιβαλλοντικοί στόχοι της περιφερειακής πολιτικής σκοπεύουν στην βέλτιστη ισορροπία μεταξύ του πληθυσμού και περιβάλλοντος, στην προώθηση και αξιοποίηση

οικολογικών αναπτυξιακών μεθόδων αλλά και στις ίσες ευκαιρίες αξιοποίησης των περιβαλλοντικών πόρων μεταξύ των γενεών.

Γ) Κοινωνικοί στόχοι

Βασικός κοινωνικός στόχος των περιφερειακών πολιτικών είναι η επίτευξη της όσο το δυνατόν καλύτερης κοινωνικής συνοχής και η αποφυγή κοινωνικών αναταραχών αλλά και η προστασία χωρικά προσδιορισμένων πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

Δ) Πολιτικοί στόχοι

Οι στόχοι αυτοί έχουν να κάνουν με την ενότητα, ασφάλεια και πολιτική σταθερότητα μιας χώρας.

6.2 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι κατανοητό ότι για την άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας και ιδιαίτερα για την ενίσχυση της περιφέρειας Πελοποννήσου θα πρέπει να εφαρμοστούν ορισμένες περιφερειακές πολιτικές και μέτρα, εφόσον η αγορά δεν είναι ικανή από μόνη της να φέρει ισορροπία αλλά ακόμα και αν αυτό ήταν δυνατό θα απαιτούσε πολύ χρόνο και δεν θα είχε και πλήρη επιτυχία. Ιδιαίτερα αυτή τη χρονική περίοδο όπου η οικονομική κρίση στην χώρα έχει διαταράξει τις όποιες χωρικές ισορροπίες μπορεί να υπήρχαν στην οικονομία της Ελλάδας. Παρατηρήθηκε ακόμα και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο η ύπαρξη ορισμένων χωρικών ανισοτήτων, γεγονός που σημαίνει ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα και να εφαρμοστούν πολιτικές και σε τοπικό επίπεδο με σκοπό την δημιουργία τάσεων σύγκλισης μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων ώστε να υπάρχει μια ομοιόμορφη ανάπτυξη στην περιφέρεια Πελοποννήσου. Ακόμα οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να στοχεύσουν και στην αντιστάθμιση των επιπτώσεων που μπορεί να έχουν τα μέτρα λιτότητας που έχει λάβει η κυβέρνηση στα πλαίσια του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής στο οποίο βρίσκεται. Τα μέτρα αυτά έχουν οδηγήσει σε ορισμένους τομείς στην μείωση των ανισοτήτων μέσα από την συνολική μείωση των οικονομικών μεγεθών των μελετώμενων χωρικών ενοτήτων (π.χ οικοδομική δραστηριότητα) και όχι μέσα από την αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών που αποτελεί τον κύριο στόχο της περιφερειακής ανάπτυξης, το οποίο αποτελεί άλλο ένα φαινόμενο που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη κατά την χάραξη των στρατηγικών και πολιτικών για την άμβλυνση των ανισοτήτων. Οι ενέργειες αυτές θα πρέπει να γίνουν

τόσο από τα αρμόδια όργανα του Ελληνικού κράτους όσο και από της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πολιτικές και μέτρα για την ενίσχυση της περιφέρειας Πελοποννήσου:

- Βασικό εργαλείο περιφερειακής ανάπτυξης θεωρείται η κατασκευή νέων υποδομών και υπερδομών σε μια περιφέρεια αλλά και η συντήρηση και αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων. Τέτοιες υποδομές που μπορούν να ενισχύσουν την ελκυστικότητα μιας περιφέρειας αποτελούν τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, οι οδικοί άξονες, τα πανεπιστήμια, οι ΒΕΠΕ, ΠΟΤΑ κλπ.. Σημαντικοί οδικοί άξονες που αναμένεται να ενισχύσουν τον ρόλο της περιφέρειας Πελοποννήσου σε εθνικό επίπεδο και να βοηθήσουν στην αξιοποίηση των δυναμικών κέντρων της περιφέρειας είναι η Ιόνια οδός που βρίσκεται υπό κατασκευή και ο αυτοκινητόδρομος Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα. Ειδικά ο δεύτερος αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες περιφερειακής ανάπτυξης των περιοχών της Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου και ειδικότερα των περιφερειακών ενοτήτων Αρκαδίας, Αργολίδας, Μεσσηνίας και Λακωνίας. Επίσης αποτελεί και έναν βασικό άξονα διοχέτευσης της επιρροής της Αττικής σε όλη την περιφέρεια Πελοποννήσου και όχι μόνο στην Κορινθία που μέχρι τώρα αποτελούσε την περιοχή της περιφέρειας που μονοπωλούσε την επίδραση του μεγαλύτερου αστικού κέντρου της χώρας. Γενικότερα στον τομέα των υποδομών και κυρίως των μεταφορικών θα πρέπει να ενισχυθεί όλο το οδικό δίκτυο και όχι μόνο το εθνικό αλλά και το επαρχιακό ώστε να συνδέονται τα οικιστικά σύνολα της περιφέρειας με τουριστικούς και πολιτιστικούς πόρους αλλά και με τα βασικά οδικά δίκτυα και τα λιμάνια της περιφέρειας. Επίσης η αναβάθμιση του οδικού δικτύου θα είχε και ως αποτέλεσμα την βελτίωση της ασφάλειας, και την μείωση των τροχαίων ατυχημάτων. Ακόμα βασικές υποδομές που θα πρέπει να βελτιωθούν στην περιφέρεια Πελοποννήσου είναι τα λιμάνια της περιφέρειας. Για να ενισχύσουν την θέση τους πέρα από την αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού τους, θα πρέπει να μειώσουν τους χρόνους φόρτωσης – εκφόρτωσης των εμπορευμάτων τους και να μειώσουν τις απαιτήσεις διαδικαστικών θεμάτων για την καλύτερη και πιο γρήγορη εξυπηρέτηση των πελατών τους. Θα πρέπει επίσης όπως αναφέρεται και προηγουμένως να βελτιωθούν οι υποδομές τόσο οι οδικές όσο και οι σιδηροδρομικές ώστε να υπάρχει καλύτερη σύνδεση με την ενδοχώρα και να γίνεται χρήση της υφιστάμενης νομοθεσίας προκειμένου να διασφαλιστεί η συνεχής και ομαλή λειτουργία των λιμένων.

Μια άλλη υποδομή που πιστεύεται ότι θα βελτιώνει σημαντικά την προσπελασιμότητα της περιφέρειας και θα μείωνε τις ανισότητες τόσο σε περιφερειακό όσο και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο είναι η βελτίωση του σιδηροδρομικού δικτύου της περιφέρειας και γενικότερα της χώρας. Ένα σύγχρονο σιδηροδρομικό δίκτυο θα είχε σαν αποτέλεσμα να μειωθούν οι αποστάσεις μεταξύ των διάφορων χωρικών ενοτήτων και οι δυναμικές περιοχές θα βοηθούσαν να αναπτυχθούν οι λιγότερο αναπτυγμένες, ωστόσο αυτά τα έργα θα πρέπει να συνοδεύονται και από τις κατάλληλες πολιτικές γιατί ενέχεται και ο κίνδυνος να υπάρξει το αντίστροφο αποτέλεσμα, δηλαδή οι δυναμικές περιοχές να απομυζήσουν εντελώς τις λιγότερο αναπτυγμένες. Αυτό μπορεί να συμβεί εάν οι περιοχές που δεν παρουσιάζουν τόσο μεγάλη ανάπτυξη και το κράτος δεν λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να κρατήσουν τον πληθυσμό και τις παραγωγικές δραστηριότητες που έχουν, επιτρέποντας έτσι την διεύρυνση των ανισοτήτων. Στην περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχει ήδη μια πληθώρα υποδομών οι οποίες δεν αξιοποιούνται στο εκατό τοις εκατό των δυνατοτήτων τους. Αυτές είναι τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της περιφέρειας τα οποία ήδη αποτελούν πύλες εισόδου-εξόδου της χώρας ωστόσο θα έπρεπε να ενισχυθεί ο χαρακτήρας τους ώστε να αναπτυχθεί περαιτέρω ο τουρισμός, η βιομηχανία, οι εισαγωγές και εξαγωγές και γενικότερα η οικονομία της περιφέρειας. Για να γίνει αυτό όμως θα πρέπει να γίνουν οι αντίστοιχες δράσεις οι οποίες περιλαμβάνουν παρεμβάσεις βελτίωσης των θαλάσσιων και εναέριων μεταφορών μέσα από τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των εγκαταστάσεων των λιμένων και αερολιμένων της περιφέρειας. Όλες αυτές οι υποδομές αναμένεται να αποτελέσουν πόλο έλξης του πληθυσμού από την Αττική που βρίσκεται κοντά στην περιφέρεια Πελοποννήσου φθίνοντας έτσι τις χωρικές ανισότητες που υπάρχουν στην κατανομή του πληθυσμού στην χώρα. Παρόλα αυτά όπως προαναφέρθηκε θα πρέπει να ληφθούν και τα κατάλληλα μέτρα σε τοπικό επίπεδο ώστε να μην ενισχυθούν περισσότερο τα αστικά κέντρα της περιφέρειας τα οποία βρίσκονται ήδη σε πλεονεκτική θέση (π.χ Κόρινθος) αλλά τα κέντρα που παρουσιάζουν αναπτυξιακά προβλήματα τόσο σε πληθυσμό όσο και σε υποδομές (π.χ Σπάρτη). Μέσα από την ενίσχυση των παραπάνω υποδομών επιδιώκεται η λειτουργική και χωρική διασύνδεση των όλων των μικρών οικισμών της περιφέρειας μεταξύ τους, αλλά και με τα αστικά, εμπορικά και τουριστικά κέντρα της και κατ' επέκταση, μέσω του συστήματος των αυτοκινητόδρομων και λιμένων, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες υποδομές που θα υλοποιηθούν με τα μεγάλα παραγωγικά, οικονομικά και διοικητικά κέντρα της Χώρας και του ευρύτερου διεθνές χώρου. Ως εκ τούτου, βασικό στόχο

αυτής της πολιτικής αποτελεί η βελτίωση της προσπελασιμότητας, κυρίως των εσωτερικών και τουριστικών ζωνών της Περιφέρειας, από και προς τα βασικά δίκτυα, τις πύλες εισόδου – εξόδου της Περιφέρειας αλλά και τα αστικά και εμπορικά κέντρα της, αλλά και η ενίσχυση μακροπρόθεσμα της εσωτερικής συνοχής και της άρσης των ανισοτήτων στο εσωτερικό της περιφέρειας.

- Η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα μέσο για την ενίσχυση ορισμένων περιοχών έναντι κάποιων άλλων ώστε να επέλθει μια σχετική ισορροπία στον χώρο αλλά και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα μιας ευρύτερης περιοχής στο σύνολο της μέσα από τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που μπορεί να έχει μια τέτοια πολιτική. Η περιφέρεια Πελοποννήσου όπως έχει προαναφερθεί αποτελεί μια περιφέρεια με υψηλές δυνατότητες στον τομέα του τουρισμού αν αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα που διαθέτει. Είναι μια περιφέρεια στην οποία υπάρχουν Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και γενικότερα πλούσιο φυσικό περιβάλλον, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, θρησκευτικά μνημεία, παραθεριστικές κατοικίες, καλλιέργειες και παραλίες που σημαίνει ότι μπορούν να αναπτυχθούν όλες οι μορφές τουρισμού τόσο του μαζικού όσο και του εναλλακτικού. Παρόλα αυτά μέχρι τώρα ο τουρισμός δεν ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένος στην περιφέρεια Πελοποννήσου σε αντίθεση με τις περιφέρειες Κρήτης, Ιονίων νήσων, Νοτίου Αιγαίου, Αττικής, και Κεντρικής Μακεδονίας. Επίσης όσον αφορά τον τουρισμό παρατηρήθηκαν ανισότητες και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο παρά το γεγονός ότι όλες οι ΠΕ της μπορούν να αποτελέσουν τουριστικούς προορισμούς μεγάλης ζήτησης εάν εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές. Όπως παρατηρήθηκε και στην ανάλυση που έγινε σε προηγούμενη ενότητα την μικρότερη ζήτηση έχουν οι ΠΕ Αρκαδίας και Λακωνίας, επομένως η περιφέρεια και οι τοπικές αυτοδιοικήσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού ιδιαίτερα σε αυτές της περιοχές ώστε να αυξηθεί ο τουρισμός τους. Παρόλα αυτά πρέπει να επισημανθεί ότι αυτές οι πολιτικές δεν θα πρέπει να γίνονται εις βάρος των άλλων ΠΕ που παρουσιάζουν την μεγαλύτερη δυναμικότητα στον τουρισμό στην περιφέρεια διότι πέρα από την άμβλυνση των ανισοτήτων, κυρίαρχο μέλημα αποτελεί η μεγέθυνση του τουρισμού τόσο σε περιφερειακό όσο και εθνικό επίπεδο.

Ένας ακόμα τομέας που η περιφέρεια θα έπρεπε να εστιάσει ώστε να αυξήσει την δυναμική της είναι οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Διαθέτει τις δυνατότητες για την

αξιοποίηση της αιολικής, ηλιακής και γεωθερμικής ενέργειας. Μια τέτοια πολιτική πέρα από τα οικονομικά οφέλη που θα έχει για την περιφέρεια, θα συμβάλει και στην αύξηση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι η χωροθέτηση των εγκαταστάσεων για την εκμετάλλευση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θα πρέπει να γίνει με κριτήριο πέρα από την διαθεσιμότητα των πηγών στην εκάστοτε περιοχή και σε τι κοινωνικό – οικονομική κατάσταση βρίσκονται οι περιοχές αυτές με γνώμονα την ενίσχυση των λιγότερο δυναμικών περιοχών με απώτερο σκοπό την άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Επίσης και η γεωγραφική θέση της περιφέρειας αποτελεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα. Στον νότο της περιφέρειας αν αξιοποιηθεί σωστά μέσα από τις σωστές πολιτικές και υποδομές θα μπορούσαν να δημιουργηθούν εμπορευματικοί κόμβοι θαλάσσιας κίνησης οι οποίοι θα συνέδεαν την ηπειρωτική χώρα με το Νότιο Αιγαίο, την Κρήτη και την ανατολική μεσόγειο. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και ιδιαίτερα της περιφέρειας Πελοποννήσου ενδείκνυται για την αξιοποίηση των δύο βασικότερων τομέων του θαλάσσιου εμπορίου. Τόσο του εμπορίου διαμετακόμισης όπου υπάρχει μια ενδιάμεση στάση πριν τα εμπορεύματα φθάσουν στον τελικό τους προορισμό όσο και του εμπορίου όπου τα εμπορεύματα έχουν τελικό προορισμό είτε την τοπική αγορά είτε την ηπειρωτική Ελλάδα ή και Ευρώπη (εμπορευματικής πύλης). (Εκθεση McKinsey, 2011) Για να γίνει αυτό θα πρέπει να αναβαθμιστούν οι λιμένες Καλαμάτας, Ναυπλίου και Γυθείου. Αυτή η πολιτική θα είχε σαν αποτέλεσμα την μεγέθυνση των παραπάνω αστικών κέντρων και των αντίστοιχων περιφερειακών ενοτήτων, αλλά και την αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης της περιφέρειας τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, μειώνοντας το χάσμα από τις δυναμικές περιφέρειες της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα άλλο θετικό στοιχείο που προσδίδεται στην περιφέρεια λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι η εγγύτητα της στην Αττική και στις κύριες βασικές πύλες εισόδου της χώρας από την δύση (Πάτρα, Ηγουμενίτσα), στοιχεία που θα πρέπει να αξιοποιηθούν προκειμένου η περιφέρεια Πελοποννήσου να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της.

- Η ομοιόμορφη κατανομή του πληθυσμού αποτελεί πολύ σημαντικό μέσο και λόγο άσκησης περιφερειακής πολιτικής και στην υπό μελέτη περίπτωση αποτελεί και επιτακτική ανάγκη, από την στιγμή που πάνω από το 50 % του πληθυσμού της χώρας είναι συγκεντρωμένο σε δύο περιφέρειες. Το φαινόμενο αυτό δημιουργεί υψηλό «κόστος συμφόρησης» για τις δύο αυτές περιφέρειες (κυκλοφοριακή συμφόρηση,

συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες για νέες υποδομές, ρύπανση του περιβάλλοντος κλπ) αλλά ταυτόχρονα αυξάνει και το κόστος διαβίωσης των περιφερειών με ιδιαίτερα χαμηλό πληθυσμό ζημιώνοντας έτσι και την εθνική οικονομία στο σύνολο της. Επομένως η ασκούμενη περιφερειακή πολιτική θα πρέπει να στοχεύει στην ενίσχυση των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών και να αποτρέπει την υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού, διατηρώντας τα μεγέθη των αστικών συγκεντρώσεων σε επίπεδα ώστε να προκύπτει το ελάχιστο δυνατό κόστος για όλες τις περιοχές και το μέγιστο δυνατό επίπεδο ευημερίας. Η περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται σε μέσα επίπεδα πληθυσμού για τα δεδομένα της χώρας ωστόσο για την μείωση των πληθυσμιακών ανισοτήτων θα έπρεπε να απορροφήσει ένα ποσοστό του πληθυσμού της Αττικής. Επίσης παρατηρούνται μερικές ενδοπεριφερειακές ανισότητες, τα αστικά κέντρα Σπάρτης και Ναυπλίου έχουν ιδιαίτερα χαμηλό πληθυσμό σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας. Για να δημιουργηθεί η διάχυση του πληθυσμού από τα μεγάλα αστικά κέντρα, θα πρέπει να δοθούν κίνητρα στον πληθυσμό να μεταναστεύσει στις λιγότερο δυναμικές περιοχές (νέες υποδομές, επιχειρηματικές ευκαιρίες, χαμηλό κόστος μεταφοράς, κλπ).

- Η δίκαιη και πλήρης αξιοποίηση των παραγωγικών συντελεστών της περιφέρειας. Η δημοσιονομική κρίση της χώρας έχει οδηγήσει στην αύξηση της ανεργίας και στη μείωση των επενδύσεων το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την υποαπασχόληση των διαθέσιμων συντελεστών παραγωγής αλλά και την μερική αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Η περιφερειακή πολιτική στην περιφέρεια Πελοποννήσου και γενικότερα στην Ελλάδα πρέπει να κινητοποιήσει και να αξιοποιήσει όλους τους συντελεστές παραγωγής και τους φυσικούς πόρους ώστε να μεγεθύνει την οικονομία της και να αυξήσει τους ρυθμούς ανάπτυξης με στόχο την έξοδο από την κρίση που έχει πλήξει την οικονομία της τα τελευταία χρόνια.
- Η χορήγηση επιδοτήσεων, τα φορολογικά και πιστωτικά κίνητρα αποτελούν επίσης μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Αυτές οι πολιτικές θα πρέπει να στοχεύσουν στην ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις λιγότερο ανταγωνιστικές περιοχές ώστε να μειωθούν οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες και να αυξηθούν οι ρυθμοί ανάπτυξης της περιφέρειας στο σύνολο της. Επίσης στόχος θα πρέπει να είναι η προσέλκυση πληθυσμού, οικονομικών δραστηριοτήτων και κεφαλαίου από την Αττική.

- Η πολιτική της αποκέντρωσης δημόσιων επιχειρήσεων και υπηρεσιών και η μεταφορά διάφορων λειτουργιών από το κέντρο προς τις περιφέρειες, στην συγκεκριμένη περίπτωση από την περιφέρεια Αττικής και την πρωτεύουσα στα αστικά κέντρα της περιφέρειας Πελοποννήσου αποτελεί ένα μέτρο που επιτρέπει περισσότερη αυτονομία στην λειτουργία της περιφερειακής διοίκησης και διευκολύνει την υλοποίηση επενδύσεων. Επίσης αυτό το μέτρο αυξάνει την ανταγωνιστικότητα της περιφέρειας και μέσα από την δημιουργία απασχόλησης. Η πολιτική αυτή μπορεί να εφαρμοστεί και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο, δίνοντας αρμοδιότητες και λειτουργίες και στις μικρότερες πόλεις της περιφέρειας και όχι μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ακόμα μπορεί να εφαρμοστεί και σε ευρωπαϊκό επίπεδο εάν δοθεί ουσιαστικός ρόλος στις περιφέρειες της ΕΕ, τις πόλεις και τις τοπικές αρχές σε θέματα ευρωπαϊκών πολιτικών.
- Η εφαρμογή ελέγχων και αντικινήτρων είναι ένα ακόμα εργαλείο περιφερειακής ανάπτυξης που στοχεύει στην μείωση των ανισοτήτων. Όταν ο πληθυσμός και οι οικονομικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται σε μια περιοχή όπου αυτό δεν είναι επιθυμητό η εφαρμογή τέτοιων πολιτικών είναι αναγκαία. Στην Ελλάδα θα έπρεπε να εφαρμοστούν μέτρα τέτοιας φύσεως στην περιφέρεια Αττικής ώστε να σταματήσει να συσσωρεύεται ο πληθυσμός της χώρας και οι οικονομικές δραστηριότητες σε μια μόνο περιφέρεια. Παραδείγματα τέτοιων μέτρων είναι η επιβολή ειδικών φόρων, η απαγόρευση εγκατάστασης οικονομικών δραστηριοτήτων κ.λπ.
- Η ενίσχυση της ταυτότητας μιας περιοχής μέσα από τα ήθη και έθιμα, τον τρόπο ζωής και το πολιτιστικό της περιβάλλον μπορεί να αυξήσει την ελκτικότητα της με αποτέλεσμα την προσέλκυση νέου πληθυσμού και παραγωγικών δραστηριοτήτων. Στην περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχει πληθώρα περιοχών οι οποίες έχουν μια ξεχωριστή ταυτότητα η οποία θα πρέπει να ενισχυθεί μέσα από τα κατάλληλα εργαλεία και πολιτικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πόλη της Καλαμάτας η οποία είναι υποψήφια για ευρωπαϊκή πολιτιστική πρωτεύουσα για το έτος 2021. Μια τέτοια στρατηγική θα οδηγούσε στην αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης στο σύνολο της περιφέρειας μέσα από τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που μπορεί να έχει η εγκατάσταση νέου πληθυσμού σε μία περιοχή (π.χ αύξηση του εργατικού δυναμικού, εισροή κεφαλαίου κλπ). Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι εφ' όσον κύριο στόχο αποτελεί η μείωση των ανισοτήτων θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην ενίσχυση της ταυτότητας των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών.

- Η εγκατάσταση επιστημονικών ιδρυμάτων αποτελεί μια κοινή αναπτυξιακή πολιτική για την ενίσχυση των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών. Στην Πελοπόννησο ήδη λειτουργεί το πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και διάφορα Τ.Ε.Ι. διάσπαρτα στις πρωτεύουσες των περιφερειακών ενοτήτων. Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση που έγινε σε προηγούμενο κεφάλαιο η χωροθέτηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι άνιση στην περιφέρεια, με την μεγαλύτερη συγκέντρωση να παρουσιάζεται στην πόλη της Καλαμάτας. Η εγκατάσταση ενός τέτοιου ιδρύματος σε μια περιοχή έχει πολλαπλά οφέλη: την συνεχή προσέλευση νέου πληθυσμού (σπουδαστές και προσωπικό), κατάρτιση και εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής και την συνεργασία επιχειρήσεων και δημόσιων φορέων με τους καθηγητές και τους εργαζόμενους των σχολών. Ακόμα πρέπει να αναφερθεί ότι η εγκατάσταση φοιτητών σε μία πόλη αποτελεί μια πολιτική που έχει ως αποτέλεσμα την εισροή κεφαλαίου από άλλες περιοχές.
- Μία ακόμα πολιτική η οποία στοχεύει στην μείωση των ανισοτήτων μεταξύ κέντρου και περιφέρειας είναι η πολιτική των άυλων υποδομών. Πρόκειται για ένα σύνολο υποδομών οι οποίες δίνουν στις επιχειρήσεις της περιφέρειας την στήριξη που χρειάζονται προκειμένου να μπορούν να ανταγωνιστούν τις επιχειρήσεις που βρίσκονται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Αυτό γίνεται παρέχοντας στις επιχειρήσεις της περιφέρειας πληροφορίες, δυνατότητες ανάπτυξης καινοτομιών και γενικότερα ένα ευνοϊκότερο πλαίσιο λειτουργίας. Παράδειγμα μίας τέτοιας άυλης υποδομής αποτελούν τα δίκτυα επιχειρηματικής συνεργασίας.
- Οι πολιτικές διασυνοριακής συνεργασίας που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωζώνης, και της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικότερα, αλλά και με άλλα κράτη, είχαν θετικά αποτελέσματα στους ρυθμούς ανάπτυξης τους. Επομένως θα έπρεπε να εφαρμοστούν αντίστοιχες πολιτικές, σε μικρότερη κλίμακα, διαπεριφερειακής συνεργασίας μεταξύ της περιφέρειας Πελοποννήσου με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας αλλά και με ορισμένες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και μεταξύ των ΠΕ της περιφέρειας. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να στοχεύουν στην αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων, στην διευκόλυνση των συναλλαγών, στον σχεδιασμό κοινών στρατηγικών που να αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των περιοχών και την ευρύτερη αύξηση της ανταγωνιστικότητας τους.
- Η ενίσχυση της κινητικότητας εργασίας, κεφαλαίου και της ευελιξίας, αφορά ουσιαστικά μία πολιτική που έχει ως στόχο την μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού

και παραγωγικών συντελεστών ή κεφαλαίου από μία περιοχή σε μία άλλη ώστε να μπορέσει το κεφάλαιο να αξιοποιηθεί όπου υπάρχει επάρκεια παραγωγικών συντελεστών ή το αντίστροφο. Η πολιτική αυτή μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από την παροχή καλύτερων πληροφοριών στην περιφέρεια προς τους ενδιαφερόμενους ώστε να γίνουν επενδύσεις και διευκολυνθεί η εύρεση εργασίας, το οποίο μπορεί να συνεπάγεται και μείωση της ανεργίας. Εν ολίγοις η πολιτική αυτή αναφέρεται στο γεγονός ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε να ενισχυθεί η εσωτερική ή και διακρατική μετανάστευση των παραγωγικών συντελεστών και του κεφαλαίου ώστε μακροπρόθεσμα να επέλθει μια σχετική ομοιογένεια. Η πολιτική αυτή μπορεί να υλοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό μέσα από την εφαρμογή της πολιτικής διαπεριφερειακής συνεργασίας που αναφέρεται προηγουμένως. Για παράδειγμα η ζήτηση εξειδικευμένου προσωπικού σε μια περιφέρεια ενός ευρωπαϊκού κράτους θα μπορούσε να καλυφθεί από το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό το οποίο έχει την αντίστοιχη εξειδίκευση και δεν εργάζεται από μία περιφέρεια της Ελλάδας όπως είναι η περιφέρεια Πελοποννήσου. Ομοίως και οι ανεκμετάλλευτοι παραγωγικοί συντελεστές και πόροι της περιφέρειας Πελοποννήσου θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από μια άλλη περιφέρεια με επάρκεια κεφαλαίου, η οποία θα ήταν διατεθειμένη να κάνει επενδύσεις στην περιφέρεια Πελοποννήσου.

- Η ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της περιφέρειας είναι πολύ σημαντική για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της. Η παραγωγική βάση της περιφέρειας Πελοποννήσου στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, επομένως η οικονομική μεγέθυνση της εξαρτάται από την ικανότητα των επιχειρήσεων αυτών να αναπτυχθούν και να εκσυγχρονιστούν. Πολιτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι μέσω επιδοτήσεων και χρηματοδότησης των επενδύσεων. Αλλά και από την ενίσχυση της συνεργασίας των επιχειρήσεων μεταξύ τους σε τοπικό επίπεδο μέσα από υποδομές όπως τα βιοτεχνικά πάρκα (ΒΙΟ.ΠΑ) ή την δημιουργία συγκεντρώσεων παραγωγικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή. Ακόμα οι επιχειρήσεις μπορούν να ενισχυθούν μέσα από την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής και διοικητικής λειτουργίας τους αλλά και τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης της περιφέρειας για τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων και των πολιτών. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι στόχο του Επιχειρησιακού προγράμματος για την περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί

η ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για πρόσβασή τους σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για αναβάθμιση της διοικητικής και εμπορικής λειτουργίας τους.

- Η ποιότητα του περιβάλλοντος μίας περιφέρειας αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει το μέγεθος του πληθυσμού, την ποιότητα ζωής και γενικότερα την ανταγωνιστικότητα μιας περιοχής. Πολλές περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας έχουν ζημιωθεί πολύ από την κλιματική αλλαγή, παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό ατμοσφαιρικής ρύπανσης και δεν διαθέτουν ικανοποιητική ικανότητα επεξεργασίας λυμάτων. Η περιφέρεια Πελοποννήσου θα πρέπει να βελτιώσει την θέση της σε αυτούς τους τομείς ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστική σε σχέση με αυτές τις περιφέρειες. Όπως αναφέρεται και προηγουμένως ένα βασικό πλεονέκτημα της περιφέρειας ιδιαίτερα σε αυτόν τον τομέα είναι η δυνατότητα που έχει στην αύξηση της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.
- Ένα ίσως από τα πιο σημαντικά εργαλεία άσκησης περιφερειακής πολιτικής θεωρούνται οι δημόσιες δαπάνες. Οι δημόσιες δαπάνες σε περιφερειακό επίπεδο περιλαμβάνουν έξοδα λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών και των κρατικών επιχειρήσεων, της αγοράς του απαραίτητου εξοπλισμού για την ομαλή λειτουργία τους αλλά και τις δαπάνες δημοσίων έργων. Οι δημόσιες δαπάνες για μια περιοχή έχουν πολλαπλά οφέλη καθώς μέσα από αυτές αυξάνονται τα εισοδήματα των κατοίκων και αυξάνεται η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες και μειώνεται η ανεργία. Αυτό το φαινόμενο έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων και κατά επέκταση και της ζήτησης με συνέπεια την δημιουργία ενός φαύλου κύκλου. Επομένως πάνω σε αυτή τη θεώρηση η συνεχής αύξηση των δημοσίων δαπανών θα έχει σαν αποτέλεσμα την συνεχή οικονομική μεγέθυνση μιας περιφέρειας καθιστώντας αυτή την στρατηγική το βασικότερο εργαλείο άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Ωστόσο υπάρχει μια σειρά από παράγοντες που επηρεάζουν αυτή τη στρατηγική στην πραγματικότητα. Για αρχή το πρώτο πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι η δυσκολία εύρεσης επιπλέον πόρων που απαιτούνται κάθε φορά για την αύξηση των δημοσίων δαπανών, ιδιαίτερα στην περίπτωση της περιφέρειας Πελοποννήσου και της Ελλάδας λόγω της οικονομικής κρίσης και της περιορισμένης διαθεσιμότητας δημοσίων κεφαλαίων προκειμένου να γίνουν επενδύσεις. Ανασταλτικό παράγοντα για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής παίζει και το μέγεθος του πολλαπλασιαστή δημοσίων δαπανών για την οικονομία μιας περιοχής. Εάν ο πολλαπλασιαστής αυτός είναι πολύ

μικρός αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνουν πολύ μεγάλες αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες για να υπάρξουν οριακές αυξήσεις στην οικονομία της περιφέρειας. Αυτό μπορεί να συμβαίνει διότι από το μέγεθος αυτό των δημόσιων επενδύσεων αντί να επωφελείται η περιφέρεια που προσπαθούμε να στηρίξουμε να επωφελείται μία άλλη πιο αναπτυγμένη περιφέρεια. Για παράδειγμα αν θέλουμε να κάνουμε μία επένδυση στην περιφέρεια Πελοποννήσου (π.χ κατασκευή ενός μεγάλου οδικού έργου) θα χρειαστούμε αγαθά και υπηρεσίες που μπορεί να προέρχονται από την περιφέρεια Αττικής (π.χ πρώτες ύλες, εξειδικευμένο προσωπικό) συνεπώς το διαθέσιμο κεφάλαιο θα δαπανηθεί στην περιφέρεια Αττικής ενισχύοντας έτσι κυρίως την παραγωγή και το εισόδημα της περιφέρειας Αττικής εντείνοντας περισσότερο τις υφιστάμενες ανισότητες. (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004) Το φαινόμενο αυτό αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα για την ορθή και επιτυχημένη άσκηση δημοσιονομικών πολιτικών με στόχο την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Παρά τα παραπάνω προβλήματα οι δημόσιες δαπάνες εξακολουθούν να αποτελούν ένα από τα πιο βασικά εργαλεία περιφερειακής πολιτικής και θα πρέπει να εφαρμόζονται με στόχο την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος, δηλαδή την μεγαλύτερη δυνατή μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οικονομική μεγέθυνση μιας περιφέρειας μέσα από τα πολλαπλασιαστικά οφέλη αυτής της πολιτικής.

Για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένας συνδυασμός των παραπάνω μέτρων και πολιτικών και όχι το κάθε μέτρο ξεχωριστά. Ακόμα είναι αναγκαίος ο συντονισμός μεταξύ των περιφερειακών πολιτικών και των άλλων ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών. Επίσης κανένα από τα παραπάνω μέτρα δεν εγγυάται την δημιουργία συνθηκών σύγκλισης της περιφέρειας Πελοποννήσου με τις υπόλοιπες περιφέρειες με τις οποίες αλληλεπιδρά ούτε την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της καθώς υπάρχουν ποικίλες παράμετροι οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν το αποτέλεσμα ανά πάσα στιγμή, ιδιαίτερα αυτή τη χρονική περίοδο όπου η χώρα βρίσκεται σε κατάσταση πολιτικής αστάθειας και οικονομικής ύφεσης.

6.3 ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Γενικότερες δράσεις που θα έπρεπε να λάβει η περιφέρεια Πελοποννήσου προκειμένου να βελτιώσει την οικονομική και κοινωνική της ευημερία και συνοχή οι οποίες δεν

αναφέρονται στις πολιτικές της προηγούμενης ενότητας του παρόντος κεφαλαίου είναι η ακόλουθη:

- Η βελτίωση του δομημένου οικιστικού ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και η προστασία, αξιοποίηση και βιώσιμη και αειφόρος διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των αξιόλογων οικοσυστημάτων της περιφέρειας από υγρά και στερεά απόβλητα και από άλλους κινδύνους ανθρωπογενής ή μη. Το μέτρο αυτό είναι μεγάλης σημασίας διότι η περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί μια περιφέρεια με ιδιαίτερα πλούσιο φυσικό περιβάλλον και αρκετές περιοχές της βρίσκονται υπό καθεστώς προστασίας, διαθέτει αισθητικά δάση και διατηρητέα μνημεία της φύσης (Ν.Δ. 966/71 Αισθητικά δάση: Πευκιάς Ξυλοκάστρου και Δρυόδασος Μογγόστου Κορινθίας, Διατηρητέα Μνημεία της φύσης: Δάσος δενδρόκεδρων στην Κινουρία Αρκαδίας και Δάσος αείφυλλων πλατύφυλλων στο νησί Σαπιέντζα Μεσσηνίας) και οι περιοχές Natura 2000 καταλαμβάνουν το 21% της περιφέρειας. Πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι ήδη βασικό στόχο του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2014 – 2020 για την περιφέρεια αποτελεί η ανάδειξη των σημαντικών προστατευόμενων περιοχών του Δικτύου Natura 2000 της Πελοποννήσου.
- Η προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος της περιφέρειας μέσα από την ανάδειξη των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων της περιφέρειας. Η περιφέρεια και σε αυτόν τομέα διαθέτει πλούσιο απόθεμα που θα έπρεπε να αξιοποιηθεί καθώς σε αυτή υπάρχουν Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς UNESCO (το κάστρο του Μυστρά και ο αρχαιολογικός χώρος της Επιδαύρου) αλλά και μια πληθώρα αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και μουσείων σε όλες τις Π.Ε της περιφέρειας.
- Η εγκατάσταση και χρήση νέων τεχνολογιών πληροφορικής, τηλεπικοινωνιών και η ανάπτυξη υπηρεσιών και εφαρμογών ψηφιακής τεχνολογίας από τη δημόσια διοίκηση για την εξυπηρέτηση του πολίτη (π.χ ηλεκτρονική διακυβέρνηση)
- Την βελτίωση της παραγωγικής δομής και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της περιφέρειας με επίκεντρο την αγροτική οικονομία και την στήριξη του πρωτογενούς τομέα, με στόχο την αναζωογόνηση αγροτικών περιοχών. Καθώς υπάρχουν πολλές περιοχές της περιφέρειας απομακρυσμένες από μεγάλα αστικά κέντρα οι οποίες στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά στην γεωργία αλλά και για να μειωθεί η υπεραπασχόληση του πληθυσμού στον τριτογενή τομέα και να υπάρχει μια σχετική ισορροπία στην παραγωγική δομή της περιφέρειας.

- Την βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της διοικητικής λειτουργίας της περιφέρειας Πελοποννήσου
- Βελτίωση των προϋποθέσεων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, στόχος ο οποίος έχει άμεση σχέση με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής ενώ συμβάλει στην κοινωνική και εργασιακή ένταξη ατόμων που ανήκουν σε κοινωνικά ευαίσθητες πληθυσμιακές ομάδες.

Οι δράσεις αυτές είναι γενικευμένες και πρέπει να εφαρμόζονται σε όλες τις περιφέρειες της χώρας προκειμένου να αυξήσει η Ελλάδα την ανταγωνιστικότητα της και την δυναμικότητα της , ακόμα θα πρέπει να εφαρμόζονται σε αρμονία με τις περιφερειακές πολιτικές της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έπειτα από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι κατανοητό ότι πάντοτε θα υπάρχουν ανισότητες μεταξύ δύο ή περισσότερων διαφορετικών οικονομιών που ανήκουν σε διαφορετικές περιοχές και είναι αδύνατο να υπάρξει απόλυτη ισορροπία λόγω της πληθώρας των διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν κάθε οικονομία. Στην περίπτωση της περιφέρειας Πελοποννήσου παρατηρούμε ότι βρίσκεται στον μέσο όρο στα περισσότερα ζητήματα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας ενώ υστερεί σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Γεγονός στο οποίο συμβάλλει και η κρίση που έχει επηρεάσει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα η περιφέρεια Πελοποννήσου όπως και ολόκληρη η χώρα να κατατάσσονται σε όλο και χαμηλότερες θέσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι περιφέρειες της χώρας οι οποίες φαίνεται να ξεχωρίζουν από τις υπόλοιπες είναι η περιφέρεια Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Στο εσωτερικό της περιφέρειας παρατηρήθηκαν επίσης αρκετές ανισότητες με ορισμένες περιφερειακές ενότητες να παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυναμική από τις υπόλοιπες όπως, η ΠΕ Κορινθίας η δυναμική της οποίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εγγύτητα της με την πρωτεύουσα της χώρας ενώ η λιγότερο δυναμική ΠΕ φαίνεται να είναι αυτή της Λακωνίας.

Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και τα μέτρα λιτότητας που έλαβε η χώρα είναι εμφανές πως διατάραξαν τις ισορροπίες και σε ορισμένες περιπτώσεις άμβλυαν τις ανισότητες μέσα από την συνολική οικονομική ύφεση (π.χ οικοδομική δραστηριότητα). Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στις συνέπειες της κρίσης έδειχναν οι λιγότερο αναπτυγμένες και πιο απομακρυσμένες περιοχές, ένα γεγονός το οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις συνέβαλε στην μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Τέλος η περιφέρεια Πελοποννήσου αλλά και κάθε περιφέρεια προκειμένου να επιτύχει την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της και την ανάπτυξη της θα πρέπει να εφαρμόσει ορισμένες πολιτικές χρησιμοποιώντας τα εργαλεία και τα μέσα της σύγχρονης περιφερειακής πολιτικής. Επίσης και ο υπερκείμενος σχεδιασμός και οι στρατηγικές του κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να συνεχίσουν να στοχεύουν στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων ώστε να επέλθει η μέγιστη δυνατή σύγκλιση μεταξύ των οικονομιών των περιφερειών τους το οποίο θα έχει σαν αποτέλεσμα και την ευρύτερη οικονομική μεγέθυνση της χώρας και της ένωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση:

Αρτελάρης Π., Καλλιώρας Δ., Πετράκος Γ. (2011), «Εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ των ελληνικών νομών, 1995 – 2005: Διερεύνηση της ύπαρξης σύγκλισης κατά ομάδες». *Ζητήματα Αστικής και περιφερειακής Ανάπτυξης στον Ελληνικό Χώρο*. Επιστημονικό περιοδικό Αειχώρος τεύχος **15**: 42-67, Βόλος Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων 2007-2013, Αθήνα 2007

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Πελοποννήσου, 2012

Καραβέλη Ε., Τσιώνας Ε. (2011) «Οι περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα Προσδιοριστικοί παράγοντες, Τάσεις και Προοπτικές», 9^ο εθνικό Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης ERSA GR με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη και οικονομική Κρίση: Διεθνής Εμπειρία και Ελλάδα». Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 6-7/6/2011. (Πρακτικά σε ηλεκτρονική μορφή).

Κολτσαράς Ε. (2013), «Περιφερειακές ανισότητες: Η χωρο-χρονική υπόθεση», 11^ο εθνικό Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης ERSA GR με θέμα: «Αγροτική Οικονομία, ύπαιθρος χώρος περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη» Πάτρα, 14-15/6/2013

Κόνσολας Ν. (1997) *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Κουφάρης Γ. (2010) *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*, Περιοδικό Χρήμα

Κότιος Α., Παυλίδης Γ. (2012), *Διεθνείς οικονομικές κρίσεις, Κρίσεις του συστήματος ή της πολιτικής;* Εκδόσεις Rosili,

Λουκάκης Π., Κεντρική εισήγηση του ΤΕΕ με θέμα «Η Σημασία των Κόμβων στο Σύστημα Αξόνων Ανάπτυξης της Δυτικής Ελλάδας»,

Λώλος Σ. (2009), *ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ, Οικονομική σύγκλιση και συνοχή* GUTENBERG, Αθήνα

Μαγουλάς Κ., Βλιάμος (2011) Σ. *περιβάλλον-πολιτισμός-τουρισμός-περιφερειακή ανάπτυξη, Περιφερειακή –Τοπική Ανάπτυξη*, Υπουργείο Εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων, Γενική γραμματεία εκπαίδευσης ενηλίκων.

Μηλιός Γ., Σωτηρόπουλος Δ. (2011), *Οικονομική κρίση και Ελλάδα, Η ελληνική οικονομική κρίση και η κρίση στρατηγικής του ευρώ*, Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα

Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου, 2003

Πετράκος Γ, Ψυχάρης Ι. (2003), «Οι Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα: μια εναλλακτική μέθοδος υπολογισμού.» Ερευνητική εργασία, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Πετράκος Γ., Ψυχάρης Ι. (2004), *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Δεκέμβριος

Πετράκος Γ. (2004), «Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα», *Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης*. Επιστημονικό περιοδικό αειχώρος, τεύχος: 3(1):6-31, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας,

Πετράκος Γ. (2009), *25 κείμενα για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη του χώρου* «Περιφερειακές Ανισότητες και επιλεκτική Ανάπτυξη: οι οικονομικές δυναμικές του χώρου και οι προϋποθέσεις άσκησης αποτελεσματικής περιφερειακής πολιτικής», Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Πολύζος Σ. (2011), *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ*, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Φεβρουάριος

Σταθάκης Γ. (2011), *Οικονομική κρίση και Ελλάδα*, «Η δημοσιονομική Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας», Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα

Σχέδιο Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε) του Π.Ε.Π ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 2014-2020

Τσακαλώτος Ε. (2011), *Οικονομική κρίση και Ελλάδα*, «Η Ελληνική οικονομική κρίση», Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα

ΥΠΕΚΑ (2013), «Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου»

Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Διεύθυνση Δημόσιων Επενδύσεων (2013), «Εγκύκλιος Οδηγιών για έγκριση και χρηματοδότηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων 2013 & προγραμματισμό δαπανών 2014 – 2016 σύμφωνα με το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016» Αθήνα

Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ «1^η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2014-2020» Αθήνα 2012

McKinsey&Company (2011) «Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας», Αθήνα

Ξενόγλωσση :

Μοναστηριώτης Β. (2011), «Making geographical sense of the Greek austerity measures: compositional effects and long-run implications», Cambridge Journal of Regions, Economy and Society

Ψυχάρης Γ., Καλλιώρας Δ., Πανταζής Π. (2014) «Economic crisis and regional resilience: detecting the ‘geographical footprint’ of economic crisis in Greece», Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης, Βόλος

Ιστοσελίδες:

http://www.rae.gr/site/file/categories_new/renewable_power/licence/statistics/info?p=files&i=3 (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, Ρ.Α.Ε), (προσβάσιμη στις 20/08/15)

<http://ppel.gov.gr/> (Επίσημη σελίδα περιφέρειας Πελοποννήσου), (προσβάσιμη στις 24/08/15)

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE> (Ελληνική Στατιστική Αρχή, ΕΛ. ΣΤΑΤ) (προσβάσιμη στις 28/08/15)

<http://ec.europa.eu/eurostat> , (eurostat), (προσβάσιμη στις 28/08/15)

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=FCuN3hMX5qQ%3d&tabid=433&language=el-GR>, (Υ.ΠΕ.ΚΑ), (προσβάσιμη στις 14/09/15)